

ทอดน่องท่องดูของดีที่ลพบุรี

ทอดน่องทองดูของดีที่ลพบุรี

หวน พินธุพันธ์

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ทอดน่องท่องดูของดีที่ลพบุรี

ผู้แต่ง	รศ. หวน พันธุพันธ์	
บรรณาธิการ	อาจารย์ณฤทธิ์ ประจงแต่ง	ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
กองบรรณาธิการ	รศ. พีระพงษ์ กุลพิศาล	ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
	ผศ. สุวัฒน์ บุศย์เมือง	ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
	อาจารย์วรวิทย์ คำพลิก	ผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
	อาจารย์ ดร.สุรินทร์ ศรีสังข์งาม	ผู้อำนวยการสถาบันอยุธยาศึกษา
	ผศ. ดร.จตุริช อนุกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ	อาจารย์ ดร.สุวิทย์ วิซัด	อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต
	นางสาวสมดา วินิจำธร	สาขาวิชาศิลปกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
	นางสาวชุดิมา อิ่มนิรันดร์	นักวิชาการอิสระ
	นางสาวณัฐธวัชรัตน์ ดอกไม้งาม	หัวหน้าสำนักงานผู้อำนวยการ
	นายสุชาติ อ่อนสันทัด	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป
		นักวิชาการศึกษา
		ผู้ปฏิบัติงานบริหาร

พิมพ์ครั้งที่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๖
จำนวน ๘๐๐ เล่ม
ISBN ๙๗๘-๙๗๔-๒๘๓-๐๓๘-๐

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
๓๒๑ ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ๑๕๐๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๖๔๑ ๓๐๙๖
www.culture.tru.ac.th

พิมพ์ที่
บริษัท พี.เอ.ลิวিং จำกัด
๔ ซอยสิรินธร ๗ แขวงบางบำหรุ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๘๘๑ ๙๘๙๑

คำนำ

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ทราบดีว่า รองศาสตราจารย์ หวน พินธุพันธ์ อดีตอาจารย์วิทยาลัยครูเทพสตรี ได้สำรวจค้นคว้าโบราณวัตถุสถานในเมืองลพบุรี แล้วเขียนเป็นหนังสือชื่อ “ลพบุรีที่น่ารู้” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้สำรวจค้นคว้าเพิ่มเติมและจัดพิมพ์ขึ้นใหม่อีกครั้ง และในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ได้นำมาจัดพิมพ์ “ลพบุรีที่น่ารู้” ในรูปเล่มที่สวยงามอีกเป็นครั้งที่สาม ยิ่งไปกว่านั้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ได้จัดพิมพ์ “ประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี” ของรองศาสตราจารย์หวน พินธุพันธ์ ขึ้นมาอีกในรูปเล่มที่สวยงามอีกเช่นกัน ล่าสุดเมื่อปีที่ผ่านมา รองศาสตราจารย์หวน พินธุพันธ์ ได้ทำอีบุ๊กเรื่อง “ทอตน่องท่องดูของดีที่ลพบุรี” ออกมาเผยแพร่แบบออนไลน์ (online) อีก ซึ่งผู้สนใจส่วนหนึ่งไม่สะดวกที่จะอ่านอีบุ๊กแบบออนไลน์ (online) สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จึงขออนุญาตนำอีบุ๊กเรื่อง “ทอตน่องท่องดูของดีที่ลพบุรี” มาจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มออกเผยแพร่ในครั้งนี้

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์หวน พินธุพันธ์ ที่มอบอีบุ๊กเรื่อง “ทอตน่องท่องดูของดีที่ลพบุรี” ให้พิมพ์เป็นรูปเล่มเพื่อเผยแพร่ในครั้งนี้ หวังว่าจะทำให้ผู้สนใจได้อ่านอย่างสะดวก และเพลิดเพลินมีความสุขกับการอ่านอย่างแน่นอน

อาจารย์ณฤทธิ์ ประจางแต่ง
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

คำปรารภ

จากคำขวัญประจำจังหวัดลพบุรีที่ว่า “วังนารายณ์คู่บ้าน ศาลพระกาฬคูเมือง
ปราสาทสามยอดลือเลื่อง เมืองแห่งดินสอพอง เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เกริกก้อง แผ่นดินทอง
สมเด็จพระนารายณ์”

เป็นคำขวัญที่แสดงให้เห็นทราบถึงสถานที่สำคัญที่เป็นโบราณสถานที่โดดเด่นของจังหวัด
ลพบุรี อันได้แก่ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ศาลพระกาฬ พระปราสาทสามยอด เป็นจังหวัดที่มี
การทำ ดินสอพอง มาตั้งแต่สมัยโบราณ และเป็นดินสอพองที่ดีที่สุดในเมืองไทย เป็นเมืองที่มี
ความเจริญรุ่งเรืองมากที่สุดในทุกด้านหรือที่เรียกว่ายุคทอง คือในช่วง รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์
มหาราช

จากคำขวัญที่น่าสนใจนี้ ผู้เขียนจึงขอนำมาเขียนแล้วตั้งชื่อเรื่องว่า “ทอตน่องท่องดูของดี
ที่ลพบุรี” โดยท่องดูของดีจากคำขวัญจังหวัดลพบุรีที่ว่า “วังนารายณ์คู่บ้าน ศาลพระกาฬ
คูเมือง ปราสาทสามยอดลือเลื่อง เมืองแห่งดินสอพอง เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เกริกก้อง แผ่นดินทอง
สมเด็จพระนารายณ์” ตามด้วยของดีอื่น ๆ ที่น่าสนใจน่าจะไปทอตน่องท่องดู อาทิ วัดพระศรี
รัตนมหาธาตุ วัดเสาธงทอง วัดนครโกษา วัดสันเปาโล บ้านวิชาเยนทร์ เทวสถานปราสาทแขก
 เป็นต้น

ผู้เขียนหวังว่าท่านที่สนใจคงจะได้ทั้งความรู้ และเพลิดเพลินจากการอ่าน “ทอตน่อง
ท่องดูของดีที่ลพบุรี” อย่างแน่นอน

หวน พินธุพันธ์

๒๙/๒๒๒ เมืองทองธานี โครงการ ๒ ซอย ๘ ถนนแจ้งวัฒนะ หมู่ ๙ ต.บางพูด

อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๒๒๐ โทร. ๐-๒๕๐๓-๒๖๖๘, ๐๘-๖๕๓๙-๙๗๔๕

Line ID : ๐๘-๑๘๐๖-๑๔๐๑ E-mail Address : huan@swu.ac.th, huanphinthuphan@hotmail.com

Facebook : http://www.facebook.com/huanphinthuphan?ref=tn_tnmn

สารบัญ

นำเรื่อง	๑
วังนารายณ์คู่บ้าน หรือ พระนารายณ์ราชนิเวศน์	๑๔
ศาลพระกาฬคู่เมือง	๓๖
ปรางค์สามยอดลือเลื่อง	๔๒
เมืองแห่งดินสอพอง	๔๙
เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เกริกก้อง	๕๒
ของดีอื่น ๆ ที่น่าสนใจ	๕๖
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	๕๗
เทวสถานปรางค์แขก	๖๒
วัดนครโกษา	๖๔
วัดเสาธงทอง	๖๗
วัดสันเปาโล	๗๒
วัดป่าธรรมโศภณ	๗๙
วัดเชิงท่า	๘๒
วัดกวิศรารามราชวรวิหาร	๘๖
วัดทองปู้	๙๒
วัดมณีชลขันธ์	๙๖
บ้านวิชาเยนทร์	๑๐๓
เกี่ยวกับผู้เขียน	๑๐๘

ทอดน่องท่องดูของดีที่ลพบุรี

นำเรื่อง

ลพบุรี เป็นเมืองแห่งความหลากหลายและต่อเนื่องทางวัฒนธรรมมายาวนานกว่า ๓,๐๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์มากมายหลากหลายแห่งหนึ่งของเมืองไทย อาทิ **หลักฐานยุคก่อนประวัติศาสตร์** เนื่องจากการขุดพบโครงกระดูกมนุษย์พร้อมภาชนะดินเผา อายุระหว่าง ๓,๐๐๐-๒,๕๐๐ ปี ที่แหล่งโบราณคดี **บ้านท่าแค อำเภอเมืองลพบุรี**

และมีการขุดพบโครงกระดูกมนุษย์ยุคหินใหม่ อายุระหว่าง ๓,๕๐๐-๒,๗๐๐ ปี ที่ **บ้านโคกเจริญ อำเภอลำลูกกา**

อีกทั้งมีการขุดพบโครงกระดูกมนุษย์ยุคสำริด อายุระหว่าง ๒,๗๐๐-๒,๓๐๐ ปี ที่ **ศูนย์การทหารปืนใหญ่ อำเภอลพบุรี**

โดยเฉพาะที่ **เมืองโบราณชัยจำปา อำเภอลพบุรี** เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๓ คณะสำรวจจากกรมศิลปากร และหน่วยปราบศัตรูพืช กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกันสำรวจบริเวณป่าบ้านชัยจำปา ได้สำรวจพบเมืองโบราณขนาดใหญ่ที่มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบ ต่อมาจึงได้มีนักวิชาการทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศสนใจทำการศึกษา เกี่ยวกับเมืองโบราณแห่งนี้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เมืองโบราณชัยจำปา ปรากฏการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของมนุษย์ มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จากการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี เช่น กำไลหิน แกนกำไลหิน กระดูกมนุษย์ และภาชนะดินเผาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีอายุประมาณ ๓,๐๐๐-๒,๕๐๐ ปีแล้ว

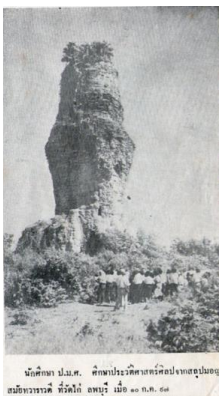
อีกทั้งได้พบโบราณวัตถุประเภทศิลปาจารึกประติมากรรมรูปต่าง ๆ สันนิษฐานว่า ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ ชุมชนโบราณแห่งนี้คงได้รับวัฒนธรรมอินเดีย เช่น ศาสนา ความเชื่อ อักษร ภาษา ศิลปกรรม และพัฒนาขึ้นเป็นเมือง พื้นที่บริเวณรอบ ๆ มีการขุดคูน้ำเพื่อสร้างคันดินเป็นกำแพงเมืองล้อมรอบชุมชน และมีกษัตริย์ปกครองเมือง

และยังพบอีกหลายแห่งในท้องที่ **อำเภอพัฒนานิคม อำเภอบ้านหมี่ และ อำเภอสระโบสถ์**

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานเอกสารและจารึกต่าง ๆ ที่กล่าวถึงเมืองลพบุรี อยู่หลายชิ้นเช่น ในพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๕ มีหลักฐานคือ **พงศาวดารเหนือ** กล่าวถึง **พระยาภาววรรณดิศ** ได้ให้พราหมณ์ยกพลมาสร้างเมืองละโว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๐๐๒ นอกจากนี้ยังมี **ตำนานชินกาลมาลีปกรณ์** กล่าวถึงการสร้างเมืองหริภุญไชยใน พ.ศ. ๑๒๐๔ ต่อมาอีก ๒ ปี คือ พ.ศ. ๑๒๐๖ ได้ส่งทูตล่องลำน้ำปิงไปเมืองลพบุรี ทูลขอเชื้อสายกษัตริย์ลพบุรีให้ไปปกครอง กษัตริย์ลพบุรีจึงได้พระราชทาน **พระนางจามเทวี** พระราชธิดาให้ไปครองเมืองหริภุญไชย ทรงสร้างวัดจามเทวีที่เมืองหริภุญไชย ชื่อเมืองลพบุรีในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ และตามพงศาวดารได้กล่าวไว้อีกว่า **พ่อขุนรามคำแหง** ได้เสด็จมาศึกษาเล่าเรียนที่เขาสมอคอน ในปี พ.ศ. ๑๗๘๘ และ **พ่อขุนงำเมือง** ราชโอรสแห่งเมืองพะเยา ได้เสด็จมาศึกษาที่เขาสมอคอนเช่นกัน ในปี พ.ศ. ๑๗๙๗

ต่อมาใน **สมัยทวารวดี** มีความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมประมาณ ๑,๐๐๐ ปี เช่น เมืองโบราณชัยจำปา อยู่ในเขต อ.ท่าหลวง **เมืองโบราณดงมะรุบ อำเภอโคกสำโรง เมืองใหม่ไพศาลี ตำบลโคกเจริญ** การพบหลักฐานที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น เหรียญ ทำด้วยเงิน มีลายฉลุเป็นรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ตามคตินิยมของอินเดียที่ **บ้านหลุมข้าว**

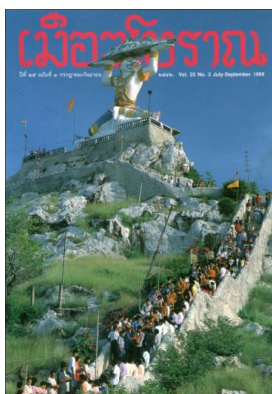
อำเภอโคกสำโรง และในตัว เมืองลพบุรี พบพระพุทธรูปสมัยทวารวดีหลายแห่ง โดยบังเอิญขณะสร้างถนน จากตัวเมืองลพบุรีออกไปนอกตัวเมืองในปี พ.ศ. ๒๔๘๕

ใน **สมัยลพบุรี** ก็เชื่อกันว่าคำว่า "ละโว้" มาจากคำว่า **ละ** (ลพบุรี กลายมาเป็น ลพบุรี) ซึ่งคำว่า ละ ในภาษาสันสกฤตแปลว่า น้ำ (ซึ่งอาจหมายความว่าเมืองนี้มีน้ำมาก) เมื่อนำเอามาสมรสกับคำว่า อุทัย (ลว + อุทัย) ก็กลายเป็นลโวทัย (ดังเช่น สุข + อุทัย กลายเป็น สุขุทัย) ซึ่งคำจารึก "ลโวทัยปุระ" ยังพบปรากฏบนเหรียญเงินโบราณที่ขุดค้นได้ที่บริเวณจังหวัดลพบุรีอีกด้วย แต่บางทีคำว่า ละโว้ มาจากภาษามอญ ซึ่งแปลว่าภูเขา คงเนื่องเพราะเมืองนี้มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขา และในพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘ มีอิทธิพลทางวัฒนธรรมขอมหรือเขมร ทำให้ศิลปกรรมต่าง ๆ ของ ลพบุรี

มีรูปร่างคล้ายคลึงกับศิลปะเขมรเป็นอย่างมาก ได้แก่ **ปรางค์สามยอด ศาลพระกาฬ** และ **ปรางค์แขก**

ใน สมัยสุโขทัย ตามพงศาวดารได้กล่าวไว้น่าสนใจว่า **พ่อขุนรามคำแหง** ได้เสด็จมาศึกษาเล่าเรียนที่เขาสมอคอน ในปี พ.ศ. ๑๗๘๘ และ **พ่อขุนงำเมือง** ราชโอรสแห่งเมืองพะเยา ได้เสด็จมาศึกษาเล่าเรียนที่ **เขาสมอคอน** ในปี พ.ศ. ๑๗๙๗ ด้วยเช่นกัน

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ปรากฏหลักฐานว่าเมืองลพบุรี น่าจะเป็นเมืองที่พระเจ้าอู่ทองเคยครองราชย์ มาก่อนที่จะย้ายไปสถาปนา อาณาจักรอยุธยา ในรัชสมัยของ**พระเจ้าอู่ทอง** ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ลพบุรีมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง กล่าวคือพระเจ้าอู่ทองได้โปรดให้พระรามศวร ราชโอรสองค์ใหญ่เสด็จมาครองเมืองลพบุรี เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๓ **พระรามศวร**โปรดให้สร้าง**ป้อม ขุดคู และสร้างกำแพงเมือง** อย่างมั่นคง เมื่อพระเจ้าอู่ทองสวรรคตใน พ.ศ. ๑๙๑๒ พระรามศวรต้องถวายราชบัลลังก์ให้แก่พระปิตุลาของพระองค์ คือ **สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพระจั่ว)** ส่วนพระรามศวรครองเมืองลพบุรีสืบต่อไป จนถึง พ.ศ. ๑๙๓๑ หลังจากสิ้นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ พระเจ้าทองลันราชโอรสขึ้นครองราชย์ได้เพียง ๗ วัน สมเด็จพระรามศวรก็ยกทัพจากลพบุรี จับพระเจ้าทองลันสำเร็จโทษ จากนั้นจึงขึ้นครองราชย์อีกเป็นครั้งที่ ๒ ในยุคสมัยของพระองค์อยุธยาขยายอาณาเขตไปถึงเชียงใหม่และยกทัพไปยึดนครธมไว้ได้

นับจาก **สมเด็จพระรามศวร** ได้ครองเมืองลพบุรีนาน ๓๘ ปี (พ.ศ. ๑๘๙๓-๑๙๓๑) ในระยะต่อมาไม่มีเจ้านายพระองค์ใดในราชวงศ์อยุธยาเสด็จขึ้นมาปกครองลพบุรีอีก คงมีแต่ป้อมปราการไว้ป้องกันข้าศึกที่จะเข้าตีอยุธยาทางด้านเหนือเท่านั้น ต่อมาใน **สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ** ซึ่งทำสงครามกับพม่าตลอดเวลา เห็นว่าป้อมปราการและกำแพงเมืองจะเป็นประโยชน์กับข้าศึกมากกว่ากรุงศรีอยุธยา จึงโปรดให้รื้อออกในปี พ.ศ. ๒๐๘๖ เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสด็จศึกจากพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองแล้วได้ทรงมอบราชสมบัติให้แก่สมเด็จพระมหาหินทราธิราชในปี พ.ศ. ๒๐๙๕ เพื่อทรงผนวช และก่อนที่พระองค์จะทรงผนวชได้เสด็จมาที่เมืองลพบุรีและปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

ในสมัย **สมเด็จพระนารายณ์มหาราช** (พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑) กษัตริย์องค์ที่ ๒๘ แห่งกรุงศรีอยุธยา ในสมัยของพระองค์มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับต่างประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๒๐๗ เกิดกรณีพิพาทระหว่างฮอลันดากับไทย ฮอลันดาได้นำเรือมาปิดปากอ่าวไทยบังคับให้ไทยเสียเปรียบโดยการทำสนธิสัญญาทางการค้าและเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงทรงมีพระพระราชดำริว่ากรุงศรีอยุธยา

ตั้งอยู่ริมแม่น้ำใหญ่ไม่ไกลจากทะเลเท่าใดนัก หากเกิดศึกสงครามกับชาวยุโรปที่มีกองทัพเรือที่เข้มแข็งอาจทำให้เสียกรุงได้โดยง่าย ไม่ปลอดภัย จึงโปรดเกล้าให้สร้างเมืองลพบุรีเป็นราชธานีแห่งที่ ๒ สำหรับการก่อสร้างพระราชวังที่เมืองลพบุรีนั้น พระองค์โปรดเกล้าให้ชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ออกแบบ ดังนั้นสถาปัตยกรรมที่เมืองลพบุรีในสมัยของพระองค์จึงเป็นสถาปัตยกรรมผสมที่มีรูปแบบไทยปนตะวันตก เช่น พระนารายณ์ราชนิเวศน์ บ้านหลวงราชทูต ป้อมปราการ ประตูเมือง ฯลฯ

ส่วน พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท ได้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๒๐๙ เป็นพระที่นั่งท้องพระโรงสำหรับเสด็จออกรับคณะราชทูตในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีลักษณะยอดแหลมทรงมณฑป เป็นศิลปกรรมแบบไทยผสมผสานกับฝรั่งเศส ประตูและหน้าต่างท้องพระโรงด้านหน้าทำเป็นรูปโค้งแหลมแบบฝรั่งเศส ส่วนตัวมณฑปด้านหลังทำประตูหน้าต่างเป็นซุ้มเรือนแก้วฐานสิงห์แบบไทย ตรงกลางท้องพระโรงมีสีหบัญชร เป็นที่เสด็จออกเพื่อมีปฏิสันถารกับผู้เข้าเฝ้าในท้องพระโรงตอนหน้า ผนังภายในท้องพระโรงประดับด้วยกระเบื้อง ซึ่งโปรดให้คนไปจัดซื้อมาจากประเทศฝรั่งเศส ดาวเพดานเป็นช่องสี่เหลี่ยมประดับลายดอกไม้ทองคำและแก้วผลึก ผนังด้านนอกพระที่นั่งทรงมณฑปชั้นล่าง เจาะเป็นช่องเล็ก ๆ รูปโค้งแหลมคล้ายบัวสำหรับตั้งตะเกียงในเวลากลางคืน เช่นเดียวกับที่ซุ้มประตูและกำแพงพระราชฐานชั้นกลางและชั้นใน ซึ่งมีช่องสำหรับวางตะเกียง ประมาณ ๒,๐๐๐ ช่อง

นอกจากนี้ยังมี พระที่นั่งจันทรพิศาล สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนของสมเด็จพระที่นั่งสุทธาสวรรย์ เป็นที่ประทับส่วนพระองค์และเป็นที่พักผ่อนของสมเด็จพระนางเจ้าสุทธาสวรรย์ เป็นสถานที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชใช้ในการพระราชทานเลี้ยงแก่คณะทูตของฝรั่งเศสในปี พ.ศ. ๒๒๒๘ และ พ.ศ. ๒๒๓๐ ด้านหน้าพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท มี ตึกพระเจ้าเหา หมู่ตึกสิบสองท้องพระคลัง สันนิษฐานว่าเป็นคลังเก็บสินค้าหรือสิ่งของที่ใช้ในราชการ เป็นต้น

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลพบุรีได้รับการทำนุบำรุงครั้งใหญ่ สืบเนื่องมาจากการคุกคามของชนชาติฮอลันดาที่ติดต่อค้าขายกับไทย ทำให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยานั้นคงไม่ปลอดภัยจากการปิดล้อมระดมยิงของข้าศึก หากเกิดสงคราม จึงได้สร้างเมืองลพบุรีเป็นราชธานีที่สองขึ้น เพราะลพบุรีมีลักษณะทางยุทธศาสตร์เหมาะสม ในการสร้างลพบุรีขึ้นใหม่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงได้รับความช่วยเหลือจากช่างชาวฝรั่งเศสและอิตาเลียน และได้สร้างพระราชวังและป้อมปราการเป็นแนวป้องกันอย่างแข็งแรง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ประทับอยู่ที่ลพบุรีเป็นส่วนใหญ่ และโปรดให้ทูตและชาวต่างประเทศเข้าเฝ้าพระองค์ที่เมืองนี้หลายครั้ง

จึงกล่าวได้ว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยานี้เองที่ลพบุรีเจริญรุ่งเรืองที่สุด เพราะสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑) ได้สถาปналพบุรีเป็นราชธานีที่สอง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะเมืองลพบุรี ในปี พ.ศ. ๒๔๐๖ และได้สร้าง **หมู่พระที่นั่งพิมานมงกุฎ** ขึ้นเป็นที่ประทับภายในพระราชวังของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

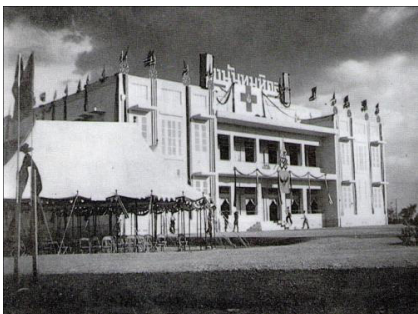
ยุค หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ **จอมพล ป. พิบูลสงคราม** ได้พัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นศูนย์กลางทางการทหาร และวางผังเมืองใหม่ โดยแยกชุมชนและสถานที่ราชการ ออกจากเมืองเก่า และได้สร้างสิ่งก่อสร้างศิลปะแบบอาร์ตเดโค ขึ้นหลายแห่ง เช่น **ตึกขาโต๊ะ ตึกเอราวัณ**

โรงพยาบาลนเรศวร โรงพยาบาลพิษณุเวช โรงพยาบาลพิษณุเวช เป็นต้น
กรมโยธาธิการได้วางผังเมืองลพบุรีใหม่ โดยใช้ระบบวงเวียนเป็นศูนย์กลางของเมือง
ซึ่งมีอยู่มากในประเทศไทย เช่น ที่จังหวัดยะลา มีการตัดถนน ตั้งชื่อถนน วางผังเมือง
มีวงเวียนวงกลมอยู่กลางใจเมือง โดยรับอิทธิพลมาจากกรุงปารีส ฝรั่งเศส กรุงโรม อิตาลี
ซึ่งกลางวงเวียน หรือวงกลมจะเปิดเป็นท้องโล่งใช้ร่วมกันเป็นเหมือนที่หมายตา หรือ
สัญลักษณ์ของเมือง ในยุคนี้ได้สร้างสัญลักษณ์บริเวณวงเวียนขึ้นด้วยกันเช่น พานพุ่ม
บริเวณวงเวียนสระแก้ว หรือวงเวียนศรีสุริโยทัย ทำให้กลายเป็นสัญลักษณ์ของเมือง
ลพบุรี ผังเมืองเช่นนี้ได้มีอิทธิพลกระจายไปทั่วประเทศ แต่ปัจจุบันเหลืออยู่ไม่มากนัก
ที่เมืองลพบุรีของเราจึงควรจะช่วยกันสืบทอด ดูแลไว้ให้อยู่ในสภาพดีต่อไปให้นานเท่านาน

และในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ นี้ รัฐบาลยังได้สร้างถนนพหลโยธินไปจดเมืองลพบุรี และต่อขึ้นไปถึงจังหวัดชัยภูมิและจังหวัดนครราชสีมา งานสร้างถนนพหลโยธินในช่วงนั้นทหารช่างเป็นผู้รับเหมา การก่อสร้างใช้เวลาปีเศษก็ได้เป็นถนนดินก่อน และต่อมาอีก ๑ ปี จึงได้ลงลูกรัง ทราบภายหลังว่าค่ารับเหมาก่อสร้างถนนสายนี้ก็โลเมตรละ ๒๐,๐๐๐ บาท ถนนสร้างได้เร็วมากเพราะ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นตรวจงานโดยรถยนต์และเดินทางโดยเส้นทางนี้บ่อย ๆ

โดยที่รัฐบาลต้องการจะส่งเสริมการก่อสร้างเมืองลพบุรี ผู้บังคับบัญชาค่ายทหารลพบุรีเสนอกระทรวงกลาโหม จึงให้จัดงานคล้องช้างขึ้น โดยทำแบบคล้องช้างสมัยอยุธยาโบราณ ซึ่งเป็นงานที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน จึงเตรียมงานกันถึง ๑ ปี คนตื่นตื่นกันทั่วประเทศ ที่ตั้งเพนียดคล้องช้างใช้สถานที่ที่เป็นทะเลชุบศรในสมัยโบราณ ขณะนั้นเป็นที่ตั้งกองพันทหารราบอยู่ใกล้ ๆ พระที่นั่งเย็น

และในระหว่างเวลาดังกล่าว ได้มีการสร้างถนนหน้าค่ายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จำต้องรื้อโบราณสถานคือ เจดีย์เก่าแก่แห่งหนึ่ง (เข้าใจว่าเป็นวัดละว้า) ตรงนั้นคือที่ตั้ง **ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขลพบุรี** เมื่อทำการรื้อเจดีย์ออกได้พบเศียรพระพุทธรูปสมัยทวารวดีสร้างด้วยปูนขาวและโบราณวัตถุจำนวนมาก เข้าใจเป็นสมัยทวารวดี ขณะนั้นได้นำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์

นอกจากนี้ **จอมพล ป. พิบูลสงคราม** ยังได้สร้างถนนไปห้วยซับเหล็ก ในระหว่างนั้นก็ได้พบถ้ำเล็ก ๆ บนเขาก่อนถึงห้วยซับเหล็ก ในถ้ำนั้นได้พบหินบดยาและระฆังหินสันนิษฐานว่าเป็นของสมัยหิน ซึ่งก็ได้เก็บมาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ลพบุรี นับว่าการสร้างเมืองลพบุรีในยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้หลักฐานทางประวัติศาสตร์สำคัญมากมายทั้งทางบกและทางลพ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้สร้าง **วงเวียนศรีสุริโยทัย** ใกล้ ๆ ศาลากลางจังหวัดลพบุรีอีกด้วย ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีเปิด **อนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช** ณ วงเวียนศรีสุริโยทัย เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงกรุณาเสด็จพระราชดำเนิน
มาทรงประกอบพิธีเปิด **อนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช** ณ วงเวียนศรีสุริโยทัย
เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙

คำขวัญประจำจังหวัดลพบุรี “วังนารายณ์คู่บ้าน ศาลพระกาฬคู่เมือง ปรางค์สามยอดลือเลื่อง เมืองแห่งดินสอพอง เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เกริกก้อง แผ่นดินทองสมเด็จพระนารายณ์”

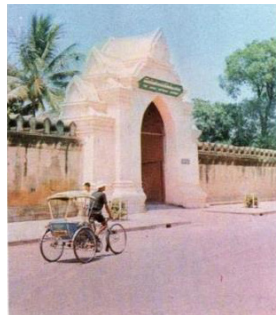
ความหมาย : เป็นคำขวัญที่แสดงให้เห็นทราบสถานที่สำคัญ ที่เป็นโบราณสถานที่สำคัญที่เด่นของจังหวัดลพบุรี ได้แก่ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ศาลพระกาฬ พระปรางค์สามยอด เป็นจังหวัดที่มีการทำ ดินสอพอง มาตั้งแต่โบราณ และเป็นดินสอพองที่ดีที่สุดในเมืองไทย เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากที่สุดในทุกด้านหรือที่เรียกว่ายุคทอง คือในช่วง รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ขอแนะนำผู้อ่าน “ทอดน่องท่องดูของดีที่เมืองลพบุรี” ตามคำขวัญประจำจังหวัดลพบุรี ตามลำดับไปได้แล้วครับ

วังนารายณ์คู่บ้าน (พระนารายณ์ราชนิเวศน์)

วังนารายณ์คู่บ้าน หรือ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี เป็นพระราชวังที่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๒๐๙ บนพื้นที่ ๔๑ ไร่ เพื่อใช้สำหรับเป็นที่ประทับ ลำสัตว์ ออกรบราชการ และต้อนรับแขกเมือง ภายหลังการสวรรคตของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ถูกทิ้งร้างเป็นเวลานาน ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะซ่อมแซมขึ้นใหม่อีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๙ เพื่อใช้สำหรับเป็นที่ประทับ และเป็นราชธานีชั้นใน พร้อมทั้งพระราชทานนามว่า "พระนารายณ์ราชนิเวศน์" ปัจจุบันพื้นที่ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ บางส่วน เป็นที่ตั้งของ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ โดยชาวเมืองลพบุรีนิยมเรียกพระราชวัง ๖ แห่งนี้กันจนติดปากว่า "วังนารายณ์"

ขอเล่ารายละเอียดที่น่าสนใจเพิ่มเติมอีกดังนี้ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ เป็นพระราชวังที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๙ พระองค์ทรงประทับ ณ พระราชวังแห่งนี้ประมาณ ๘-๙ เดือน ในช่วงปลายรัชกาล และเสด็จสวรรคต ณ พระที่นั่งสุทธารสวรรคต เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑

ภายหลังการเสด็จสวรรคตของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระนารายณ์ราชนิเวศน์ถูกทิ้งร้าง จนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์โปรดให้บูรณะพระราชวังของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสร้างพระที่นั่งขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๙ และพระราชทานนามว่า "พระนารายณ์ราชนิเวศน์"

เมื่อครั้งที่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ไปตรวจราชการที่เมืองลพบุรี ทรงพบว่ามิโบราณวัตถุกระจัดกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก ทรงมอบหมายให้ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ นักวิชาการผู้มีชื่อเสียงชาวฝรั่งเศส ดำเนินการจัดตั้งพิพิธภัณฑ

เพื่อจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุขึ้น โดยใช้พื้นที่ของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ภายในพระนารายณ์ราชนิเวศน์สำหรับจัดแสดงใช้ชื่อว่า “ลพบุรีพิพิธภัณฑสถาน” เปิดให้เข้าชมครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น “พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๔

เนื่องจาก **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์** ไม่สามารถสร้างอาคารเพิ่มเติมได้อีก เพราะตั้งอยู่ภายในเขตโบราณสถาน ทางกรมจึงต้องทำการบูรณะอาคารเก่าเพื่อยังประโยชน์ใช้สอยของพิพิธภัณฑสถาน เช่น การซ่อมแซม **หมู่ตึกพระประทับ** และการซ่อมแซม **ทิมดาบ** ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน

พื้นที่ทั้งหมดภายในพระราชวังแบ่งออกเป็น ๓ เขตด้วยกัน คือหลังสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระราชวังแห่งนี้ได้ถูกทิ้งร้างไป จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะซ่อมแซมพระราชวังแห่งนี้และโปรดให้สร้างพระที่นั่งขึ้นใหม่ ปัจจุบัน พระนารายณ์ราชนิเวศน์ได้ใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ และยังมี เขตพระราชฐานชั้นนอก ที่สร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้แก่ อ่างเก็บน้ำซับเหล็ก จากบันทึกของชาวฝรั่งเศสกล่าวว่าระบบการจ่ายท่อน้ำ เป็นผลงานของชาวฝรั่งเศสและอิตาลี โดยน้ำที่เก็บในถังเป็นน้ำที่ไหลมาจากอ่างซับเหล็ก โดยผ่านมาทางท่อดินเผาที่เชื่อมมาจากอ่างซับเหล็ก เพื่อนำน้ำมาใช้ภายในพระราชวัง หมู่ตึกพระคลังศุภรัตน์หรือหมู่ตึกสิบสองท้องพระคลัง ตั้งอยู่ระหว่างอ่างเก็บน้ำและตึกเลี้ยงต้อนรับแขกเมือง มีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนผนังประตูและหน้าต่างเจาะเป็นช่องโค้งแหลมจำนวน ๑๒ ห้องโดยเรียงกันเป็นแถวยาว ๒ แถว แถวละ ๖ ห้องมีถนนตัดผ่าตรงกลางระหว่างแถวสันนิษฐานว่าใช้เป็นสถานที่เก็บทรัพย์สินสมบัติหรือเก็บของตึกพระเจ้าเหา สันนิษฐานว่าคงเป็นหอพระประจำพระราชวัง และมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ภายในตึก ซึ่งพระพุทธรูปองค์นี้อาจมีชื่อว่า พระเจ้าเหา จึงเป็นที่มาของชื่อตึกแห่งนี้ ตึกเลี้ยงต้อนรับแขกเมือง ตั้งอยู่กลางอุทยานทางตอนใต้ของหมู่ตึกพระคลังฝั่งอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าลักษณะเป็นตึกชั้นเดียวก่ออิฐถือปูน ผนังเจาะเป็นช่องประตูและหน้าต่างลายโค้งแหลมล้อมรอบด้วยสระน้ำขนาดใหญ่ ๓ สระ

ตรงกลางสระมีน้ำพุมากกว่า ๒๐ จุด สมเด็จพระนารายณ์ฯ ได้พระราชทานเลี้ยง แก่คณะทูตจากประเทศฝรั่งเศส ณ สถานที่นี้ใน พ.ศ. ๒๒๒๘ และ พ.ศ. ๒๒๓๐ โรงช้างหลวง มีทั้งหมด ๑๐ โรงด้วยกันและช้างที่ยืนโรงอยู่คงเป็นช้างทรงของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชหรือเจ้านาย เขตพระราชฐานชั้นกลาง และมีพระที่นั่งที่สร้าง ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชอีก ๒ องค์ คือ

พระที่นั่งจันทรพิศาล ซึ่งตามบันทึกของชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า เป็นหอประชุม องคมนตรีสร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ โปรดเกล้า ให้สร้างขึ้นใหม่บริเวณที่เดิมเป็นพระที่นั่งสถาปัตยกรรมแบบไทยแท้ใช้เป็นท้องพระโรง ด้านหน้ามีมุขเด็จสำหรับออกให้ข้าราชการเฝ้าภายในแบ่งเป็นท้องพระโรงหน้า ด้านทิศตะวันออกและท้องพระโรงด้านทิศตะวันตกกันด้วยประตูซึ่งกันระหว่างเขต พระราชฐานชั้นกลางและเขตพระราชฐานชั้นในซึ่งในส่วนท้องพระโรงหลังมีบันได เข้าออก ๔ ช่องทาง นอกจากนั้นยังมีทางเชื่อมต่อกับพระที่นั่งพิมานมงกุฏ

พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๐๙ เป็นพระที่นั่งท้องพระโรงสำหรับเสด็จออกรับคณะราชทูต ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ที่เป็นการส่วนพระองค์) มียอดแหลมทรงมณฑป ศิลปกรรมแบบไทยผสมผสานกับเปอร์เซีย ประตูและหน้าต่างท้องพระโรงด้านหน้า ทำเป็นรูปโค้งแหลมแบบเปอร์เซีย ส่วนตัวมณฑปด้านหลังทำประตูหน้าและหน้าต่าง เป็นซุ้มเรือนแก้วฐานสิงห์แบบไทย ตรงกลางท้องพระโรงมีสีหบัญชร เป็นที่เสด็จออก เพื่อมีปฏิสันถารกับผู้เข้าเฝ้าในท้องพระโรงตอนหน้า

ผนังภายในท้องพระโรงประดับด้วยกระจกเงา ซึ่งโปรดให้คนไปจัดซื้อมาจาก ประเทศฝรั่งเศส ดาวเพดานเป็นช่องสี่เหลี่ยมประดับลายดอกไม้ทองคำและแก้วฉีก ผนังด้านนอกพระที่นั่งตรงมณฑปชั้นล่าง เจาะเป็นช่องเล็ก ๆ รูปโค้งแหลมคล้ายบัว สำหรับตั้งตะเกียงในเวลากลางคืน เช่นเดียวกับที่ซุ้มประตูและกำแพงพระราชฐาน ชั้นกลางและชั้นใน ซึ่งมีช่องสำหรับวางตะเกียง ประมาณ ๒,๐๐๐ ช่อง

ส่วนพระที่นั่งที่สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อีก ๑ องค์ คือ **หมู่พระที่นั่งพิมานมงกุฏ** ประกอบด้วยอาคารทั้งหมด ๔ หลัง โดยด้านหน้าสูง ๒ ชั้น

ด้านหลังมีความสูง ๓ ชั้นส่วนหน้าตรงกลางเป็นบันไดขนาดใหญ่ขนานด้วยมุขซึ่งยื่นออกมาทั้งด้านซ้ายและด้านขวาหลังคาเป็นโครงสร้างไม้ทรงปั้นหยาปกคลุมมุขซึ่งยื่นออกมาด้วยกระเบื้องกาบกล้วยทับแนวด้วยปูนปั้นแบบจีนผนังเจาะช่องหน้าต่างระหว่างเสาและมีทุกชั้น **พระที่นั่งพิมานมงกุฏ** ตั้งอยู่ด้านหลังสุดเป็นพระที่นั่ง ๓ ชั้น มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสามารถเข้าออกทางบันไดด้านนอกอาคารที่อยู่ด้านหน้าและด้านหลังโดยไม่ต้องผ่านบันไดใหญ่ด้านหน้าและท้องพระโรงห้องบนสุดเป็นห้องพระบรมมหาราชวังชั้น ๒ เป็นห้องเสวยหน้าบันเป็นรูปพระราชนิพนธ์ประจักษ์กาลที่ ๔ รูปพระมหาพิชัยมงกุฎวางบนพาน **พระที่นั่งวิสุทธิวิจิตร** เป็นท้องพระโรงอยู่ด้านหน้าหน้าบันประดับด้วยลายปูนปั้นรูปพระแท่นราชบัลลังก์ภายใต้ันพญาลมพาเสด็จตร **พระที่นั่งไชยศาสตรากร** เป็นห้องเก็บอาวุธตั้งขนานกับพระที่นั่งวิสุทธิวิจิตรทางทิศใต้ **พระที่นั่งอักษรศาสตราคม** เป็นห้องทรงพระอักษรตั้งขนานกับพระที่นั่งวิสุทธิวิจิตรทางทิศเหนือ

เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และสมเด็จ ฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงร่วมกันจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นที่พระที่นั่งจักรีพิพิธสถาน เรียกว่าลพบุรีพิพิธภัณฑสถาน ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ปัจจุบันมีการขยายห้องจัดแสดงมาถึงพระที่นั่งพิมานมงกุฏ มีสิ่งน่าสนใจดังนี้

ชั้นที่ ๑ จัดแสดงโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์อายุราว ๓,๕๐๐-๔,๐๐๐ ปี เช่น ภาชนะดินเผารูปบัว โครงกระดูกมนุษย์ ขวานหิน ขวานสำริด จารึกโบราณ เครื่องประดับทำจากหินและเปลือกหอย พระพิมพ์ที่พบตามกรุในลพบุรี รูปเคารพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โบราณวัตถุสมัยทวารวดี ฯลฯ ชั้นที่ ๒ จัดแสดงโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่พบในลพบุรี เช่น ทับหลังแกะสลักรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ พระพุทธรูปสมัยลพบุรีแบบต่าง ๆ เครื่องถ้วยกระเบื้องทั้งของจีน และไทย เป็นต้น ชั้นที่ ๓ เป็นห้องบรมมหาราชวังของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดแสดงฉลองพระองค์ เครื่องแก้ว และภาชนะที่มีตราประจำพระองค์ มี **ทิมดาบ** ตั้งอยู่บริเวณด้านข้างประตูทางเข้าเขตพระราชฐานชั้นกลางมีจำนวนทั้งสิ้น ๒ หลังทางทิศเหนือ ๑ หลังทางทิศใต้ ๑ หลัง

เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ๑ ชั้นมีช่องวงโค้งหันหน้ามาที่ทางเดินด้านหลังติดกำแพงพระราชวังหลังคามุงกระเบื้องดินเผาเป็นที่ตั้งของทหารรักษาการณ์เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับ

ส่วน เขตพระราชฐานชั้นใน มีพระที่นั่งที่สร้างขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และมีอาคารที่สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ **พระที่นั่งสุทธาสวรรย์** เป็นพระที่นั่งในเขตพระราชฐานชั้นในเป็นพระที่นั่ง ๒ ชั้นก่ออิฐถือปูนมุงหลังคากระเบื้องเคลือบแบบจีน เป็นพระที่นั่งที่ประทับของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์เสด็จสวรรคต ณ พระที่นั่งองค์นี้เมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ โดยทางพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติให้ขึ้นไปบนฐานของพระที่นั่งองค์นี้ อีกหลังหนึ่งคือ **หมู่ตึกพระประทับ** ตั้งอยู่หลังพระที่นั่งพิมานมังกุเป็นตึกชั้นเดียว ๒ หลัง ก่อด้วยอิฐปูน ๒ ชั้น มี ๘ หลัง สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พักของข้าราชการฝ่ายใน สร้างขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เนื่องจากมี **ข้อพิพาทด้านการบูรณะกำแพงและประตูพระนารายณ์ราชนิเวศ** เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นเรื่องที่น่าสนใจ จึงขอคัดลอกนำมาให้อ่านกัน ดังนี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้มีการบูรณะกำแพงและประตูพระนารายณ์ราชนิเวศน์ โดยเริ่มจากกำแพงวังฝั่งตะวันตกฝั่งท่าขุนนาง โดยกรมศิลปากร ลักษณะของการบูรณะ โดยการสกัดปูนเก่าที่ฉาบมาแต่เดิมเมื่อ ๓๔๔ ปีก่อน แล้วทำการโบกปูนใหม่แล้วทาสีขาวทับ

ในวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓ **อาจารย์ภูธร ภูมะธน** ประธานชมรมอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลพบุรี ได้เปิดเผยกรณีสำนักศิลปากรที่ ๔ ทำการบูรณะกำแพงพระนารายณ์ราชนิเวศน์อายุ ๓๔๔ ปี ว่า การบูรณะดังกล่าวไม่คำนึงถึงหลักวิชาการในการอนุรักษ์โบราณสถาน คือมีการสกัดปูนเก่าลงลายดั้งเดิมออกทั้งหมด ทับและโบกปูนสีขาวเกลี้ยงทับเสมือนสร้างขึ้นมาใหม่ ซึ่งทางชมรมเห็นว่า กำแพงพระนารายณ์ราชนิเวศน์มีคุณค่าด้วยความเป็นโบราณสถานร้าง ดังนั้นการบูรณะควรเป็นแบบรักษาคุณค่าความเก่าแก่มากกว่าการสร้างขึ้นมาใหม่ด้วยการโบกปูนทับ จึงยื่นหนังสือคัดค้านไปหลายครั้ง แต่ไม่สามารถหยุดยั้งได้เพราะกรมศิลปากรยืนยันว่า บูรณะอย่างถูกต้องแล้ว ตนจึงเห็นว่าเป็นการบูรณะโดยไม่ฟังเสียงทัดทานจากภาคประชาชน

อาจารย์ภูธรยังกล่าวว่า ที่ผ่านมาทางชมรมได้ต่อสู้มาจนถึงที่สุดแล้วทั้งส่งหนังสือไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม, อธิบดีกรมศิลปากร, ผู้อำนวยการสำนักกรมศิลปากรที่ ๔ และคณะกรรมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่ก็ไม่มีผลต่อการหยุดยั้ง จากนั้นไปจะไม่ดำเนินการใด ๆ อีก เพราะถือว่าสายเกินไปที่จะหยุดการบูรณะซึ่งแล้วเสร็จไปกว่าร้อยละ ๘๐ ทั้งนี้อาจารย์ภูธรยังเรียกการกระทำดังกล่าวว่า *ความอัปยศใหม่ ไม่ใช่การบูรณะใหม่* พร้อมทั้งข้อสังเกตเรื่องการบูรณะที่ทำกันอย่างรวดเร็ว รวมไปถึงการใช้งบประมาณ พร้อมทั้งติติงเรื่องมุมมองการบูรณะโบราณสถานของกรมศิลปากรและตั้งคำถามถึงปัญหาด้านจรรยาบรรณทางวิชาชีพ รวมทั้งยกกรณีนี้เป็นอุทาหรณ์เตือนประชาชนว่าอย่าวางใจการบูรณะโบราณสถานต่าง ๆ และต้องช่วยกันรักและหวงแหนมรดกของประเทศ พร้อมกันนี้ได้ออกแถลงการณ์เสนอให้มีการทำประชาพิจารณ์ก่อนการตัดสินใจต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม

ทางด้าน เชมชาติ เทพไชย รองอธิบดีกรมศิลปากร ยืนยันว่า การบูรณะนั้นเป็นไปตามหลักการและถูกต้อง เนื่องจากภายในกำแพงพระนารายณ์ราชินีเวศน์มีพิพิธภัณฑ์ จึงจัดว่าเป็นโบราณสถานที่ยังมีชีวิต หรือมีประโยชน์ใช้สอยอยู่ การบูรณะจึงต้องทำให้เกิดความมั่นคง แข็งแรงตามหลักฐานที่ปรากฏ ก่อนเริ่มบูรณะได้มีการศึกษารูปแบบ เทคนิค วิธีการสร้าง พร้อมทั้งศึกษาประวัติความเป็นมา จึงทราบว่าเป็นโบราณสถานแห่งนี้ได้ถูกซ่อมแซมและบูรณะมาแล้วหลายครั้ง เริ่มตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา และมีการใช้ปูนซีเมนต์ในการบูรณะกว่าร้อยละ ๗๐ ซึ่งตามหลักการแล้วปูนซีเมนต์ไม่ควรนำมาบูรณะโบราณสถาน เพราะก่อให้เกิดความเค็มและผุกร่อนได้ง่าย จึงต้องมีการสกัดปูนฉาบเก่านั้นออกให้หมด และฉาบด้วยปูนหมักที่มีส่วนผสมของซีเมนต์ กระดาษสา และทราย เป็นต้น เพื่อแก้ปัญหาการผุกร่อน

ส่วน นางสาวนารีรัตน์ ปรีชาพิชคุปต์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๔ กล่าวว่า ก่อนหน้านั้นชาวลพบุรีได้ส่งเรื่องร้องเรียนมายังผู้ว่าราชการจังหวัด ว่ากำแพงพระนารายณ์ราชินีเวศน์มีสภาพทรุดโทรมดังนั้น สำนักศิลปากรจึงได้เริ่มทำการบูรณะ ซึ่งการบูรณะไม่ใช่เพียงเพื่อปกป้องอนุรักษ์โบราณสถานเท่านั้น แต่เพื่อรองรับประโยชน์การใช้สอยในปัจจุบันด้วย เพราะสถานที่ดังกล่าว เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์และสถานที่จัดงานประจำจังหวัด

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงสนพระทัยในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย

เนื่องจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงสนพระทัยในเรื่องต่าง ๆ หลากหลายมาก จึงขอนำมาเล่าสู่กันฟังเพิ่มเติมดังนี้

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงสนพระทัยในการติดต่อกับต่างประเทศเป็นอย่างมาก อาทิ ได้ทรงส่งราชทูตสยามนำโดย **โกษาปาน** ไปเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่พระราชวังแวร์ซาย เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖)

ส่วน **เจ้าพระยาโกษาธิบดี** หรือ **โกษาปาน** ก็มีประวัติที่น่าสนใจ ขอนำมาเล่าสู่กันฟังดังนี้ ชื่อเดิมของท่านคือ **ปาน** เป็นบุตรของเจ้าแม่วัดคูสิต พระนมของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และเป็นน้องชายของออกญาโกษาธิบดี (เหล็ก) ซึ่งดำรงตำแหน่งพระคลังระหว่างปี พ.ศ. ๒๒๐๐-๒๒๒๖ ต่อมาได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระวิสุตรสุนทร (ปาน) ในสมัยที่โกษาปานดำรงตำแหน่งเป็นพระวิสุตรสุนทรได้รับแต่งตั้งให้เป็นทูตออกไปเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส ในสมัยดังกล่าวฝรั่งเศสมีอิทธิพลในราชสำนักของพระนารายณ์มาก จุดประสงค์ของฝรั่งเศส คือ การเผยแพร่คริสต์ศาสนา และพยายามให้พระนารายณ์เข้ารับศีลเป็นคริสต์ชนด้วย รวมทั้งยังพยายามมีอำนาจทางการเมืองในอยุธยา ด้วยการเจรจาขอตั้งกำลังทหารของตนที่เมืองบางกอกและเมืองมะริด

โกษาปานเดินทางไปกับเรือฝรั่งเศสเมื่อธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เมื่อ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๒๒๙ และเดินทางกลับเมื่อ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๒๓๐ รวมเดินทางไปกลับอยุธยาฝรั่งเศสทั้งหมด ๑ ปี ๙ เดือน โกษาปานเป็นนักการทูตที่สุขุม ไม่พูดมาก ละเอียดลออในการจดบันทึกที่ได้พบเห็นในการเดินทาง ครั้งนั้น สำหรับการเข้าเฝ้าในครั้งนี้ ออกพระวิสุทธสุนทร (ปาน) ได้กระทำการหน้าที่เป็นผู้แทนของราชสำนักอยุธยาอย่างถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีการเข้าเฝ้าจนชาวฝรั่งเศสได้กล่าวยกย่องชื่นชมคณะทูตไทย

นอกจากนั้นในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกล่าวได้ว่าเป็นต้นกำเนิดด้านดาราศาสตร์ในประเทศไทย โดยได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้กับบาทหลวงคณะเยซูอิตของฝรั่งเศส คือมีคณะราชทูตที่มาจากฝรั่งเศสมาเจริญสัมพันธไมตรีในครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๒๒๘ ฝรั่งเศสได้ส่งบาทหลวงคณะเยซูอิตจำนวน ๖ ท่านเดินทางร่วมมาด้วย

ราชทูตสยามนำโดยโกษาปานเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่พระราชวังแวร์ซาย
ณ วันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖)

ภาพวาดโกษาปาน และคณะทูตขณะเยือนประเทศฝรั่งเศส
(ภาพจาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>)

โดยคณะบาทหลวงดังกล่าวเป็นนักวิชาการที่มีความรู้ด้านภูมิศาสตร์ และดาราศาสตร์ โดยในช่วงเวลาที่อยู่ในราชอาณาจักรสยาม คณะบาทหลวงเยซูอิตได้สังเกตการณ์ และบันทึกจันทรุปราคาไว้ถึง ๒ ครั้ง ซึ่งเกิดขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ และ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๒๒๙ ตามลำดับ

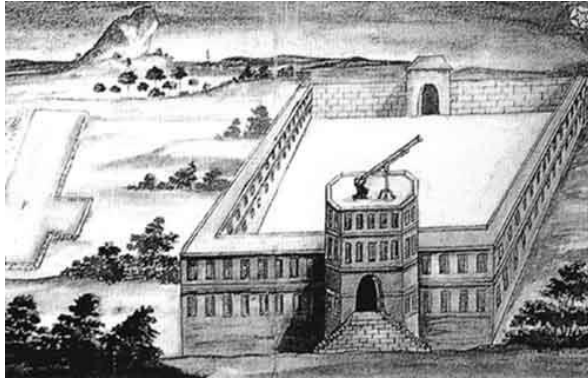
ภาพเหตุการณ์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเสด็จทอดพระเนตรจันทบุรีปราสาทเดิมดวง
ณ พระที่นั่งเย็น ทะเลชุบศร เมืองลพบุรี เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘

ในครั้งแรกนั้นมีภาพเขียนบันทึกเหตุการณ์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรง
เสด็จทอดพระเนตรจันทบุรีปราสาทเดิมดวง ณ พระที่นั่งเย็น ทะเลชุบศร เมืองลพบุรี
เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ เวลา ๐๓:๐๐ นาฬิกา

ในครั้งนั้นบาทหลวงคณะเยซูอิตได้เตรียมกลองโทรทรรศน์ยาว ๕ ฟุตไว้
ให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทอดพระเนตรที่ช่องพระบัญชาที่เปิดออกสู่ลาน
พระระเบียง นอกจากนี้มีผู้คนราว ๔๖,๐๐๐ ถึง ๔๗,๐๐๐ คน ซึ่งทำการล้อมป่า
และภูเขาในการล่าช้าง ได้ชมจันทบุรีปราสาทเดิมดวงด้วย โดยคราสจันต์เดิมดวงเมื่อเวลา
๔ : ๒๒ : ๔๕ นาฬิกา นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงได้ทอดพระเนตรด้วยกล้องส่องดาว
ขนาด ๑๒ ฟุตอีกด้วย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชแสดงความพระราชหฤทัยเป็นพิเศษ
เมื่อได้ทอดพระเนตรเห็นจุดจาง ๆ บนดวงจันทร์จากกล้องส่องดาว และโดยเฉพาะ
อย่างยิ่งเมื่อประจักษ์ว่าแผนที่อุปราคาที่หอดูดาวที่กรุงปารีสทำขึ้นนั้นมีความถูกต้อง
ตามที่เป็นจริงทุกประการ

การเจริญสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศสนั้น เกิดขึ้นในช่วงห้าปีสุดท้ายของการ
ครองราชย์ โดยในช่วงเวลาดังกล่าวสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดที่จะประทับ
ที่เมืองลพบุรี โดยจะเสด็จประทับนาน ๘ ถึง ๙ เดือนต่อปี ดังนั้นในช่วงพ.ศ. ๒๒๒๘

ภาพสเกตของหอดูดาวทรง ๘ เหลี่ยม ณ วัดสันเปาโล ลพบุรี

ภูมิทัศน์วัดสันเปาโลหลังบูรณะแล้ว

ถึง ๒๒๓๐ ที่บาทคณะหลวงจจุอิตได้เข้ามาดำเนินกิจกรรมและเผยแพร่ศาสนาและความรู้ด้านดาราศาสตร์ในราชอาณาจักรสยาม พระองค์จึงทรงโปรดเกล้าพระราชทานสร้างหอดูดาว (พร้อมกับโบสถ์และที่พัก) ให้แก่บาทคณะหลวงจจุอิต ณ วัดสันเปาโล เมืองลพบุรี ซึ่งถือได้ว่าสถานที่ดังกล่าวเป็นหอดูดาวแห่งแรกของประเทศไทย

บาทหลวงเดอฟองเตอเนย์ได้เขียนบรรยายหอดูดาว ณ วัดสันเปาโล ลงวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ ไว้ว่า "อาคารหลังนั้นมีความงดงามมากด้านสถาปัตยกรรม สูงจากพื้นดินถึงแปดฟุต และชั้นบนของหอดูดาวนั้นก็สร้างเสร็จแล้ว"

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเสด็จทอดพระเนตรสุริยุปราคา ณ พระที่นั่งเย็น ทะเลชุบศร เมืองลพบุรี โดยมีภาพวาดบันทึกเหตุการณ์ดังกล่าว โดยปัจจุบันภาพต้นฉบับนี้เก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ณ กรุงปารีส โดยในภาพจะเห็นบาทหลวงใช้เทคนิครับภาพดวงอาทิตย์มาปรากฏบนฉากสีขาวนอกกล้อง เพื่อให้สังเกตภาพดวงอาทิตย์ได้ โดยไม่เป็นอันตรายแก่สายตา และจากภาพจะเห็นขุนนางไทยที่นั่งในแถวซ้ายมือคนแรกนั้นกล่าวกันว่าเป็นพระเพทราชา และสันนิษฐานได้ว่าขุนนางไทยแต่งกายชุดขาวที่กำลังหมอบสังเกตคราสอย่างใกล้ชิดท่ามกลางคณะบาทหลวงฝรั่งเศสก็คือ ออกญาวิชาเยนทร์

ภาพเหตุการณ์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเสด็จทอดพระเนตรสุริยุปราคา ณ พระที่นั่งเย็น ทะเลชุบศร เมืองลพบุรี เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๒๓๑

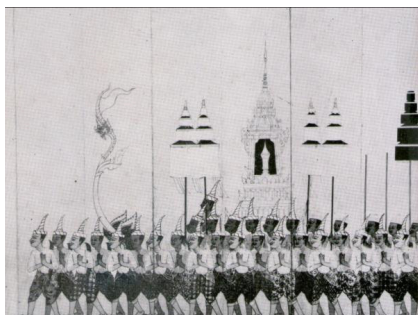

ภูมิทัศน์พระที่นั่งเย็น (พระที่นั่งไกรสรสีหราช)
(ภาพจาก : <http://www.touronthai.com/>)

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชกับการจัดกระบวนพระกฐินสดมวารคและ พยุหยาตราชลมารค

กระบวนพยุหยาตราพระกฐินสดมวารค เป็นกระบวนพระราชพิธีสำคัญ
เมื่อครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา กระบวนดังกล่าวจัดขึ้นทุกปี ในพระราชพิธีสิบสองเดือน
โดยพระมหากษัตริย์จะเสด็จสดมวารค เพื่อถวายผ้าพระกฐินแก่พระอารามหลวง
กระบวนพยุหยาตราพระกฐินสดมวารคที่ยิ่งใหญ่ถูกจัดขึ้น ในรัชสมัยพระนารายณ์
มหาราช

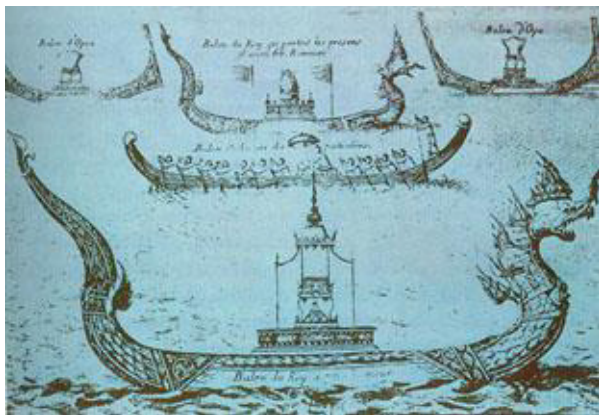
กระบวนแห่กฐินทางสถลมารคในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
สันนิษฐานว่ามีการนำพระบรมสารีริกธาตุออกแห่ด้วย ถ่ายจากภาพจำลองภาพฝาผนังวัดยม
ต้นฉบับหอสมุดแห่งชาติ

ในหนังสือสารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน เล่มที่ ๒๑ ได้กล่าวถึง “การจัดกระบวนพยุหยาตราสถลมารคในสมัยอยุธยา” ว่า การจัดกระบวนเรือพระราชพิธี ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมานั้น มักจะเป็นกระบวนพยุหยาตราสถลมารค ในการบำเพ็ญพระราชกุศลกรานกฐิน หรือถวายผ้าพระกฐินเป็นสำคัญ กับการเสด็จไปนมัสการพระพุทธบาทที่สระบุรี

สำหรับเรือพระที่นั่งที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยานั้นปรากฏว่า ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๗๓-๒๑๙๘) ทรงสร้างเรือพระที่นั่งก่งขึ้น กับทรงตั้งกฐินบกพยุหยาตราใหญ่เป็นครั้งแรก ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙-

๒๒๓๑) พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการเขียนริ้วกระบวนเสด็จไว้ ทั้งกระบวนพยุหยาตราสถลมารค และกระบวนพยุหยาตราชลมารค ซึ่งหนังสือนี้มีชื่อว่า "ริ้วกระบวนแห่พยุหยาตราชลมารค สมเด็จพระนารายณ์มหาราช" หนังสือนี้เข้าใจว่า ได้คัดลอกมาจากภาพเขียนฝาผนัง ที่วัดยม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาพเขียนตัวจริงนั้น ปัจจุบันถูกทำลายไปหมดแล้ว เหลือแต่ฉบับคัดลอก จากหนังสือ "ริ้วกระบวนแห่พยุหยาตราชลมารค สมเด็จพระนารายณ์มหาราช" นี้ ทำให้ได้ทราบชื่อเรือในริ้วกระบวนเรือเรียงตามลำดับจากต้นกระบวนถึงท้ายกระบวนมีว่า ต้นกระบวน มีเรือไชยของกรมต่าง ๆ เช่น กรมช้าง กรมม้า กรมอาสาร กรมเขนทอง กรมเวียง กรมวัง กรมคลัง และกรมนาตามด้วยเรือโขมดยาของทหารอาสาต่างๆ เรือตำรวจ เรือทองแขวนฟ้า นำหน้าเรือพระที่นั่งศรีสมรรถไชย คั่นด้วยเรือนาคแล้ว จึงถึงเรือพระที่นั่งไกรสรมาศ เรือพระที่นั่งไกรแก้วจักรรัต เรือพระที่นั่งศรีพรหมไชย ตามด้วย เรือครุฑ เรือเอกไชย เรือพระที่นั่งไกรสรมุข เป็นเรือพระที่นั่งรอง เรือพระที่นั่งศรีสุนทรไชย เรือแซ และเรือรูปสัตว์ต่าง ๆ อาทิ เรือโต เรือสิงห์ เรือนก เรือม้า เรือคชสีห์ เรือราชสีห์ เรือเลียงผา เรือมกร และเรือนาค เป็นต้น

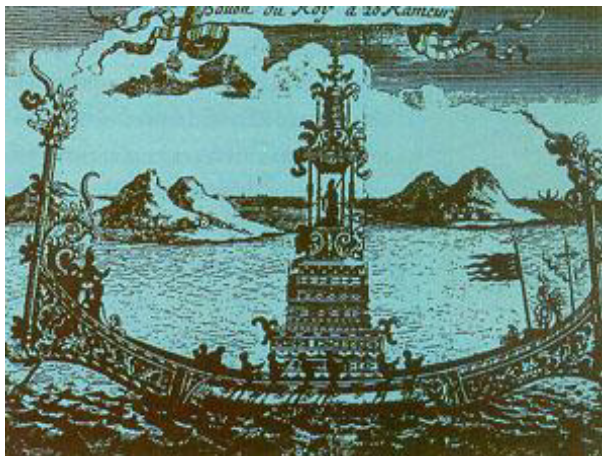

ภาพเรือต่าง ๆ ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา

วาดโดยศิลปินชาวฝรั่งเศส ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗

(ที่มา : หนังสือกระบวนพยุหยาตราชลมารค สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๒๕)

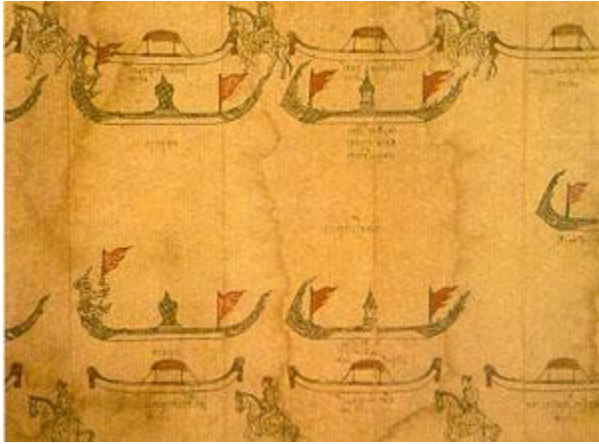
ภาพเรือในสมัยรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา
(ที่มา : หนังสือกระบวนพยุหยาตราชลมารค สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๒๕)

ภาพเรือพระราชพิธี

การจัดกระบวนพยุหยาตราชลมารค ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ที่กล่าวมานี้ จัดได้ว่า เป็นริ้วกระบวนใหญ่แสดงความมั่งคั่งโอ้อ่า ของราชสำนักไทย
ในครั้งนั้นได้เป็นอย่างดี ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับริ้วกระบวนเรือในสมัยต่อมาจะพบว่า

ลักษณะเรือครุฑคู่ชุกและเรือชลพิมานไชย

(จากสมุดภาพรั้วกระบวนแห่พยุหยาตราชลมารค สมเด็จพระนารายณ์มหาราช)

ค่อย ๆ ตัดทอนลงไปเรื่อย ๆ เพราะเรือชำรุดไปตามกาลเวลาบ้าง ไม่มีผู้รู้จักทำขึ้นใหม่ ให้ถูกต้องตามแผนโบราณบ้าง จึงเหลืออยู่เท่าที่พอจะรักษาไว้ได้เท่านั้น

จากเอกสารของชาวฝรั่งเศส ได้บันทึกเกี่ยวกับเรือของราชอาณาจักรสยาม ในสมัยรัชกาล**สมเด็จพระนารายณ์มหาราช**ไว้ว่า "เรื่อนั้นลำยาวและแคบมาก มักจะทำขึ้นจากซุงท่อนเดียว ใช้ส่วเจาะเอาตามความยาว แล้วถากด้วยเครื่องมือเหล็ก แล้วนำขึ้นชันแขวนย่างไฟ และค่อย ๆ เบิกไปให้กว้างที่สุด เท่าที่จะทำได้ โดยไม่ให้เนื้อไม้แตก... เรือเหล่านี้มีราคาแพง เรือลำหนึ่ง ๆ ใช้ฝีพาย รวม ๕๐-๖๐ คน

ที่ตกแต่งกันอย่างสวยงาม และทำด้วยฝีมือประณีตก็มีเหมือนกัน แตกต่างกันไป ตามสถานภาพของบุคคลที่เป็นเจ้าของ เรือของขุนนางชั้นผู้ใหญ่ก็มีฝีพาย ๕๐-๖๐ คน มียกพื้นที่กลางลำ ใช้เป็นที่นั่งของพวกขุนนางเหล่านั้น เครื่องตกแต่งมีแต่ตัวไม้กับเสื้อลำแพนเท่านั้น แต่ประดิษฐ์ลวดลายสวยงามมาก หลังคาภิญญาของพวกออกญาทำเป็นสามชั้น ของพวกออกพระกับออกหลวง ซึ่งลำเล็กมาหน่อย มีสองชั้น ส่วนของพวกขุนนางอื่น ๆ นั้น มีชั้นเดียว เรือของประชาชนไม่มีหลังคาเลย ถึงจะมี ก็ไม่ตกแต่ง

ประดับประดาอะไรทั้งนั้น ทำเป็นรูปหลังคายาวและต่ำ การที่ทำประทุนเรือแบบนี้ ก็เพื่อป้องกันแดดและฝนโดยแท้ แต่มีเรือของท่านเสนาบดีผู้ใหญ่อีกสองท่าน ที่ท่าทอง และหลังคาคลุมผ้า ทำเป็นรูปเปลือกหอย และสูงกว่าของเรือลำอื่น ๆ มีอยู่บ่อยเหมือนกัน ที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานเรือท่าทองล่องชาด ให้เป็นบำเหน็จแก่ขุนนาง ซึ่งมีความงามเกือบเท่า ๆ กับของเสนาบดี แต่จะนำออกไปใช้ได้ เฉพาะในโอกาสตามเสด็จพระราชดำเนิน และในงานพระราชพิธีบางอย่างตามหมายกำหนดการเท่านั้น เรือก็ัญญาของพวกผู้หญิงมีสกุล แตกต่างจากเรือของพวกข้าราชการ เพียงกลิ่นเรือนยอดเสียทุกด้านเท่านั้น ใช้หญิงทาสเป็นฝีพาย..."

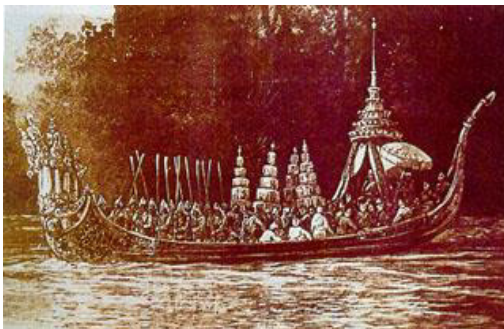
นอกจากนี้ยังมีบันทึกจากหนังสือ "ประวัติศาสตร์ธรรมชาติ และการเมืองแห่งราชอาณาจักร" โดย **นายนิโกลาส แชรแวงส นายสันต์ ท.โกมลบุตร** แปล เกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารคไว้ด้วยว่า "...การจัดตั้งเรือขบวนนำดูมาก มีเรือกว่าสองร้อยห้าสิบลำจอดเรียงรายอยู่เป็นระยะ ทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำจำนวน ๒๐ หรือ ๓๐ ลำ. นำเรือพระที่นั่งทรงเป็นคู่ ๆ ไปข้างหน้า เรือพระที่นั่งนั้น ใช้ฝีพายพวกแขนแดง ซึ่งมีความชำนาญมาก และได้รับเลือกเฟ้นมาเป็นพิเศษ ทุกคนสวมหมวก เสื้อเกราะ ปกอกเข้า และปกอกแขน ทำด้วยทองคำทั้งสิ้น นำดูแท้ ๆ เวลาเขาพายพร้อม ๆ กัน เป็นจังหวะจะโคน พายนั้นท่าทองเหมือนกัน เสียงพายกระทบกันเบา ๆ ประสานกับทำนองเพลง ที่เขาเห่ขอพระเกียรติพระเจ้าแผ่นดิน เป็นคล้ายเสียงดนตรี ที่เสนาะโสตของพวกชาวบ้านชาวเมืองเป็นอันมาก... พระวิสูตรเรือพระที่นั่งทรงนั้น ประดับด้วยอัญมณีอันมีค่า และบนยกพื้นนั้น ปลูกด้วยพรมอย่างดี ที่นำมาจากต่างประเทศทางตะวันออก มีขุนนางหนุ่มหกดคนหมอบเฝ้าอยู่เป็นประจำ ที่ตรงท้ายเรือ มีบัลลังก์ปักไว้เป็นสำคัญ เพื่อให้เป็นที่สังเกตว่า ผิดจากลำอื่น ๆ มีเรืออีก ๒ ลำ ซึ่งใหญ่โต และงดงามเสมอกันแล่นขนานข้างไป เขาเรียกว่า เรือแซง รักษาพระองค์ และอีก ๒ ลำ ซึ่งไม่ใหญ่โต และงดงามเท่า ๒ ลำแรก แต่ปิดพระวิสูตรลงหมดทุกด้าน แล่นตามมา เพราะเป็นที่พระเจ้าแผ่นดินจะเสด็จเสวยพระสุธารส หรือพระกระยาหาร นอกจากว่า เสด็จถึงพลับพลาที่ประทับ หรือพระตำหนักแรมระหว่างทางเสด็จพระราชดำเนินเท่านั้น จึงเสด็จขึ้นประทับเสวยที่นั่น เรือท่าทองอีก ๕๐ ลำ รูปพรรณต่าง ๆ กัน แต่กึ่งงดงามไม่แพ้กัน

ตามเสด็จพระราชดำเนินไปอย่างมีระบบ อันเป็นการสมทบขบวนการแห่แห่นเท่านั้น เพราะจะมีอยู่ ราว ๑๐ หรือ ๑๒ ลำ ที่อยู่ใกล้เรือพระที่นั่งเท่านั้น ที่มีผู้คนลงเต็มลำ มีเรือทรงของพระราชบุตร เรือของพวกเสนาบดีผู้ใหญ่ และขุนนางคนสำคัญ ๆ ที่โดยเสด็จพระราชดำเนินเท่านั้น ขุนนางอื่น ๆ จะโดยเสด็จ ก็เฉพาะแต่ในวันพระราชพิธี ซึ่งจะมีเรือต่าง ๆ รวมกันถึงสองร้อยกว่าลำ ซึ่งเป็นเรือที่ไม่สู้จะงดงามเท่าใดนัก ถึงจะใหญ่โต และมีรูปพรรณอย่างเดียวกัน แต่แล่นไปได้รวดเร็วเสมอ หรือเร็วกว่ารถม้าโดยสารระหว่างหัวเมืองของเราเสียอีก"

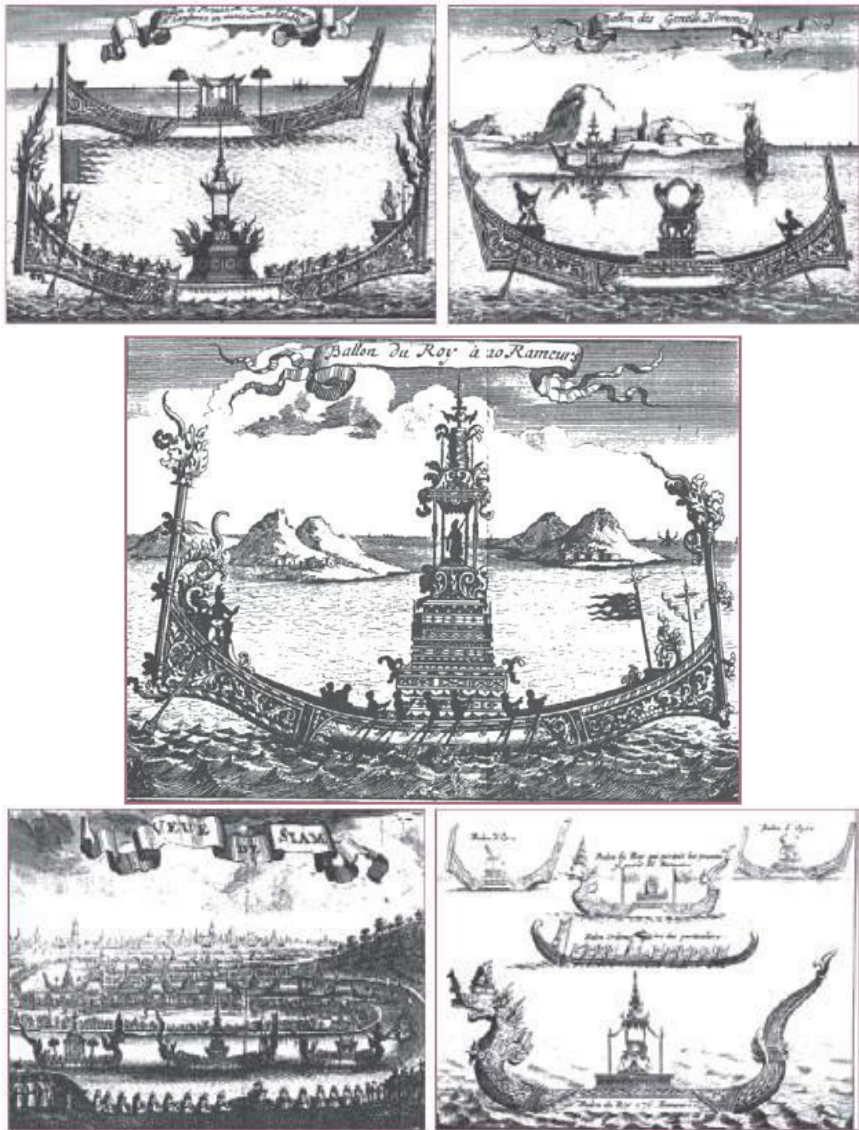
ในสมัยอยุธยา มีกล่าวถึงเรือพระที่นั่งอยู่บ้าง ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระชัยราชาธิราช เมื่อพระองค์เสด็จไปเมืองเชียงไกรเชียงกราน พ.ศ. ๒๐๘๑ ปรากฏชื่อเรือ ๒ ลำ ในกระบวนกองทัพเรือ คือ เรืออ้อมแก้วแสนเมืองมา และเรือไกรแก้ว ซึ่งโดนพายุเสียหาย และต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พ.ศ. ๒๐๙๑ เมื่อครั้งที่ทรงพระผนวชอยู่นั้น ขุนพิเรนทรเทพได้ส่งเรือพระที่นั่งไชยสุพรรณหงส์ ไปรับที่วัดราชประดิษฐฐาน เพื่อนิมนต์ให้ลาสิกขาบท และขึ้นเสวยราชย์ และใน พ.ศ. ๒๐๙๕ โปรดเกล้าฯ ให้แปลงเรือแซงเป็นเรือไชย และเรือศีรชะสัตว์

ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ปรากฏว่า มีเรือพระที่นั่ง คือ เรือพระที่นั่งอลงกตนาว่า เรือพระที่นั่งศรีสมรรถไชย เรือพระที่นั่งพระครุฑพาหะ เรือพระที่นั่งชลวิมานกาญจนาบรรณาว่า เรือพระที่นั่งศรีสุพรรณหงส์ นอกจากนี้มีเรือกระบวน ซึ่งได้แก่ เรือตั้ง เรือกัน เรือไชย เรือรูปสัตว์ และเรือขนาน

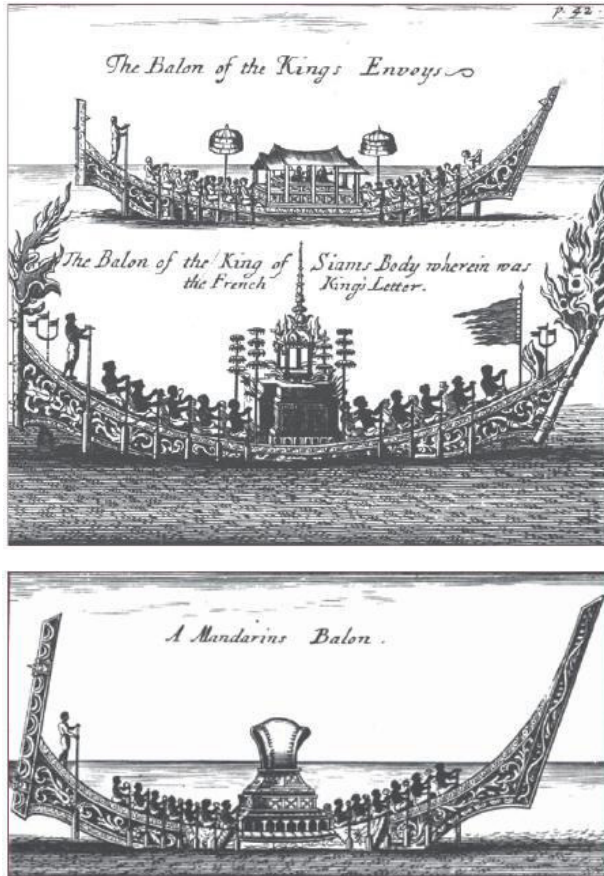
ภาพวาดเรือพระที่นั่งอนันตนาคราช วาดโดยศิลปินชาวฝรั่งเศส

กระบวนพยุหยาตราทางชลมารค และเรือพระราชพิธีสมัยสมเด็จพระนารายณ์
(ลายเส้นฝีมือชาวยุโรป พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๑))

เรือพระราชพิธีสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (ลายเส้นฝีมือชาวยุโรป

พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๖๙๓ (พ.ศ. ๒๒๓๖))

(ภาพจาก : <http://www.marinerthai.net/sara/viewsara๑๖๓.php>)

ศาลพระกาฬคูเมือง

ศาลพระกาฬ เดิมเรียกกันว่า **ศาลสูง** เนื่องจากศาลตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงที่อยู่สูงจากพื้นดิน และเป็นศาสนสถานที่เป็นฐานศิลาแลงขนาดใหญ่มาก สันนิษฐานกันว่าฐานศิลาแลงนี้น่าจะเป็นฐานพระปรารักษ์ที่ยังสร้างไม่เสร็จ หรือสร้างสำเร็จแต่พังถล่มลงมาภายหลังโดยมิได้รับการซ่อมแซมให้ตั่งเดิม ศาลพระกาฬเป็นสิ่งก่อสร้างของขอมเนื่องจากเมืองลพบุรีในอดีตเคยเป็นส่วนหนึ่งของขอมโบราณ ซึ่งได้กลายเป็นศูนย์กลางการปกครองของขอมในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ **เมือง บวสเชอลิเยร์** ได้สันนิษฐานจากฐานพระปรารักษ์ที่สูงมากนี้ว่า เขายังมิได้ขุดยุดีว่าเป็นสถาปัตยกรรมขอมโบราณ พุทธศตวรรษที่ ๑๖ **"อาจเป็นฐานพระปรารักษ์จริงที่สร้างไม่เสร็จ หรือเสร็จแล้ว แต่พังทลายลงมา"** ทั้งนี้ที่ศาลสูงมีการค้นพบศิลาจารึกศาลสูงภาษาเขมร หลักที่ ๑ และศิลาจารึกเสาแปดเหลี่ยม (จารึกหลักที่ ๑๘) อักษรหลังปัลลวะภาษามอญโบราณจากกรณีจารึกเสาแปดเหลี่ยมที่หักพังนั้น พบว่าเสานี้ถูกทุบทำลายให้ล้มพังอยู่กับที่มิได้เคลื่อนย้ายมาจากที่อื่น จึงสันนิษฐานว่าศาลพระกาฬอาจเคยเป็นศาสนสถานของนิกายเถรวาทมาก่อน ภายหลังถูกดัดแปลงเป็นเทวสถานในนิกายวัชรณพของศาสนาฮินดูแทน

รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงให้สร้าง **ศาลเทพารักษ์** ขนาดย่อมก่ออิฐถือปูน มีลักษณะสถาปัตยกรรมตามพระราชนิยม ทรงดัดเป็นแบบฝรั่งหรือเปอร์เซียผสมผสานกับไทยบนฐานศิลาแลงเดิม ตัวศาลเป็นอาคารชั้นเดียวหลบแดดขนาดสามห้อง ภายในบรรจุทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ กับเทวรูปสี่ด้าวองค์หนึ่งประมาณกันว่าเป็นศาลประจำเมืองก็อาจเป็นไปได้

รัชสมัย**พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ได้เสด็จประพาสเมืองลพบุรีในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ ทรงให้ความเห็นเกี่ยวกับศาลสูง ความว่า **"ออกจากพระปรารักษ์สามยอดเดินไปสักสองสามเส้น ถึงศาลพระกาฬ ที่หน้าศาลมีต้นไทรย้อย รากจดถึงดินเป็นหลายราก ร่มชืดดี เขาทำแคร่ไว้สำหรับนั่งพัก...ที่ศาลพระกาลนั้นเป็นเนินสูงขึ้น**

ไปมาก มีบันไดหลายสิบขั้น ข้างบนเป็นศาลหรือจะว่าวิหารสามห้อง เห็นจะเป็นข้อฟ้า
ใบระกา แต่บัดนี้เหลืออยู่เพียงแต่ผนัง ที่แท่นมีรูปพระนารายณ์สูงประมาณ ๔ ศอก
เป็นเทวรูปโบราณทำด้วยศิลา มีเทวรูปเล็ก ๆ เป็นพระอิศวรกับพระอุมาอีก ๒ รูป
ออกทางหลังศาลมีบันไดขึ้นไปบนเนินสูงอีกชั้นหนึ่ง มีหอเล็กอีกหอหนึ่ง มีแผ่นศิลา
เป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑแผ่นหนึ่ง มีรูปนารายณ์ประทมลินธูแผ่นหนึ่งวางปะปะ ไม่ได้
ตั้งเป็นที่..."

ราวปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ศาลเทพารักษ์หลังเดิมขนาดสามห้องได้ทรุดโทรมลงมาก
จึงมีการอัญเชิญเทวรูปองค์ดังกล่าวลงมาประดิษฐาน ณ เรือนไม้มุงสังกะสีบริเวณ
พระปรารค์ชั้นล่าง มีต้นไทรและต้นกร่างปกคลุมทั่วบริเวณ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ จึงมีการ
สร้างกำแพงเตี้ย ๆ ก่อด้วยศิลาแลงโดยรอบ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ -๒๔๙๕ ได้มีการสร้างศาลพระกาฬขึ้นใหม่เนื่องจากเรือนไม้สังกะสีเดิมได้ทรุดโทรมลง เล่ากันต่อ ๆ มาว่าเกิดจากการริเริ่มของ ศักดิ์ ไทยวัฒน์ ข้าหลวงประจำจังหวัดลพบุรีในขณะนั้น และได้รับการสนับสนุนจาก **จอมพลแปลก พิบูลสงคราม** นายกรัฐมนตรีด้วย แต่บางแหล่งก็เล่าว่า **ชโล วนะภูติ** ผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรีเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญร่วมกับองค์กรอื่น ๆ รวมทั้งชาวลพบุรีและผู้ศรัทธาอีกจำนวนมาก โดยเงินสำหรับก่อสร้างได้มาจากการเรียไธจากชาวลพบุรีและใกล้เคียง รวมทั้งสิ้น ๓๐๔,๕๘๖.๒๒ บาท ศาลพระกาฬหลังใหม่จึงถูกออกแบบด้วยสถาปัตยกรรมทรงไทยร่วมสมัยของกรมศิลปากรสมัย **หม่อมเจ้ายาใจ จิตรพงศ์** เป็นหัวหน้ากองสถาปัตยกรรม ก่อสร้างสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ณ บริเวณหน้าฐานศิลาแลงโบราณ และได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๕

การบูรณะชุดแต่งบริเวณรอบศาลพระกาฬ

ส่วน **เจ้าพ่อพระกาฬ** ที่ประดิษฐานในศาลพระกาฬ เป็นเทวรูปปูนเก่าแก่ อาจเป็นพระวิฆณุ หรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หรืออาจเป็นเทวรูปปูนเก่า ศิลปะลพบุรี ก็เป็นไปได้ เดิมทีเดียว **เจ้าพ่อพระกาฬ** มีพระกายสีดำ ทำจากศิลา ไม่มีพระเศียร และพระกรทั้งหมด กล่าวกันว่าเจ้าพ่อพระกาฬได้ไปเข้าฝันผู้ประสงคดียุทธหนึ่ง นัยว่าขอพระเศียรและพระกรเท่าที่จะหามาได้ ซึ่งได้มีผู้ศรัทธาได้จัดหาเศียรพระศิลาทราย ศิลปะสมัยอยุธยาต่อมาต่อ ส่วนพระกรนั้นได้เพียงข้างเดียวจากทั้งหมดสี่ข้าง

ปัจจุบัน **เจ้าพ่อพระกาฬ** ไม่เหลือเค้าเดิมซึ่งมีสีดำอีกแล้ว เนื่องจากถูกปิดทองจากผู้ศรัทธาจนเล็ดดูเหลืองอร่าม กล่าวกันว่าปีหนึ่งมีผู้มานมัสการไม่ต่ำกว่าหนึ่งแสนคน

ขอเล่าต่อถึง **ลิงศาลพระกาฬ** ที่น่าสนใจเพิ่มเติมอีกหน่อย เพราะมีลิงเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ที่ศาลพระกาฬ ด้วย

ลิงศาลพระกาฬ หรือ ลิงเจ้าพ่อพระกาฬ ดังเดิมเป็นลิงแสม ปัจจุบันมีอยู่ทั้งหมดกว่า ๕๐๐ ตัวไม่นับรวมลิงกลุ่มอื่น ๆ ในลพบุรีที่มีกว่า ๒,๐๐๐ ตัว ลิงฝูงนี้มิได้มีความเกี่ยวข้องกับศาลพระกาฬเลยแต่อย่างใด แต่เดิมบริเวณโดยรอบศาลพระกาฬเป็นป่า คงมีลิงป่าอาศัยอยู่ ลิงดังกล่าวยังชีพด้วยของที่ผู้คนนำมาถวายแก่บ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลไม้ ปัจจุบันลิงทั้งหมดถูกแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม ด้วยกัน คือ **ลิงศาล** หรือ **ลิงเจ้าพ่อ** เป็นลิงฝูงใหญ่อาศัยบริเวณโดยรอบศาลพระกาฬช่วงเที่ยง และอาศัยที่พระปรารักษ์สามยอดและบางส่วนของโรงเรียนพิบูลวิทยาลัยช่วงเช้าและเย็น เมื่อพลบค่ำพวกมันจะกลับมานอนที่ศาลพระกาฬ กลุ่มนี้มีความเป็นอยู่ค่อนข้างดี มักได้รับการของเช่นไหว้จากผู้ศรัทธาเสมอ ซึ่ง ลิงศาล อาจแบ่งย่อยได้อีกสามกลุ่มคือ กลุ่มศาลพระกาฬ, กลุ่มพระปรารักษ์สามยอด และกลุ่มโรงเรียนพิบูลวิทยาลัย **ลิงมุดตึก** หรือ **ลิงนอกศาล** หรือ **ลิงตลาด** เป็นลิงจรจัดซึ่งแตกหลงฝูงและมิได้รับการยอมรับกลับเข้าฝูง มักเร่ร่อนตามมุดตึก ร้านค้าบ้านเรือนในชุมชนเมืองลพบุรี ลิงกลุ่มนี้มักสร้างปัญหาและความเสียหายอยู่เสมอ

จำนวนลิงก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นตลอดในเขตเมืองเก่า และเริ่มออกมาจากแหล่งเดิมไปอาศัยอยู่ย่านขนส่งสระแก้ว และสี่แยกเอราวัณซึ่งเป็นเขตเมืองใหม่ ก่อนหน้านี้

เคยมีแนวคิดที่จะควบคุมประชากรลิงมาตลอด อาทิ การทำหมันลิง จนในปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้มีการร้องเรียนจากชาวบ้าน ว่าลิงที่ศาลพระกาฬบางตาลงเนื่องจากทางเทศบาลเมืองลพบุรีได้ส่งเจ้าหน้าที่มาจับ การนี้ **จำเริญ สละชีพ** นายกเทศมนตรีเมืองลพบุรี และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้มาชี้แจงว่าลิงที่ถูกจับนั้นเป็นลิงที่แตกฝูงและเกรไ้ไปไว้ที่สวนสัตว์ลพบุรีจำนวน ๗๔ ตัว ที่ส่วนใหญ่อดโรยและมีแผลทั่วตัว นอกจากนี้ยังพบว่ามีลิงศาลพระกาฬจำนวน ๓๐-๔๐ ตัวถูกจับและปล่อยทิ้งไว้ที่ตำบลตอนดิ่ง อำเภอบ้านหมี่ ภายหลังจึงมีแผนจัดการที่จะนำลิงไปไว้ที่ตำบลโพธิ์เก้าต้น อำเภอเมืองลพบุรี โดยทำในลักษณะสวนลิง

และยังมีเรื่องเล่ากันต่อ ๆ มาที่น่าสนใจอีกว่า เมืองลพบุรีเป็นเมืองเก่ามาตั้งแต่สมัยละโว้ ได้มีตำนานที่กล่าวถึงไว้อยู่มากมาย และมีชื่อสถานที่ที่ตั้งตามตำนานด้วยเล่ากันต่อ ๆ มาว่า จากเรื่อง รามเกียรติ์ สมัยที่พระรามไปรบกับทศกัณฐ์จนชนะแล้ว เนื่องจากการช่วยเหลือหลายครั้งของหนุมาน พระรามจึงคิดจะให้รางวัลกับหนุมาน จึงให้มาดูแลเมืองละโว้ธานี หนุมานก็นำทหารลิงมาด้วยจำนวนหนึ่ง จึงเป็นเหตุให้ที่ลพบุรีมีลิง ซึ่งอาจจะเป็่ณลูกหลานทหารของหนุมาน และนอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่ากันอีกว่า ในสมัยก่อนลพบุรีมักถูกไฟไหม้ต่อกันเป็นแนวยาว ๆ เนื่องจากหนุมานได้เหาะมาตรวจเมืองของตนเอง แต่ด้วยความเร็วในการบินที่เร็วมาก และหางอันยาวของหนุมานก็ได้ลากที่พื้นจนเกิดไฟไหม้ดังกล่าว

และมีเรื่องของ **ควายทรี** และ **ทรีพา** เล่ากันมาว่า ลพบุรีมีภูเขาที่ชื่อว่าเขาทับควาย ซึ่งจะมีแร่เหล็กจำนวนมาก และแร่เหล็กนี้จะทำให้ดินเป็นสีออกแดงคล้ายกับเลือด จึงมีเรื่องเล่ากันมาว่า เมื่อก่อนมีฝูงควายฝูงใหญ่ที่อาศัยอยู่ หัวหน้าฝูงชื่อ ทรีพา เป็นควายที่แข็งแรงมาก และควายในฝูงก็จะเป็นตัวเมียเท่านั้น ทรีพาจะฆ่าลูกที่เป็นตัวผู้ทั้งหมด เพื่อกันไม่ให้มาแย่งตำแหน่งหัวหน้าของตน จนมีแม่ควายตัวหนึ่งตกหลุม เป็นตัวผู้ แต่กลัวว่าจะถูกฆ่าจึงนำลูกไปซ่อนไว้ และตั้งชื่อลูกว่า ทรีพิ ให้คล้ายกับชื่อพ่อ ลูกควายรู้ว่าทำไมแม่ต้องซ่อนตนไว้ จึงเกิดความแค้นพ่อย่างมาก และพยายามวัดเท้าตนกับรอยเท้าของพ่อตลอดมา จนทรีพิโตเป็นหนุ่ม พ่อได้วัดรอยเท้า

แล้วเท่ากับพ่อ จึงออกไปทำสุกับพ่อ และด้วยความที่ยังหนุ่มกว่า เร็วแรงมากกว่า จึงเอาชนะพ่อที่แก่ชราได้ และฆ่าพ่อตาย ต่อมาทรัพย์สินจึงเป็นหัวหน้าฝูงแทน

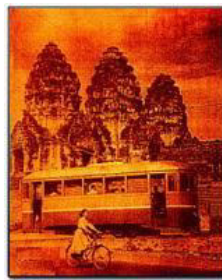
อีกเรื่องหนึ่งคือ **เขาวงพระจันทร์** เล่ากันว่าเมื่อพ่อค้าจีนชื่อ กงจิ้น หรือ เจ้ากรุงจิ้น เดินทางมาค้าขายโดยเรือสำเภา พ่อค้าคนนี้ร่ำรวยเป็นเศรษฐี และได้มาพบสาวงาม ชื่อนางนงประจันตร์ เกิดรักใคร่ขึ้น จึงมาสู่ขอกับพ่อของนาง ตอนที่ขบวนเรือขึ้นหมาก แล่นมาใกล้เมืองลพบุรี (ต่อมาสถานที่นั้นกลายเป็นคลองชื่อ คลองบางชันหมาก) เมื่อ ชายหนุ่มที่เป็นคนรักของนางนงประจันตร์ทราบเรื่อง ก็แปลงกายเป็นจรเข้ตัวใหญ่มาก ไปขวางขบวนเรือ และทำลายเรือขึ้นหมาก ลูกเรือก็กระโดดน้ำหนี (บริเวณตรงนั้น ปัจจุบันกลายเป็นภูเขาเตี้ย ๆ ชื่อเขาจิ้นโจน) มีลูกเรือบางส่วนขึ้นฝั่งได้ก็พากันมา มองหาเรือและตามเก็บของที่ลอยน้ำมา (บริเวณนี้กลายเป็นภูเขาชื่อเขาจิ้นแล) ส่วนเรือสำเภาที่ล่มกลายเป็นภูเขาชื่อเขาตะเกา ชาวของที่พ่อค้านำมาเป็นสินสอด มีผ้าแพรที่พับไว้อย่างดีซึ่งจมน้ำ ต่อมากลายเป็นภูเขามีสลักขณะเป็นชั้น ๆ ชื่อเขาพับผ้า หรือเขาหนีบ ส่วนแก้วแหวนเงินทองมาจมน้ำที่เดียวกันกลายเป็นภูเขาชื่อเขาแก้ว มีตะกร้าที่นำมาด้วยจมน้ำกลายเป็นภูเขาชื่อเขาตะกร้า และมีพวกขนมนำมารวม กองกันอยู่กลายเป็นภูเขาที่มีลักษณะคล้ายขนมเข่งขึ้นรา ชื่อเขาขนมบูด ส่วนนาง นงประจันตร์ระหว่างรอขบวนขึ้นหมากและเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกิดตกใจตกลงไปในน้ำ นางจึงจมน้ำตายและกลายเป็นภูเขาชื่อนางประจันตร์ หรือเขานางพระจันทร์ (ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็นเขาวงพระจันทร์ แต่เรื่องนี้เป็นคนละตำนานกับตำนานเขาวง พระจันทร์) สำหรับจรเข้หนุ่มเมื่อล่มเรือขึ้นหมากแล้วเห็นคนรักตกน้ำพยายามจะว่ายน้ำไปช่วยแต่หมดแรงก่อนจึงจมน้ำตายกลายเป็นภูเขาชื่อเขาตะเซ่ หรือเขาจระเข้

ปราสาทสามยอดลือเลื่อง

พระปราสาทสามยอด ตั้งอยู่บนเนินดินใกล้กับศาลพระกาฬ ตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี พระปราสาทสามยอด เป็นโบราณสถานที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นศิลปะเขมรแบบบายน สร้างด้วยศิลาแลงหินทราย ตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นที่สวยงาม ตรงซุ้มประตูเดิมคงมีทับหลัง แต่ที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน คือ เสาประดับกรอบประตูแกะสลักเป็นรูปฤษัณห์ชั้นๆ เข้าในซุ้มเรือนแก้ว ซึ่งเป็นแบบเฉพาะของเสาประดับกรอบประตูศิลปะเขมรแบบบายน

ด้านหน้าทางทิศตะวันออก มีวิหารที่สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นวิหารสร้างด้วยอิฐมีหน้าต่างโค้งแหลมประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่ปางสมาธิที่ยังสมบูรณ์ดี เป็นศิลปะแบบสมัยอยุธยาตอนต้นอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ พระปราสาทองค์กลางประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรก องค์ซ้ายประดิษฐานรูปนางปรีชญาปารมिता หรือนางปัญญาบารมี ส่วนปราสาทองค์ขวาประดิษฐาน รูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

พระปรางค์สามยอดขณะที่กำลังบูรณะ

ลักษณะที่โดดเด่นของพระปรางค์สามยอด ที่น่าสนใจคือ เป็นปรางค์ขอม ๓ องค์ เชื่อมต่อกันด้วยมุขกระสัน (**อันตรละ**) โดยวางตัวในแนวเหนือ-ใต้ หันหน้าสู่ทิศตะวันออก ปราสาทประธานมีความสูงใหญ่กว่าอีก ๒ องค์ โครงสร้างของปราสาททำจากศิลาแลงฉาบปูน มีการประดับประดาตามส่วนต่าง ๆ ของปราสาทด้วยปูนปั้น อันเป็นลักษณะของงานสถาปัตยกรรมในยุคของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (ครองราชย์ พ.ศ. ๑๗๒๔ - ประมาณ ๑๗๕๓) ที่นิยมใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุในการก่อสร้าง เช่น ปรางค์พรหมทัตที่ปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งประดิษฐานพระรูปของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ปราสาทวัดกำแพงแลง จังหวัดเพชรบุรี ที่สร้างเป็นปราสาทศิลาแลง ๓ องค์เรียงกันในลักษณะเดียวกับพระปรางค์สามยอด และปรางค์องค์กลางของวัดพระพายหลวง จ.สุโขทัย เป็นต้น

ส่วนยอด หรือ ศิขระ สร้างด้วยหินทรายเป็นรูปบัวคว่ำบัวหงายซ้อนกัน ๓ ชั้น ถัดลงมาเป็นการยกเก็จสามเก็จตรงด้านและมุมประดับด้วยกลีบขนุนทำจากศิลาแลง และบางส่วนทำจากปูนปั้นเป็นรูปบุคคลยืนอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว ส่วนที่ยกเก็จชั้นที่ ๔ เดิมทั้ง ๔ ทิศ จะมีการปั้นเทพประจำทิศอยู่ในกลีบขนุนและตอนล่าง ได้แก่ พระอินทร์ ทรงช้างเอราวัณประจำทิศตะวันออก พระวรุณทรงหงส์ ประจำทิศตะวันตก ท้าวกุเวร ทรงมกร ทิศเหนือ และ พระยมทรงกระบือ ทิศใต้ ปัจจุบันเหลือเพียงบางส่วน สันหลังคาของมุขกระสันประดับด้วยบราลีศิลาแลงปั้นเป็นพระพุทธรูปประทับสมาธิราบ ปางสมาธิในซุ้มเรือนแก้ว ปัจจุบันเสียหายทั้งหมด

บัวรัดเกล้าเรือนธาตุ มีการประดับลวดลายปูนปั้นประกอบไปด้วย แกวบนสุดเป็นลายดอกไม้กลม ถัดลงมาเป็นปูนปั้นรูปกลีบบัวหงาย แกวถัดลงมาเป็นลายดอกซีกดอกซ้อน รูปหงส์ ลายกลีบบัวหงาย ลายก้านขด และดอกบัวตูม เรียงเป็นแถว ลวดลายละ ๑ แกว รวมเป็น ๓ แกว จบด้วยลายกรวยเชิงเป็นรูปเกยติมุข (หน้ากาล) คายเฟืองอุบะ

ตอนกลางของเรือนธาตุ มีลายปูนปั้นประดับเป็นลายก้านขดที่แถวบนสุด ถัดลงมาเป็นบัวพินัยค์คว่ำ หน้ากระดานเป็นลายกระจังประกอบกันเป็นลายกากบาทแทรกด้วยลายประจำยามลายเล็กและลายดอกซีกดอกซ้อน ถัดลงมาเป็นลายกลีบบัวหงาย ลายกระหนกวงโค้ง ลายดอกบัว ตอนล่างสุดเป็นลายกรวยเชิงตามลำดับ

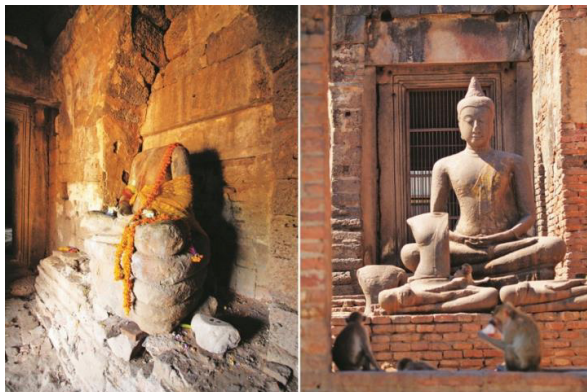
บัวเชิงเรือนธาตุ ด้านบนสุดเป็นรูปใบหน้าของชาวจามที่เป็นศัตรูกับชาวเขมรที่ถูกประดิษฐ์เป็นใบหน้าของยักษ์ประกอบกับลายกรวยเชิง อันเป็นที่นิยมมากในศิลปะแบบบายนของกัมพูชา ถัดลงมาเป็นลายดอกบัว สันลูกแก้วอกไก่เป็นลายรักร้อย และบัวพินัยค์คว่ำ ลายก้านขด และดอกซีกดอกซ้อน ลายละหนึ่งแถวตามลำดับ

ในส่วนของลวดลายหน้าบันและทับหลังนั้น ปัจจุบันไม่ปรากฏร่องรอยหลักฐานเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการปั้นปูนประดับลงบนศิลาแลง เมื่อเวลาผ่านไปรูอากาศของศิลาแลงจะมีการขยายตัว ทำให้ลวดลายปูนที่ปั้นประดับอยู่นั้นกะเทาะออกมารวมถึงสิ่งที่มาอาศัยก็มีส่วนทำให้เกิดความเสียหายอย่างน่าเสียดาย

นอกจากนี้ในสมัยอยุธยาตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์และดัดแปลงพระปรางค์สามยอดเพื่อใช้เป็นพุทธศาสนสถานอีกครั้ง ดังจะเห็นได้จากการซ่อมแซมส่วนที่เป็นเพดาน โดยยังคงเห็นร่องรอยของการปิดทองเป็นรูปดาวเพดาน และการสร้างฐานภายในพระปรางค์สามยอดหลายฐานลักษณะคล้ายกับฐานชุกชีด้วยอิฐ อันเป็นวัสดุที่แตกต่างไปจากส่วนอื่น ๆ ของพระปรางค์สามยอด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นศิลาแลง

สำหรับรูปเคารพที่พบในพระปรางค์สามยอด อาทิ พระอาทิตย์พุทธรูป หรือพระมหาไวยโรจนะ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปเจ้าพระองค์ที่ ๖ ของพุทธศาสนาเถรวาทที่จาริกของอาณาจักรเขมร เรียกว่า พระวัชรสัตว์ ในศิลปะเขมรนิยมสร้างเป็นพระพุทธรูปนาคปรก ส่วนพระโลเกศวรอันเป็นพระนามที่ปรากฏในจารึกของกัมพูชาใช้เรียกพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ผู้ทรงเป็นบุคลาธิษฐานของความเมตตากรุณาและสัญลักษณ์ของอุบาย (อุบายะ) และพระนางปรัชญาปารมิตา เทวนารีผู้ทรงเป็นสัญลักษณ์ของปัญญาอันล้ำเลิศบุคลาธิษฐานของคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาสูต รูปเคารพทั้ง ๓ นี้ นิยมสร้างในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งทรงนับถือพุทธศาสนาเถรวาท โดยประกอบกันเป็นความหมายเชิงพุทธปรัชญาของเถรวาท กล่าวคือ พระโลเกศวรทรงเป็นตัวแทนของอุบาย หรือวิธีการอันแนบเนียนซึ่งใช้ไขเข้าสู่ **ปรัชญา** หรือปัญญา ที่มีพระนางปรัชญาปารมิตาเป็นสัญลักษณ์ อันจะนำไปสู่การบรรลุพุทธสภาวะหรือ **ศูนยตา** ซึ่งแทนด้วยพระวัชรสัตว์

ส่วนรูปเคารพอื่น ๆ ที่พบในพระปรางค์สามยอดนั้น ส่วนมากเป็นพระพุทธรูป นาคปรก ซึ่งกรมศิลปากรได้อัญเชิญไปเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินารายณ์ ราชนิเวศน์

ส่วนวิหารหน้าพระปรางค์สามยอด เป็นวิหารก่ออิฐถือปูน มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก สภาพของวิหารคงเหลือเพียงผนังทั้ง ๒ ข้าง และผนังหุ้มกลองทางด้านทิศตะวันออก ส่วนเครื่องบนพังทลายไปหมดแล้ว ประตูของผนังหุ้มกลองด้านทิศตะวันออกก่ออิฐเป็นซุ้มโค้งหรืออาร์ช (arch) แบบตะวันตก ส่วนประตูทางเข้าที่ผนังด้านข้างของวิหารและหน้าต่างที่ผนังด้านหลังของวิหารก่ออิฐเป็นซุ้มโค้งกลีบบัว (pointed arch) แบบศิลปะอิสลาม ปัจจุบันเหลือเพียงซุ้มหน้าต่างด้านทิศเหนือเท่านั้น โครงสร้างผนังของก่ออิฐหนาที่บสลับกับศิลาแลงบางส่วน อันเป็นเทคนิคที่ใช้ในงานสถาปัตยกรรมในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เช่นเดียวกับอาคารที่สร้างขึ้นรัชสมัยนี้ที่นิยมก่อสร้างด้วยอิฐแทรกด้วยศิลาแลงเป็นชั้น ๆ เช่น พระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ ในพระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอาคารหลายหลังในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี ด้านหลังของวิหารยกเก็จเป็นกะเปาะเชื่อมต่อกับประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกของปราสาทประธาน ซึ่งการยกเก็จเป็นกะเปาะนี้เป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของวิหารซึ่งนิยมสร้างในรัชสมัยสมเด็จพระ

พระนารายณ์ เช่น พระที่นั่งจันทรพิศาล ภายในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ และวิหารหลวง วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ลพบุรี ภายในวิหารประดิษฐานพระประธานเป็นพระพุทธรูปประทับสมาธิราบ ปางสมาธิ ทำจากศิลา

ถ้าพิจารณาจากรูปแบบการก่อสร้างที่ใช้ศิลาแลงเป็นโครงสร้างพอกด้วยปูน และประดับด้วยลวดลายปูนปั้น อันเป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่นิยมมากในศิลปะบายอนของกัมพูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ และยังสอดคล้องกับรูปแบบของพระพิมพ์รูปปราสาทสามยอดที่ภายในแต่ละยอดประดิษฐานพระพุทธรูปนาคปรก พระโลกศวรสีกร และพระนางปรัชญาปารมิตา อันเป็นรูปเคารพที่เคยประดิษฐานภายในปราสาททั้ง ๓ หลังของพระปรางค์สามยอดด้วย โดยพระพิมพ์ดังกล่าวสร้างขึ้นในพุทธศาสนาวัชรยานที่รุ่งเรืองเป็นอย่างยิ่งในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งอาณาจักรเขมร จากเหตุผลดังกล่าว จึงสันนิษฐานได้ว่าพระปรางค์สามยอดสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ที่ทรงครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๗๒๔ ถึงประมาณ พ.ศ. ๑๗๕๗

ส่วนวิหารด้านหน้าของพระปรางค์สามยอดคงสร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ โดยพิจารณาจากเทคนิคการสร้างซุ้มโค้งของประตูและหน้าต่างที่ก่ออิฐตะแคงเป็นซุ้มโค้งหรืออาร์ช (arch) อันเป็นรูปแบบของสถาปัตยกรรมตะวันตกที่เริ่มนิยมสร้างในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ดังตัวอย่างจากซุ้มโค้งของบ้านวิชาเยนทร์ จังหวัดลพบุรี ซึ่งสร้างในรัชสมัยดังกล่าวเช่นกัน นอกจากนี้ ผนังของวิหารซึ่งมีการเสริมศิลาแลงเข้าไประหว่างอิฐเพื่อให้โครงสร้างแข็งแรงขึ้น เป็นเทคนิคที่นิยมในรัชสมัยนี้เช่นเดียวกัน

จึงกล่าวได้ว่า **พระปรางค์สามยอด** สร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธสถานในลัทธิวัชรยานประจำเมืองละโว้ เพื่อประดิษฐานรูปพระวัชรสัตว์นาคปรก พระโลกิเตศวร และพระนางปรัชญาปารมิตา อันเป็นรูปเคารพที่นิยมสร้างขึ้นในพุทธศาสนาวัชรยานในรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่พุทธศาสนาวัชรยานเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในอาณาจักรเขมร เทียบได้กับศาสนาประจำอาณาจักรภายใต้พระราชูปถัมภ์ของพระองค์ ดังจารึกปราสาทพระขรรค์ที่กล่าวถึงพระเจ้าชัยวรมัน

ที่ ๗ ว่า หลังทรงครองราชย์ได้ ๑๐ ปี ได้ทรงสร้างเทวรูปทำด้วยทองคำ เงิน สัมฤทธิ์ และศิลา เพื่อส่งไปพระราชทานยังเมืองต่าง ๆ ในราชอาณาจักรของพระองค์เป็นจำนวนถึง ๒๐,๔๐๐ องค์ และทรงส่งพระชัยพุทธมหานาค ซึ่งเป็นพระพุทธรูปขนาดปรกอีก ๒๓ องค์ไว้ตามเมืองใหญ่ ๆ ในอาณาจักร เช่นที่ “ละโว้ทโยปุระ” (จังหวัดลพบุรี) “สุวรรณปุระ” (จังหวัดสุพรรณบุรี) “คัมพูกปฏฺญนะ” (เมืองหนึ่งในภาคกลางของประเทศไทย) “ชยราชบุรี” (จังหวัดราชบุรี) “ชยสิงหบุรี” (เมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี) “ชยวัชรบุรี” (จังหวัดเพชรบุรี) ซึ่งในขณะนั้นเมืองละโว้ในรัชสมัยของพระองค์ก็มีศักดิ์เป็นเมืองลูกหลวงของอาณาจักรเขมรด้วย ดังปรากฏในจารึกของอาณาจักรเขมรว่า เจ้าชายอินทรวรมัน (ต่อมา คือ พระเจ้าอินทรวรมันที่ ๒) พระราชโอรสของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ กับพระนางชัยราชเทวี ทรงครองเมือง “ละโว้”

ต่อมาหลังการล่มสลายของพุทธศาสนาลัทธิวัชรยานในอาณาจักรเขมร พระปรางค์สามยอดจึงได้รับการดัดแปลงให้เป็นพุทธสถานในนิกายเถรวาท ดังเห็นได้จากการสร้างวิหารเชื่อมต่อกับปราสาทประธานในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งทรงสร้างพระนารายณ์ราชนิเวศน์และบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ ในเมืองลพบุรี ในช่วงระยะเวลาที่เสด็จแปรพระราชฐานมายังเมืองลพบุรีเกือบตลอดรัชกาล

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียน **พระปรางค์สามยอด** เป็นโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๓ หน้า ๙๐๔ ลงวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ และได้กำหนดเขตที่ดินให้มีพื้นที่โบราณสถานประมาณ ๓ ไร่ ๒ งาน ๕๔ ตารางวา ตามความในมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๙ ตอนพิเศษ ลงวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

เมืองแห่งดินสอพอง

เมืองแห่งดินสอพอง เนื่องจากมี **หมู่บ้านดินสอพอง** เป็นแหล่งผลิตดินสอพอง ที่มีคุณภาพดีที่สุดแห่งเดียวในประเทศไทยอยู่ที่ **หมู่บ้านหินสองก้อน** (ริมคลองชลประทาน) ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี (บริเวณสะพาน ๖) เป็นหมู่บ้านที่มีการทำดินสอพองกันแทบทุกครัวเรือน และบริเวณนั้นมีดินสีขาว ที่เรียกกันว่า ดินมาร์ล มีเนื้อเนียนขาว ละเอียดแน่น จึงไม่เหมาะแก่การปลูกพืช แต่ด้วยภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ได้นำมาผลิตเป็น **ดินสอพอง** ซึ่งสามารถนำไปเป็นวัตถุดิบในการทำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้หลายชนิดเช่น แป้ง เครื่องสำอาง ยาสีฟัน ตกแต่งผิวเครื่องเรือน

ดินสอพอง ถือเป็นสมุนไพรที่อยู่คู่เมืองไทยมาช้านาน ซึ่งจัดอยู่ในสมุนไพรจำพวกแร่ธาตุ หรือเรียกว่าเครื่องยาธาตุวัตถุ แต่ถ้านำไปกินก็จะพบว่าดินสอพองเป็นยาสมุนไพรตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จาก **“ตำราพระโอสถพระนารายณ์”** ที่กล่าวถึงดินสอพองไว้ว่า “ให้เอาชานอ้อย กายาน แก่นคูณ กรักชีฉลาก รมหม้อใหม่ใส่น้ำไว้ จึงเอาดินสอพองเผาให้สุก ใส่ลงในหม้อน้ำนั้นให้คนใช้กินเนื่อง ๆ แก้ก้อนใน แก้กะหายน้ำ หยุตแล” ซึ่งถือว่าดินสอพองเป็นยาสมุนไพรที่เก่าแก่ และรักษาโรคให้กับผู้คนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันแหล่งผลิตวัตถุดิบของดินสอพองแหล่งใหญ่อยู่ที่ตำบลท่าแค และตำบลท่าตะโก อำเภอเมืองลพบุรี ที่ได้พื้นดินมีแร่ธาตุที่เรียกว่า “ดินสอพอง” อยู่เป็นจำนวนมาก โดยชาวบ้านจะไปรับซื้อดินสอพองมาจากกละนั้น แล้วนำมาผลิตที่หมู่บ้านหินสองก้อน (ริมคลองชลประทาน) ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี (บริเวณสะพาน ๖) หรือที่หลายคนรู้จักกันดีในชื่อของ **“หมู่บ้านดินสอพอง”** ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ทำดินสอพองกันแทบทุกครัวเรือน เนื่องจากพื้นที่บริเวณไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก เนื่องจากมีดินสีขาวอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้นำมาแปรรูปเป็นดินสอพองในที่สุด

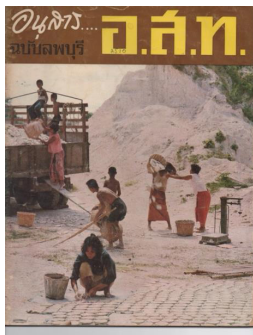

ซึ่งที่ผ่านมาดินสอพองไม่ได้เป็นเพียงยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรคนิ่วในอวัยวะสืบพันธุ์อีกต่อไปแล้ว แต่ดินสอพองยังได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในสินค้าอุตสาหกรรมที่สำคัญของไทยอีกด้วย เช่น อุตสาหกรรมยาสีฟัน, อุตสาหกรรมการผลิตรูป, ตกแต่งเครื่องเรือน, ไข่เค็มดินสอพอง, ทำสีฝุ่น และอุตสาหกรรมยาแผนปัจจุบันที่ใช้ในการรักษาผิว และโรยแผล ก็ใช้ดินสอพองเป็นส่วนหนึ่งของวัตถุดิบในการรักษาผิว

วิธีการผลิตดินสอพอง ขั้นแรก คือ การขุดดินมาร์ลใส่บ่อตาก แล้วปล่อยน้ำลงไพล่มให้ดินละลาย เมื่อดินละลายน้ำดีแล้ว ตักน้ำในบ่อตากเทใส่ตะแกรงลงในบ่อกรองหรือบ่อเนื้อเพื่อแยกเอาหินกรวดและเศษหญ้าที่ก้นบ่อที่เหลือนำไปใช้ถมที่ได้

ขั้นที่สอง ตักน้ำดินจากบ่อกรอง เทผ่านผ้ากรองลงในบ่อทำแผ่น ทิ้งไว้ ๑ คืน ดินขาวจะตกตะกอน นอนก้นบ่อตอนบนจะเป็นน้ำใส ค่อยๆ ซ้อนหรือดูดเอาน้ำใสนี้ออกจากบ่อ จนเหลือแต่แป้งดินขาวชั้นเหมือนดินโคลน

ขั้นที่สาม ตักโคลนดินสอพอง หยอดใส่แม่พิมพ์กลมที่ทำด้วยเหล็กไม้ขึ้นสนิมหรือไม้ไผ่นำมาขัดเป็นวงกลม ก่อนหยอดโคลนดินสอพองลงแม่พิมพ์ จะต้องใช้ผ้าใบหรือผ้าชนิดอื่น ๆ ปูรองพื้นก่อน เพื่อให้ผ้าดูดซับน้ำจากโคลน ดินสอพองด้วย หลังจากหยอดโคลนดินสอพองลงบนพิมพ์แล้ว ปล่อยให้แห้งกลางแจ้งสักครู่ แผ่นดินสอพองจะหมาดเกาะติดกันเป็นก้อนแข็งพอที่จะใช้มือหยิบได้ จึงนำแผ่นดินสอพองไปวางบนตะแกรงไม้ไผ่ ผึ่งแดด ให้แห้งสนิทเมื่อแห้งดีแล้วจึงเก็บไว้เพื่อจำหน่ายต่อไป แผ่นดินสอพองที่แห้งสนิทจะมีสีขาวกว่าแผ่นที่ยังไม่แห้ง

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เกริกก้อง

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ นับว่าเป็นเขื่อนกักเก็บน้ำที่ใหญ่ยาว ลึก ที่สุดในประเทศไทย ตามแนวพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อป้องกันปัญหาน้ำท่วมในลุ่มแม่น้ำป่าสัก และลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มดำเนินการก่อสร้าง ในวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยกรมชลประทาน เป็นผู้รับผิดชอบ

เนื่องจากปัญหาการเกิดน้ำท่วมในบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักในฤดูน้ำหลาก และขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จึงพระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทาน ศึกษาความเหมาะสมถึงการสร้างเขื่อนเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๒ ซึ่งสามารถแก้ปัญหาได้ทั้งบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และบริเวณกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอีกด้วย จนกระทั่งวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้เปิดโครงการก่อสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำแม่น้ำป่าสัก ภายหลังการศึกษาความเหมาะสม และผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมแล้ว

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ใช้เวลาดำเนินการก่อสร้างกว่า ๕ ปี ตั้งแต่วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ และทำพิธีปฐมฤกษ์กักเก็บน้ำเขื่อน ในวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาเป็นองค์ประธาน และในวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานนามเขื่อนแห่งนี้ว่า "เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์" อันหมายถึง "เขื่อนแม่น้ำป่าสักที่เก็บกักน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ"

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทำพิธีเปิดเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒

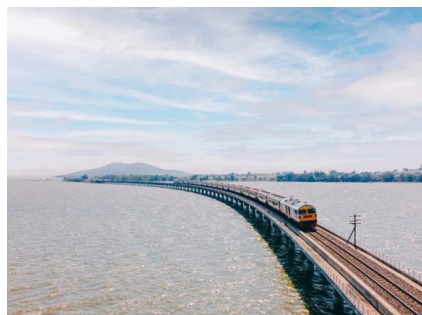
นอกจากเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ทำการกักเก็บน้ำแล้ว ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดลพบุรี ซึ่งทางด้านสถานที่ท่องเที่ยวในบริเวณเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ มีหลากหลายสถานที่ อาทิ

ฝั่งจังหวัดลพบุรี มีอาคารอเนกประสงค์ริมอ่างเก็บน้ำ มีสถานที่ปล่อยปลา และจุดนั่งชมวิวยุริยธรรมอ่างเก็บน้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ หอคอยเฉลิมพระเกียรติ พิพิธภัณฑ์ฯ เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ สันเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ มีบริการรถลากจูง ชมสันเขื่อน ฯ ไป - กลับ ความยาว ๙,๗๒๐ เมตร

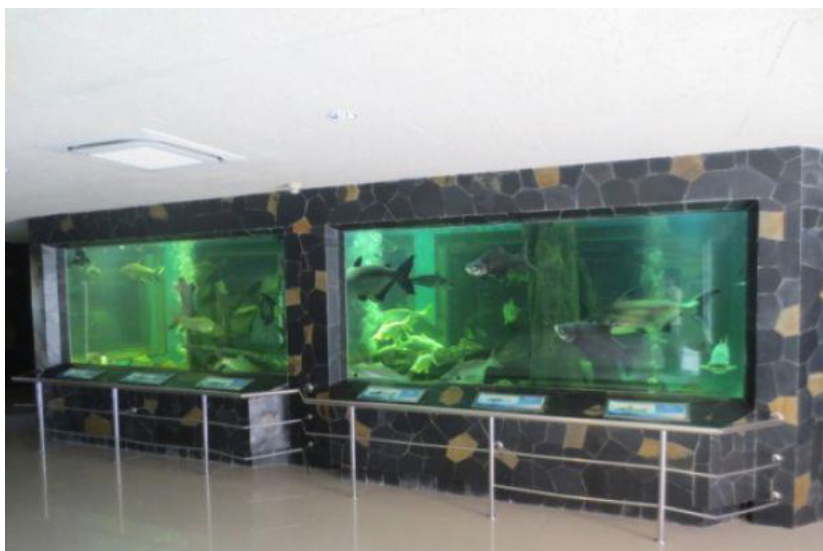
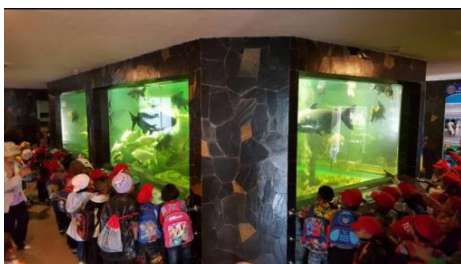
ฝั่งจังหวัดสระบุรี มีพระพุทธรัตนมณีมหาพิตรชลสิทธิ์มิ่งคลชัย (หลวงปู่ใหญ่ ป่าสัก) อยู่บริเวณท้ายเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์อีกด้วย

เขื่อนรถไฟเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ (อังกฤษ: Pa Sak Jolasid Dam) เป็นที่หยุดรถไฟของการรถไฟแห่งประเทศไทย ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี อยู่ในเขตทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยที่หยุดรถไฟจะมีรถไฟสายพิเศษเพื่อการท่องเที่ยว คือ สายกรุงเทพ-เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เปิดให้บริการในช่วงเทศกาลการท่องเที่ยว ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม ของทุกปี

นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกคือ สถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ซึ่งก่อสร้างโดยใช้งบประมาณของกรมการประมง จำนวน ๖๐ ล้านบาท เริ่มก่อสร้างเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔ รวมระยะเวลาในการก่อสร้าง ๑ ปี ๖ เดือน และกรมประมงเริ่มเข้าดำเนินการเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ ภายใต้การควบคุมดูแลของสำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด โดยมอบหมายให้หน่วยงานในพื้นที่คือศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดลพบุรีเข้าดำเนินการดูแลพันธุ์สัตว์น้ำ อาคารและสถานที่โดยรอบ เพื่อเตรียมการสำหรับเปิดให้ประชาชนเข้าเยี่ยมชมพันธุ์สัตว์น้ำตามวัตถุประสงค์ของการก่อสร้าง

ของดีอื่น ๆ ที่น่าสนใจ

ยังมีของดีของงามที่น่าสนใจอีกมากมาย อาทิ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
ปรางค์แขก วัดเรงทอง วัดปิ่น วัดสันเปาโล วัดตองปุ วัดมณีชลขันธ์
ขอเชิญ “ทอดน่องท่องดูของดีของงาม” เหล่านี้ได้ตามลำดับไป

ทอดน่องท่องดูของดีที่ลพบุรี

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เป็นวัดร้าง ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี อยู่ตรงข้ามกับสถานีรถไฟลพบุรี สร้างในสมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่มีการปรับปรุงซ่อมแซมหลายครั้งทั้งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระรามาธิบดี และสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

โบราณสถานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

พระปรางค์ประธาน เป็นพระปรางค์องค์ใหญ่ที่สูงที่สุดในลพบุรี สร้างเป็นพุทธเจดีย์ องค์ปรางค์ก่อด้วยศิลาแลงโบราณ มีเครื่องประดับลวดลายเป็นพระพุทธรูปและพุทธประวัติ ที่ลายปูนปั้นหน้าบันพระปรางค์แสดงถึงอิทธิพลของพุทธศาสนานิกายมหายาน และซุ้มโคปุระของปรางค์องค์ใหญ่เป็นศิลปะละโว้ มีลายปูนปั้นที่ถือว่างามมาก สันนิษฐานว่าคงสร้างในสมัยขอมเรืองอำนาจ ต่อมาคงได้รับการซ่อมแซมในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และสมเด็จพระนารายณ์ ลวดลายจึงปะปนกันหลายสมัย พระปรางค์องค์นี้เดิมบรรจุพระพุทธรูปไว้เป็นจำนวนมาก ที่ขึ้นชื่อคือ พระเครื่องสมัยลพบุรี เช่น พระหยวน พระร่วง ซึ่งมีการขุดพบเป็นจำนวนมาก อีกสิ่งหนึ่งที่สมควรจะกล่าวถึงคือปรางค์รายทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือที่มุกสีบมะเฟืองทุกมุมปั้นเป็นรูป เทพพนมหันออกรอบทิศ พระพักตร์เป็นสีเหลี่ยม พระขนงต่อกัน ลักษณะเป็นศิลปะแบบอู่ทอง ขสภาพเป็นทรงสามเหลี่ยมมีรัศมีออกไปโดยรอบ เป็นศิลปะที่มีความงามแปลกตาหาดูได้ยากในเมืองไทย

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนพุทธาวาส และสังฆาวาส ซึ่งส่วนหลังนี้ถูกบุกรุกไปหมดแล้วคงเหลือพื้นที่ส่วนพุทธาวาส มีพื้นที่ประมาณ ๒๐ ไร่ มีถนนตัดรอบวัด ถ้าไม่เข้าไปชมในบริเวณวัด สามารถขับรถวนชมรอบ ๆ วัดก็ได้ เมื่อผ่านประตูเข้าไปจะเห็น ดังนี้ พระอุโบสถ มีขนาดใหญ่โตมากและเหลือแต่ผนังทั้ง ๔ ด้าน แต่ก็ไม่สมบูรณ์นักกับกองพระพุทธรูปที่หัก ๆ ทางซ้ายของพระอุโบสถมี "ศาลาเปลื้องเครื่อง" ซึ่งสันนิษฐานว่า คงสร้างขึ้นภายหลัง เชื่อว่าเมื่อ

สมเด็จพระนารายณ์ ฯ จะมาประกอบพิธีทางศาสนาจะต้องมาเปลี่ยนเครื่องทรงที่ศาลาหลังนี้ศาลาเปลี่ยนเครื่อง อยู่ติดกับวิหารเล็ก ๆ แต่ปิดประตูใส่กุญแจไว้ มีพระพุทธรูปไสยาสน์ประทับอยู่มองเห็น

ด้านหลังพระอุโบสถคือ พระปรางค์ซึ่งเป็นพระปรางค์องค์เดียวโดด ๆ ไม่ใช่เรียงกันสามองค์เช่น พระปรางค์สามยอดแต่เชื่อว่าสร้างในรุ่นเดียวกัน คือ ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๐๐ - ๑๘๐๐ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและได้ชื่อว่ามีลวดลายปูนปั้นงามเป็นเลิศ แต่น่าเสียดายในการบูรณะทำให้เสียหายไปไม่น้อยแต่ยังพอหลงเหลือให้ชมความงามคือทางซ้ายหรือทางใต้ของพระปรางค์ เหยหนามองสูงสักหน่อย ที่หน้าบันจะเห็นภาพพระอมิตาประทับบนดอกบัวมีก้านในสวรรค์สวยงาม ตามคติพุทธมหานลายปูนปั้นที่หน้ากระดานถาวรบันสุดท้าย เป็นลายกระหนกที่รับอิทธิพลขอมศิลปะสมัยละโว้ ลายปูนปั้น มกรคายนาคหน้าบันซุ้มโคปุระ หรือซุ้มหน้าของปรางค์ประธานเป็นศิลปะละโว้ กับอยุธยา วิหารหลวง อยู่ทางขวาของพระอุโบสถ เข้าใจว่าปฏิสังขรณ์จนกลายเป็นไปแล้ว เดิมประตูเป็นศิลปะไทยแต่หน้าตานั้นเป็นศิลปะแบบโกธิคของฝรั่งเศสแสดงว่าสร้างสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ฯ เจดีย์รายอยู่รอบพระปรางค์ใกล้ซิดกำแพงวัด หลายองค์ยังมีภาพลวดลายปูนปั้นที่งดงามอยู่ วิหารคด ยังมีสภาพที่ดีเหลือให้ชมมาบรรจบกันที่ท้ายวิหารหลวง

นอกจากนี้ มี ศาลาเปลี่ยนเครื่อง เป็นส่วนแรกนับจากทางเข้า ศาลาเปลี่ยนเครื่องนี้ใช้เป็นที่สำหรับพระเจ้าแผ่นดินเปลี่ยนเครื่องทรงก่อนที่จะเข้าพิธีทางศาสนาในพระวิหารหรือพระอุโบสถ ปัจจุบันศาลาเปลี่ยนเครื่องคงเหลือเพียงเสาเอนอยู่เท่านั้น ส่วนอื่นปรักหักพังไปหมดแล้ว^[๓]

วิหารหลวง หรือ วิหารเก้าห้อง เป็นส่วนที่ถัดจากศาลาเปลี่ยนเครื่อง ซึ่งสร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เป็นวิหารขนาดใหญ่มาก ประตูทำเป็นเหลี่ยมแบบไทย หน้าต่างเจาะช่องแบบกอธิคของฝรั่งเศส ภายในสร้างฐานชุกชีประดิษฐานพระพุทธรูป

ที่น่าสนใจคือ "พระพุทธรูปบุรารักษ์" ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิขนาดปรกขนาดหน้าตักกว้าง ๑.๕ เมตรสูง ๓ เมตร แกะสลักจากหินทรายเขียว โดยเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามยิ่ง ซึ่งจังหวัดลพบุรี ร่วมกับพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา

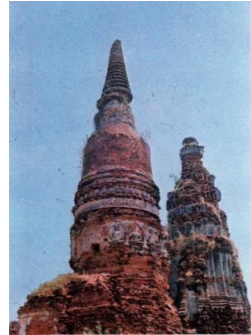
ร่วมกันสร้างขึ้น โดยได้รับประทานนามจาก สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ว่า "พระพุทธวลัญชรารักษ์" แปลว่า พระพุทธเจ้าทรงปกปักษ์รักษาประดิษฐาน ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ (โบราณสถาน) เพื่อให้เป็นสิ่งเคารพบูชาของชาวลพบุรีและประชาชนทั่วไป

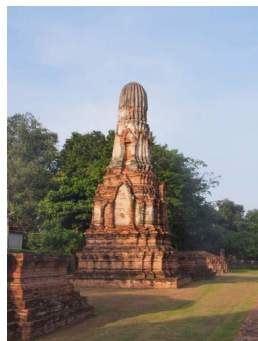

นักศึกษ ป.ม.ศ. กำลังจำลองเทวสถานพระศรีรัตนมหาธาตุ
ในโอกาสที่ไปศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป ลพบุรี

อาจารย์พร บัวน้อย นักศึกษา ป.ม.ศ. ศึกษาเรื่องพระเจ้าจากศิลปวัตถุสมัยลพบุรี
เม.ย. ๓๐. ๖๓

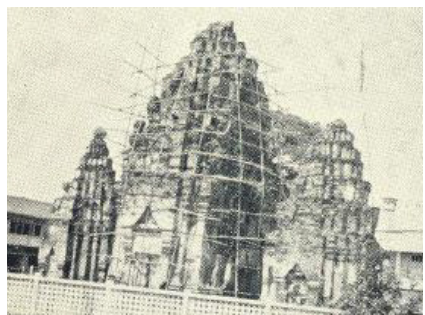
กรมโยธาธิการและผังเมืองอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ มอบให้จังหวัดลพบุรี เพื่อนำไปประดิษฐานที่ฐานพระพุทธลพบุรีรักษ์

เทวสถานปรารงค์แขก

เทวสถานปรารงค์แขก หรือที่ชาวลพบุรีเรียกกันสั้น ๆ ว่า **ปรารงค์แขก** เป็นโบราณสถานอยู่ในเขตตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี ถือเป็นปราสาทขอมที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดลพบุรี ปัจจุบันตั้งอยู่บนเกาะกลางถนนบริเวณแยกถนนวิภาวดีรังสิตกับถนนสุรสงครามหน้าศาลแขวงลพบุรี ซึ่งมีตึกแถวรายรอบ คลาคล่ำด้วยผู้คนและยานพาหนะ

นักวิชาการบางท่านสันนิษฐานว่าปรารงค์แขกสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ หรือช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ เป็นปราสาทขอมที่เก่าแก่อีกแห่งหนึ่งของลพบุรี

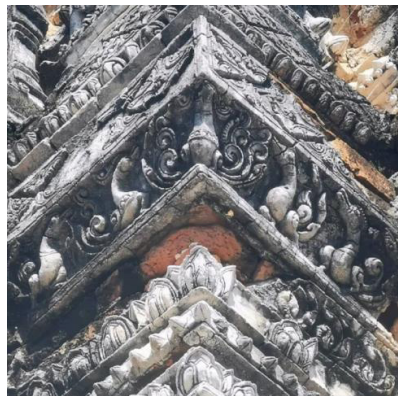
ตัวเทวสถานประกอบด้วยปราสาทอิฐ ๓ องค์ เรียงตัวกันในแนวเหนือใต้หันหน้าไปทางทิศตะวันออกตามธรรมเนียมที่พบในกัมพูชา องค์กลางมีขนาดใหญ่กว่าองค์อื่น ๆ มีประตูทางเข้าเพียงประตูเดียวในแต่ละปราสาท ส่วนอีกสามประตูเป็นประตูหลอก และไม่มีฉนวนเชื่อมต่องะพระปราสาทสามยอด แต่เดิมก่อด้วยอิฐไม่สอปูนและคาดว่าคงพังทลายลง ช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนปลายในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงมีการปฏิสังขรณ์ปราสาททั้งสามองค์ขึ้นใหม่ในรูปแบบถือนิธิฐานสอปูนแต่ละก้อนเชื่อมด้วยยางไม้ และสร้างอาคารอีกสองหลังขึ้นเพิ่มเติม โดยอาคารแรกเป็นวิหารทางด้านหน้า ส่วนอาคารอีกหลังทางทิศใต้สร้างเป็นถึงเก็บน้ำประปา และอาคารทั้งสองเป็นศิลปะไทยผสมยุโรปตามพระราชนิยม โดยประตูทางเข้ามีลักษณะโค้งแหลม ต่อมาเมื่อเทวสถานปราสาทแขกชำรุดทรุดโทรมลง กรมศิลปากรจึงเข้าไปทำการบูรณะเพิ่มเติมและเทศอนกริตเสริมฐานราก

วัดนครโกษา

วัดนครโกษา ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของสถานีรถไฟลพบุรี ด้านตะวันออกใกล้กับศาลพระกาฬ ในท้องที่ตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี เป็นศาสนสถาน ที่สร้างซ้อนทับกันหลายสมัย เดิมคงเป็นเทวสถานของขอม มีพระปรางค์แบบลพบุรี อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ อยู่ด้านหน้า แต่พระพุทธรูปปูนปั้นแบบอุททองบนปรางค์ นั้นคงสร้างเพิ่มเติมขึ้นภายหลัง ได้พบเทวรูปหินขนาดใหญ่แบบลพบุรี ซึ่งมีร่องรอย ดัดแปลงเป็นพระพุทธรูป ๒ องค์ (ปัจจุบันนำไปไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์) ส่วนพระอุโบสถ วิหาร สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาในสมัยที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชสร้างเมืองลพบุรี และสันนิษฐานว่าเจ้าพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) เป็นแม่งานดำเนินการในครั้งนั้นจึงได้ชื่อว่า **"วัดนครโกษา"** ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๙-๒๕๓๐ กรมศิลปากรทำการขุดแต่งที่ฐานเจดีย์องค์ใหญ่ ได้พบประติมากรรมสมัยทวารวดี เช่น พระพุทธรูป รูปบุคคล ยักษ์ ลวดลายประกอบสถาปัตยกรรม และพระพิมพ์ดินเผา และได้รวบรวมเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์

วัดนครโกษาได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญสำหรับชาติ เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๙

วัดเสาชิงช้า

วัดเสาชิงช้า ตั้งอยู่ที่ถนนฝรั่งเศส (Rule de France) ใกล้กับท่าขุนนางริมแม่น้ำลพบุรี ทิศเหนือ ใกล้กับบ้านหลวงรับราชทูต ทิศใต้ใกล้กับพระนารายณ์ราชนิเวศน์ เดิมแยกเป็น ๒ วัด คือ วัดรวม และ วัดเสาชิงช้า **พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์)** สมุหเทศาภิบาลมณฑลอยุธยา ได้รายงานกราบทูลเสนอความเห็นต่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อคราวเสด็จตรวจการคณะสงฆ์ในมณฑลอยุธยาว่า วัดรวมมีโบสถ์ ส่วนวัดเสาชิงช้ามีวิหารสมควรจะรวมเป็นวัดเดียวกัน ทรงดำริเห็นชอบให้รวมกันและให้เรียกชื่อว่า **วัดเสาชิงช้า** เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่ครั้งโบราณซึ่งกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่าพระวิหารหลวงและพระประธานเป็นฝีมือช่างแบบสมัยกรุงศรีอยุธยา อย่างน้อยคงสร้างมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช วัดเสาชิงช้าตั้งอยู่บนเนินดินที่สูงกว่าที่อื่น ๆ และตั้งอยู่ใจกลางเมืองลพบุรี มีเนื้อที่ประมาณ ๑๕ ไร่ ๑ งาน โดยรอบวัดมีถนนเข้าวัดทั้งสี่ด้าน

วัดนี้มีโบราณสถานที่น่าสนใจ คือ **พระวิหาร** ซึ่งเดิมคงสร้างขึ้นเพื่อเป็นศาสนสถานของศาสนาอื่นเพราะจากแผนที่ของช่างชาวฝรั่งเศสทำให้ ระบุว่า พื้นที่บริเวณนั้นเป็นที่พำนักของราชทูตชาวเปอร์เซีย พระวิหารหลังนี้อาจเป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนาอิสลามของชาวเปอร์เซียก็ได้ นอกจากนี้ ก็มี **ตึกปิฎก** **ตึกคชสาร** หรือ **ตึกโคโรซาน** เป็นตึกเก่าสันนิษฐานว่าใช้เป็นที่พักของแขกเมือง และราชทูตต่างประเทศชาวเปอร์เซีย โดยตึกปิฎก มาจากภาษาฝรั่งเศส แปลว่า เล็ก ซึ่งอาจเป็นที่อาศัยของชาวฝรั่งเศสที่มารับราชการ ส่วนตึกโคโรซาน เป็นชื่อเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของเปอร์เซีย ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นตึกที่ใช้รับรองชาวเปอร์เซียที่มาพำนัก กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๔

พระวิหาร เป็นวิหารที่สร้างมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา เป็นวิหารที่มีขนาดใหญ่ศิลปอยุธยา เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อดำ เป็น

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๓ วา สูง ๔ วา ๒ ศอก ถือเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองลพบุรีมาช้านาน บริเวณของผนังพระวิหารเจาะเป็นช่อง ชุ่มโค้งประดิษฐานพระพุทธรูปลักษณะต่าง ๆ ส่วนพระประธานในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องปางห้ามสมุทร

ตั้งอยู่ระหว่างพระวิหารหลวงกับศาลาการเปรียญ มีมาแต่ครั้งโบราณ เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนฐาน ๘ เหลี่ยม กว้าง ๙ วา สูง ๑๗ วา ตรงกลางเหนือฐานขึ้นไปมีชุ่มประดิษฐานพระพุทธรูปชุ่มละ องค์ ๘ ชุ่ม เหนือขึ้นไปเป็นทรงลังกา

พระอุโบสถ พระอุโบสถมีใบเสมา ๒ ชั้น เป็นหินทรายสลัดลวดลายแบบสมัยกรุงศรีอยุธยา และเคยได้รับการบูรณะเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๐ เพราะถูกไฟไหม้ได้ทอดกฐินกริตเสริมเหล็กบนหลัง พระประธานภายในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปยืนทรงเครื่องปางห้ามสมุทร เนื้อในองค์พระเป็นศิลาทราย มีรูปั้นหุ้มไว้ เป็นฝีมือช่างสมัยกรุงศรีอยุธยา

หอรบขัง ก่ออิฐถือปูน ฐานกว้าง ๒ วา สูง ๕ วา (แต่เดิมมี ๓ หอ ลักษณะเหมือนกัน แต่ถูกรื้อไป หอ คือหอทิศเหนือพระวิหารและกลางวัดส่วนระฆังนำไปแขวนที่หอรบขังใหม่ หน้าศาลาการเปรียญ ๒ ใบ) คงเหลืออยู่หอเดียว เข้าใจว่าสร้างรุ่นเดียวกับพระวิหารหลวง

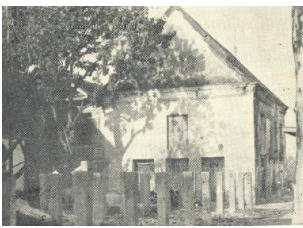

เจดีย์และวิหารวัดเสาธงทองเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐

ธรรมาสน์เจ้าพระยาโกษาปาน
เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐

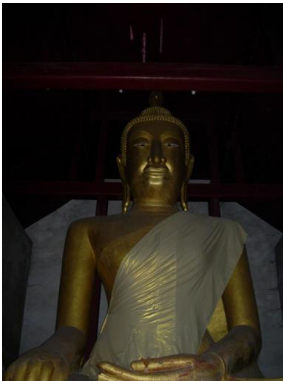

ตึกคหสารเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๐

ตึกคหสาร

พระประธานในวิหาร

พระพุทธรูปศิลาทรายสมัยลพบุรีในวิหาร

ความงามของวิหารวัดเสาธงทองที่มองจากภายนอก

เจดีย์และวิหารวัดเสาธงทองเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๐

หอรบมิ่งวัดเสาธงทอง

ต้นโพธิ์กำลังสง่างามเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๒

ต้นโพธิ์ล้มเพราะถูกพายุเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๗ ต้นโพธิ์ตั้งปลูกขึ้นใหม่เมื่อปี ๒๕๕๗

วัดสันเปาโล

วัดสันเปาโล ตั้งอยู่บนถนนร่วมมิตร อำเภอเมืองลพบุรี ตรงทางเข้าวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ทำพิธีทางศาสนา พร้อมกับใช้เป็นที่พักและที่สำคัญคือ หอดูดาว ซึ่งใช้เป็นหอสังเกตการณ์ดาราศาสตร์ แห่งแรกในกรุงสยาม มีลักษณะเป็นหอคอยแปดเหลี่ยม

คำว่า "สันเปาโล" คงเพี้ยนมาจากคำว่า เซนต์ปอล หรือ แซงต์เปาโล "Saint Paulo" ชาวบ้านมักจะเรียกกันว่า **ตึกสันเปาหล่อ**

จากหลักฐานการบูรณะของกรมศิลปากรทำให้ได้ข้อสรุปที่น่าสนใจว่า **วัดสันเปาโล** มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบไทยผสมยุโรปคล้ายกับบ้านวิชาเยนทร์ นอกจากนั้นยังมีหอดูดาวแปดเหลี่ยม มีเรือนพัก และพบฐานสิ่งก่อสร้าง ซึ่งเข้าใจว่าเป็นโบสถ์ฝรั่ง คงยังก่อสร้างไม่สำเร็จ เมื่อมีการเปลี่ยนแผ่นดิน และมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ วัดสันเปาโล จึงถูกทิ้งร้าง ปัจจุบันเหลือเพียงซากของผนังหอดูดาวแปดเหลี่ยมบางส่วน กับฐานของอาคารที่สันนิษฐานว่าเป็นที่พักและโบสถ์ฝรั่งเท่านั้น

ส่วน **หอดูดาววัดสันเปาโล** ยังสันนิษฐานกันว่าเป็นหอดูดาวมาตรฐานสากลที่ใช้ในกิจกรรมทางวิชาดาราศาสตร์อย่างแท้จริงแห่งแรกในประเทศไทยอีกด้วย และเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มอาคารที่ประกอบด้วยศาสนสถานและหอดูดาว

พระราชประสงค์ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่จะสร้างหอดูดาวให้บาทหลวง นำมาจากการเดินทางเข้ามาของราชทูตฝรั่งเศส **อาแล็กซ็องดร์ อัครินแห่งโขมง (Chevalier de Choisy)** เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๒๘ พร้อมกับบาทหลวงคณะเยสุอิต นักคณิตศาสตร์ ๖ รูปที่จะเดินทางต่อไปปฏิบัติงานด้านวิทยาศาสตร์-ดาราศาสตร์ที่ประเทศจีน และต้องมาแวะที่สยามก่อนนั้น น่าจะเป็นแรงบันดาลใจให้ราชสำนักสยามคิดจะให้มีการจัดสร้างหอดูดาวในสยามขึ้น

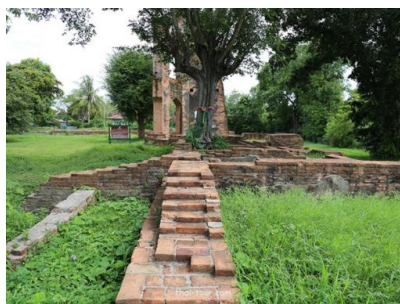
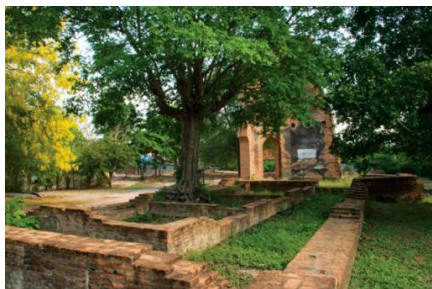
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงแสดงเจตจำนงให้ฝ่ายฝรั่งเศสทราบผ่านบาทหลวงคณะเยสุอิตนักคณิตศาสตร์ทั้ง ๖ รูปซึ่งได้เข้าเฝ้าที่เมืองลพบุรีเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ ว่ามีพระราชประสงค์สร้างหอดูดาว ที่ปัก และโบสถ์ที่พระนครศรีอยุธยา และที่เมืองลพบุรี เพื่อให้คณะบาทหลวงคณะเยสุอิตนักคณิตศาสตร์ทั้ง ๑๒ รูปที่พระองค์ทรงขอจากฝรั่งเศสได้ใช้สอยดำเนินงาน รวมทั้งจะทรงให้ความอนุเคราะห์และความคุ้มครองทุกประการเท่าที่พระองค์จะทรงกระทำได้

บาทหลวงนักคณิตศาสตร์ ๖ รูปได้ถวายคำอธิบายแก่พระองค์ว่าดาราศาสตร์เป็นวิทยาการที่มีประโยชน์ และยังได้กราบทูลอีกว่าที่กรุงปักกิ่งก็มีหอดูดาวแล้ว และมีการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างหอดูดาวปักกิ่งกับหอดูดาวกรุงปารีส ฉะนั้นการมีหอดูดาวในสยามก็จะเป็นความถูกต้องให้กับความรู้เรื่องดาราศาสตร์มากยิ่งขึ้น

จากนั้นไม่นาน บาทหลวงดาซาร์ระบุว่า มีรับสั่งให้ออกญาวิไชยธรรมาบอกแก่คณะบาทหลวงเยสุอิต ๖ รูป ว่า พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์จะสร้างหอดูดาวขึ้นแห่งหนึ่งในราชอาณาจักร และจักพระราชทานให้แก่พระบาทหลวงแห่งคณะเยสุอิต ซึ่งพระองค์โปรดปรานมาก พระองค์ทรงปรารถนาให้ความคุ้มครองและให้ความอนุเคราะห์ทุกประการอันอยู่ในวิสัยที่พระองค์จะทรงกระทำได้

ฉะนั้น ต้นเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ คือเวลาแห่งการตัดสินใจว่าสมควรมีหอดูดาวที่เมืองลพบุรีและที่พระนครศรีอยุธยาซึ่งกำหนดให้มีมาตรฐานเดียวกับหอดูดาวที่กรุงปารีสและกรุงปักกิ่ง และจะขอความสนับสนุนบาทหลวงคณะเยสุอิตนักคณิตศาสตร์จากฝรั่งเศสจำนวน ๑๒ รูปให้มาดำเนินงานในสยาม

Source: de la ville de Ligvo. / Bibliothèque nationale de France

แผนที่เมืองลพบุรีเมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐) โดย เดอ ลา มาร์ แสดงที่ตั้ง "หอดูดาว" หรือ "วิทยาลัยเมืองลพบุรี" หรือ "วัดสันเปาโล" อยู่ในเขตเมืองชั้นนอกที่ขยายไปทางทิศตะวันออกหรือริมคูเมืองชั้นนอกด้านทิศตะวันออก ในภาพคือพื้นที่ด้านขวาของป้อมหกเหลี่ยมมุมล่างสุดของกำแพงเมือง เห็นส่วนอาคารหอดูดาวเป็นกรอบแรก และแนวโบสถ์ที่กำลังจะก่อสร้าง

จากหลักฐานแผนที่เมืองลพบุรีเขียนโดย ฌ็อง กูร์โตแล็ง (Jean Courtaulin) นักบวชชาวฝรั่งเศส ซึ่งมีผู้ระบุว่าเขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๑๔-๒๒๑๗ และพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖) จะเห็นว่าตำแหน่งที่ตั้งหอดูดาวยังไม่ปรากฏ แต่ในแผนที่เมืองสำรวจโดยวิศวกรชาวฝรั่งเศสคือ เดอ ลา มาร์ (De la Mare) เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐ ได้บรรยายพื้นที่ส่วนนี้ว่า "คณะเยซูอิต (Les Jesuites) มีหอดูดาวทรงแปดเหลี่ยมตั้งอยู่ตรงกึ่งกลางด้านหน้าของที่พักใช้เป็นที่ดำเนินงานด้านคณิตศาสตร์"

พ.ศ. ๒๒๒๙ ขณะที่บาทหลวงเดอ ฟงเตอแน ซึ่งเป็นหัวหน้ารวมทั้งสมาชิกในคณะรวม ๖ รูปยังไม่สามารถเดินทางต่อไปยังประเทศจีนได้และยังคงพำนักในสยาม บาทหลวงเดอ ฟงเตอแน จึงมีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดผังและอาคารต่าง ๆ ในบริเวณหอดูดาวที่เมืองลพบุรีด้วย

บาทหลวงดาซาร์ระบุว่า เมื่อตนเองมาถึงเมืองลพบุรีอีกครั้งในปลาย พ.ศ. ๒๒๓๐ การก่อสร้างวิทยาลัยลพบุรี (Collège du Louvo) และเป็นที่ตั้งหอดูดาวที่เมืองลพบุรีด้วยนั้นก้าวหน้าไปมากแล้ว ชั้นบนของหอดูดาวก็สร้างเสร็จแล้ว สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระกรุณาเสด็จไปร่วมงานด้วยพระองค์เอง แต่โบสถ์ฝรั่งในบริเวณนี้ยังก้าวหน้าไปไม่มาก ด้วยบาทหลวงดาซาร์ได้ขอร้องให้ออกญาวิไชยเณทร์ชะลอการก่อสร้างไว้ ด้วยจะนำสถาปนิกจากฝรั่งเศสมาดำเนินการก่อสร้าง

ราชทูตพิเศษฝรั่งเศสคือ โกลด เซเบอร์เร ดูว์ บูลเล (Claude Céberet du Boullay) ซึ่งเดินทางมายังเมืองลพบุรีเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๒๓๐ ได้ระบุว่า "พระบาทหลวงคณะเยซูอิต (๑๒ รูป) ได้รับการต้อนรับขับสู้ดีเป็นอันมาก และเรื่องที่พักของพวกเขาที่เมืองละโว้ซึ่งใหญ่โตและงดงามนั้นได้รับการก่อสร้างเสร็จไปกว่าครึ่งหนึ่งแล้ว"

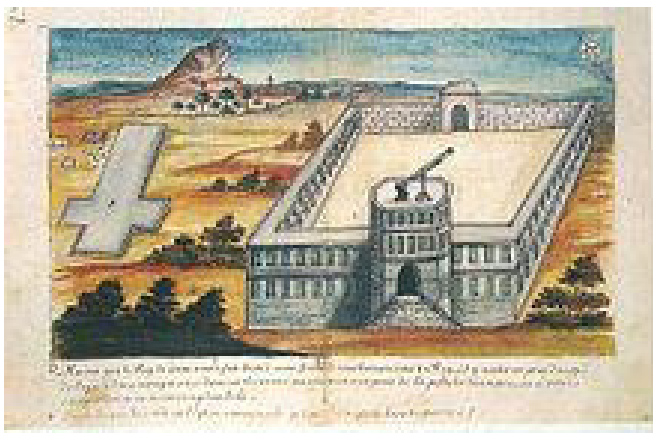

อุปกรณ์ในหอดูดาว

เมื่อคณะบาทหลวงเยสุอิตนักคณิตศาสตร์ ๑๒ รูป เดินทางจากฝรั่งเศสถึงสยาม พร้อมกับบาทหลวงตารชาร์เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐ นั้น มีหลักฐานว่า สมาชิกในคณะบาทหลวงรูปหนึ่งคือบาทหลวงรีโช (Richaud) ได้มีส่วนในการสร้างความสมบูรณ์ให้กับหอดูดาวเมืองลพบุรีด้วยการนำกล้องโทรทรรศน์ที่มีประสิทธิภาพสูงความยาว ๑๒ ฟุตมาติดตั้งใช้งาน และสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงสนับสนุนเครื่องมือที่จำเป็นต่าง ๆ สำหรับใช้ในหอดูดาวแห่งนี้

ภาพวาดสีน้ำของหอดูดาวเมืองลพบุรีเมื่อครั้งยังสมบูรณ์ มีประวัติว่าบาทหลวง **พูโช (Pouchot)** คณะเยสุอิตมอบให้หอสมุดแห่งชาติฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๕ (ค.ศ. ๑๗๖๒) สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงสร้างสถานที่แห่งนี้พระราชทานให้กับบาทหลวงเยสุอิตชาวฝรั่งเศส เพื่อการศึกษาค้นคว้าวิชาดาราศาสตร์และคณิตศาสตร์ หอดูดาวใช้งานได้จริงเมื่อราว พ.ศ. ๒๒๒๙ สำหรับฐานอาคารที่อยู่ใกล้ ๆ มีผังเป็นรูปไม้กางเขนคือฐานของโบสถ์ที่กำลังเริ่มก่อสร้าง

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ประกาศพระบรมราชโองการพระราชทานสิทธิอันพิเศษให้กับสถานที่ของคณะบาทหลวงเยสุอิตคือ "วิทยาลัยแห่งเมืองลพบุรี" แห่งนี้ด้วยการพระราชทานเลกวัตกว่า ๑๐๐ คนให้ใช้พายเรือให้คณะบาทหลวง และใช้สอยงานอื่น ๆ ประกาศนี้ลง พ.ศ. ๒๒๓๑

มีภาพวาดสีน้ำของหอดูดาวเมืองลพบุรี เมื่อครั้งยังสมบูรณ์เก็บรักษาอยู่ ณ หอสมุดแห่งชาติฝรั่งเศสและมีคำบรรยายประกอบว่า เป็นวัดที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงสร้างพระราชทานให้กับบาทหลวงเยสุอิตชาวฝรั่งเศส เพื่อประกอบกิจกรรมศึกษาค้นคว้าวิชาดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ ตรงกลางเป็นหอดูดาวซึ่งเป็นอาคารทรงแปดเหลี่ยมสูงสามชั้น มีปีกเป็นตึกสองชั้นใช้เป็นที่พัก สำหรับฐานอาคารที่อยู่ใกล้ ๆ มีผังเป็นรูปไม้กางเขนที่กำลังเริ่มก่อสร้าง นั่นคือโบสถ์

สถานที่แห่งนี้มีชื่อเรียกในเอกสารชั้นต้นของชาวฝรั่งเศสว่า วิทยาลัยแห่งเมืองลพบุรีหรือคณะเยสุอิต ประกอบด้วยอาคารสำคัญ ๆ คือ หอดูดาว ที่พักบาทหลวง และโบสถ์ เข้าใจว่าชื่อสถานที่แห่งนี้ที่แพร่หลายคือวิทยาลัย และคงเป็นสถานที่ได้ศึกษาวิชาดาราศาสตร์ตะวันตกได้จริงตั้งแต่ครั้งปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๒๓๐-๒๒๓๑)

มีการชะลอการก่อสร้างอาคารบางหลังในพื้นที่บางส่วนโดยเฉพาะโบสถ์ ด้วยบาทหลวงตาซาร์ระบุว่าหากตนเดินทางกลับจากฝรั่งเศสซึ่งมีกำหนดใน พ.ศ. ๒๒๓๑ จะนำสถาปนิกผู้ชำนาญในการก่อสร้างโบสถ์จากฝรั่งเศสมาด้วย แต่พระเพทราชา ก่อการยึดอำนาจในขณะที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชประชวร เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ (ค.ศ. ๑๖๘๘)

ในครั้งนั้นออกญาวิไชยเณรผู้สนับสนุนงานด้านดาราศาสตร์ตะวันตกในสยาม คนสำคัญถูกจับตัวนำไปประหารชีวิต สมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็สวรรคตในเวลาใกล้เคียงกันคือเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ บาทหลวงตาซาร์ซึ่งเป็นพวกเดียวกับออกญาวิไชยเณรและเป็นผู้ที่ฝ่ายยึดอำนาจต่อต้าน บาทหลวงตาซาร์ไม่สามารถนำสถาปนิกเข้ามายังสยามได้ โบสถ์จึงคงสร้างไม่เสร็จ

ส่วนบาทหลวงคณะเยสุอิตนักคณิตศาสตร์ที่อยู่ในเมืองลพบุรีก็ต้องเดินทางออกจากสยามไปยังเมืองปงติเชรี ปรากฏหลักฐานว่า บาทหลวงริโซพร้อมผู้ร่วมงาน ๒-๓ คนเดินทางไปเมืองปงติเชรีเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๒๓๒ (ค.ศ. ๑๖๘๙) และยังคงทำงานดาราศาสตร์ที่เมืองปงติเชรีด้วยเครื่องมือสำคัญคือกล้องโทรทรรศน์ ความยาว ๑๒ ฟุต ที่ดูเหมือนว่านำไปจากสยาม กล้องโทรทรรศน์กล้องนี้อาจจะเคยใช้อยู่ที่หอดูดาวเมืองลพบุรีมาก่อน

เฉพาะส่วนที่เป็นหอดูดาววัดสันเปาโลน่าจะสร้างเสร็จใน พ.ศ. ๒๒๓๐ และสถานที่แห่งนี้คงถูกทิ้งให้ร้างโรยไปหลังเกิดการยึดอำนาจสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นำโดยพระเพทราชา

พระเพทราชาขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์สืบต่อจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นโยบายด้านการต่างประเทศของพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่เปลี่ยนไปจากเดิม คือไม่พยายามชักนำให้ฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลในสยาม ชาวฝรั่งเศสที่เข้ามา มีบทบาทมากมายในพระราชอาณาจักรโดยการชักนำของออกญาวิไชยณรงค์ทั้งทหารและบาทหลวงถูกบีบบังคับให้เดินทางออกจากสยาม เมืองลพบุรีก็มีไข้สถานที่ที่พระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่โปรดประทับ สถานที่ต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ที่เมืองลพบุรี เมื่อครั้งสมัยรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รวมทั้งหอดูดาววัดสันเปาโล คงถูกทิ้งร้างไปนับแต่บัดนั้น

วัดป่าธรรมโสภณ

วัดป่าธรรมโสภณ ตั้งอยู่ที่ถนนราชมนู ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี อยู่ห่างจากศาลพระกาฬประมาณ ๕๐๐ เมตร

พื้นที่ของวัดเป็นสันคูเมือง สร้างขึ้นเป็นวัดในราวปี พ.ศ. ๒๒๒๕ ต่อมา กลายสภาพเป็นวัดร้าง บริเวณวัดเป็นป่าไม้นานาชนิด ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า **วัดป่า** มีวิหารอยู่หลังหนึ่งซึ่งเข้าใจว่าสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เดิมชื่อว่า **วัดป่าเรไร** ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ **คุณถนอม, คุณพรรณ, คุณเชย, พระสมบัตินายอิบาล** มีจิตศรัทธาอันเป็นมหากุศล มาปฏิสังขรณ์วิหารขึ้นใหม่ ซึ่งมีอักษรจารึกอยู่หน้าบันวิหารด้วย ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๔๙ **พระอธิการฉาย สุวรรณสร (หลวงพ่อฉาย)** พร้อมด้วยเพื่อนสหธรรมิกอีก ๔ รูป ศิษย์วัดอีก ๖ คน รวม ๑๑ คน มาประจำอยู่ที่วัดป่าแห่งนี้และเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ว่า **“วัดป่าธรรมโสภณ”** ได้ช่วยกันพัฒนาวัด จนได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๘ และได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๙

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ ทางวัดธรรมโสภณได้สร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่ แล้วนำ **“หลวงพ่อพุทรมงคลสรเพ็ชญ์”** มาเป็นพระประธานในพระอุโบสถ

หลวงพ่อพุทรมงคลสรเพ็ชญ์ เป็นพระประธานในพระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่ ลักษณะของพระพุทธรูปมีขนาดใหญ่สร้างจากหินทราย ขนาดหน้าตัก ๒ เมตร ๓๐ เซนติเมตร ความสูง ๓ เมตร ๘๐ เซนติเมตร ท่านเจ้าอาวาสเล่าว่า เดิมเป็นซากพระพุทธรูปหินทรายซึ่งจมอยู่ใต้ดิน อยู่ทางทิศใต้ของประตูชัย เข้าใจว่าสถานที่ที่พบเป็น **“วัดตะพาน”** ซึ่งเป็นวัดร้าง ทางวัดป่าธรรมโสภณและประชาชนได้ขุดซากพระพุทธรูปหินทรายเหล่านี้ขึ้นมาเป็นชิ้น ๆ แล้วนำมาประกอบเข้าด้วยกัน แล้วพอกปูนทับและลงรักปิดทองทองคำ จึงเชื่อกันว่าทำให้ผิผิวเนียนไปจากเดิมมาก

พระประธานในพระวิหารก่อนบูรณะและหลังบูรณะ

หลวงพ่อพูทรมงคลสรเพ็ชญ์

หน้าบันวิหารวัดป่าธรรมโสภณ
เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐

หน้าบันวิหารวัดป่าธรรมโสภณเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕

เจดีย์วัดป่าธรรมโสภณเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕

วัดเชิงท่า

วัดเชิงท่า ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี และตั้งอยู่ริมแม่น้ำลพบุรีฝั่งตะวันออก มีอายุนานไม่น้อยกว่าสามร้อยปี กล่าวกันว่าเดิมชื่อ **วัดท่าเกวียน** เนื่องจากเป็นท่าน้ำที่เกวียนลำเลียงสินค้าขนลงมาที่ท่าน้ำในบริเวณวัดแห่งนี้ ก่อนที่จะลำเลียงลงเรือส่งไปยังที่อื่น ๆ พื้นที่ของวัดเชิงท่าตั้งขวางหน้าพระราชวังคือ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ด้านที่หันหน้าสู่แม่น้ำลพบุรีเกือบครึ่งด้าน จึงสันนิษฐานกันว่า วัดเชิงท่าน่าจะสร้างก่อนพระราชวัง จึงนับได้ว่าวัดเชิงท่า เป็นวัดที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมแห่งหนึ่งที่เชิดหน้าชูตาของชาวลพบุรี สร้างความงามสง่าทางศิลปวัฒนธรรมให้กับจังหวัดลพบุรีมาโดยตลอด

๑. สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ได้แก่ พระอุโบสถพระเจดีย์ประธานของวัด ซึ่งอยู่บริเวณด้านหลังของพระอุโบสถ

๒. สมัยรัตนโกสินทร์ ได้แก่ กุฏิสงฆ์เป็นแบบตึกสองชั้นทรงเก๋งจีน ศาลาตรีมุข อาคารโถกานธรรมสภา หอระฆัง ศาลาการเปรียญและพิพิธภัณฑหอโสภณศิลป์

เจดีย์วัดเชิงท่า

โบราณสถานที่สำคัญของวัดเชิงท่า คือ **พระอุโบสถ** ซึ่งมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมคล้ายกับอุโบสถของวัดอื่น ๆ ที่สร้างในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตัวพระอุโบสถตั้งอยู่บนฐานสูง มีลานกว้างโดยรอบตรงขอบลานมีกำแพงแก้ว และมีซุ้มประตูกำแพง หน้าบันซุ้มทำเป็นรูปจั่ว ผนังพระอุโบสถแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นสองส่วนคือ ส่วนหน้าเป็นห้องโถงไม่มีผนัง เสาคู่หน้าสุดของพื้นที่ส่วนนี้เป็นเสาสี่เหลี่ยม มีปูนปั้นประดับหัวเสาเป็นรูปดอกบัวกลีบยาว ส่วนหลังมีพื้นที่ยาวกว่าคือ ห้องโถงมีผนังรอบ หลังคาของพระอุโบสถมุงด้วยกระเบื้องกาบ ช่อฟ้าและหางหงส์ทำเป็นรูปหัวนาค สำหรับพระอุโบสถก็คือเสมาคู่รอบพระอุโบสถ ซึ่งมักทำให้มีผู้สันนิษฐานว่าเสมาแบบนี้คือวัดหลวงไม่ใช่วัดราษฎร์ นอกจากนั้นในพระอุโบสถยังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย ที่สร้างขึ้นด้วยหินทราย ลักษณะศิลปกรรมของพระพุทธรูปคล้ายกับพระประธานของวิหารวัดไธ้ อำเภอท่าม่วง เป็นพระพุทธรูปแบบที่นิยมสร้างขึ้นครั้งรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง จนถึงต้นรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๗๒ - ราว พ.ศ. ๒๒๒๐) พระอุโบสถได้รับการบูรณะหลายครั้ง แต่ก็ได้พยายามคงรูปแบบลวดลายของเดิมไว้

พระเจดีย์ ตั้งอยู่บนลานเดียวกันกับพระอุโบสถแต่อยู่ด้านหลัง มีด้วยกันทั้งหมดสามองค์ด้วยกัน ดังนี้ เจดีย์ประธานตั้งอยู่กึ่งกลางลาน เป็นเจดีย์ทรงระฆังคว่ำเพรียวยาวลักษณะเจดีย์ทรงระฆังคว่ำแบบนี้คล้ายกับเจดีย์ของวัดอัมพวัน อำเภอเมืองลพบุรี ซึ่งเป็นวัดในชุมชนมอญบ้านบางชันหมาก ส่วนเจดีย์บริวารอีกสององค์เป็นเจดีย์ทำเป็นรูปดอกบัวบานรองรับองค์ระฆัง มีลักษณะคล้ายกับเจดีย์วัดตองปุ (ลพบุรี) อำเภอเมืองลพบุรี ซึ่งสร้างขึ้นครั้งปลายสมัยอยุธยาจากนั้นบริเวณนอกลานพระอุโบสถด้านทิศตะวันออกยังมีเจดีย์บริวารอีก ๓ องค์ เป็นเจดีย์แบบย่อมุมไม้สิบสอง ซึ่งเป็นศิลปกรรมที่แพร่หลายตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

หอระฆัง หอระฆังเป็นอาคารทรงปราสาทแปดเหลี่ยม สร้างขึ้นเมื่อปี ๒๔๖๒ ลักษณะของการสร้างคือมีการเจาะช่องประตูและหน้าต่างเป็นช่องโค้งแหลม นับเป็นหอระฆังที่มีลักษณะที่แปลกและหาชมได้ยาก

พิพิธภัณฑ์หอโสภณศิลป์ สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ตามดำริของพระครูโสภณธรรมรัต (อาศรม ฌมทีโป) เจ้าอาวาสวัดเชิงท่า เพื่อเป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุที่ทรงคุณค่า ทางศาสนา ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ อันเป็นสมบัติเก่าแก่ของวัดและของส่วนตัวของพระครูโสภณธรรมรัต การจัดแสดงศิลปกรรมโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์หอโสภณศิลป์ ได้เริ่มในปี พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๔ ด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่เคารพและศรัทธาในจริยานุวัตรของท่านพระครูโสภณธรรมรัต การรวบรวมวัตถุที่มีอยู่ในวัดเชิงท่ามาจาก ๒ แหล่ง คือ ๑) เป็นสมบัติของวัดเชิงท่ามาแต่เดิม ๒) เป็นสมบัติส่วนตัวของพระครูโสภณธรรมรัตที่ได้สะสมไว้

การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ แบ่งออกเป็น ๕ ส่วน

๑. ประวัติวัดเชิงท่า จัดแสดงโดยใช้ภาพถ่ายสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในวัด รวมทั้งภาพถ่ายของอดีตเจ้าอาวาสวัดเชิงท่า

๒. จัดแสดงเรื่องพระสงฆ์ ด้วยการนำเสนอชีวประวัติพระครูโสภณธรรมรัต ผู้เป็นพระสงฆ์ที่ได้อุทิศตนต่อพระพุทธศาสนามาตลอดชีวิต และอีกมุมหนึ่งได้จัดแสดงของสะสมของท่านด้วย

๓. จัดแสดงเรื่องพระธรรม นำเสนอผ่านวัตถุจัดแสดง อาทิ พระคัมภีร์ พระไตรปิฎก ตู้พระธรรม รวมทั้งส่วนประกอบอื่นๆ ของพระคัมภีร์ เช่น ผ้าห่อคัมภีร์

๔. จัดแสดงเรื่องพระพุทธเจ้า ด้วยการนำพระพุทธรูป ภาพพระบฏชาดกเรื่องพระเวสสันดร อันเป็นสมบัติเก่าแก่ของวัดเชิงท่า รวมทั้งพระพุทธรูปและพระพิมพ์ของพระครูโสภณธรรมรัตมาจัดแสดง

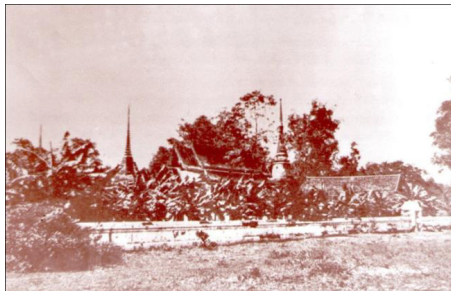
๕. จัดแสดงเรื่องพระศรีอาริยเมตไตรย ซึ่งเป็นเรื่องราวอนาคตพระพุทธเจ้าตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา

วัดกวีศรารามราชวรวิหาร

วัดกวีศรารามราชวรวิหาร (อารามหลวงแห่งเมืองลพบุรี) เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี อันดับ ๑ ชนิดราชวรวิหาร ที่ตั้ง ถนนเทพราชา ตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี คำว่า **วัดกวีศราราม** แปลว่า **วัดของพระเจ้าแผ่นดิน** ปัจจุบันมีพระเทพเสนาบดี (ประเทือง อาภาโร) เจ้าคณะจังหวัดลพบุรีเป็นเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน และในวันที่ ๙ ตุลาคม ปีพุทธศักราช ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาใหม่ พระราชทานนามว่า วัดกวีศราราม และรัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมอีกโดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงพระราชทานอุทิศ ถวายเป็นวิสุงคามสีมา ในการทำสังฆกรรมอุปสมบทข้าราชการบริพาร นิกร และวัดขวิด (วัดกวีศราราม) ที่ลพบุรี หรือวัดกวีศรารามในปัจจุบัน เป็นวัดราษฎร์นิกายอีกวัดหนึ่ง

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง ให้ผู้ที่เคยซื้ออัฐซื้อปูนตราคาของร้างในวัง นั้นว่าจะเป็นราคาสักเท่าไร ผู้รับสั่งเป็นอันมากปรึกษาพร้อมกัน ตีราคาว่าประมาณ ๕๐๐ ชั่งขึ้นไป ๖๐๐ ชั่งลงมา

วัดกวิศราราม แต่เดิมคงเป็นวัดร้าง ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา พระอุโบสถเดิม ซึ่งตามลักษณะเป็นพระอุโบสถ สมัยอยุธยาตอนปลาย ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มหาราชนั้น เป็นพระอุโบสถขนาดย่อมแบบมหาอุด มีประตูเข้าออกทางเดียว ผนัง เจาะเป็นช่องไม่มีหน้าต่าง พระประธานซึ่งเป็นของเก่าแก่มาแต่เดิม เป็นพระพุทธรูป ปางมารวิชัย สมัยอุทอง หลังคาของเดิมมุงด้วย กระเบื้องลอนแบบจีน ที่เรียกว่ากาบู่ ภายในพระอุโบสถตกแต่ง โดยเขียนลายประดับเต็มทั่วทั้งที่ผนังและเสาทุกต้น สำหรับ พระประธานนั้น นักโบราณคดีตรวจสอบแล้ว ให้ข้อสังเกตว่าพระประธาน ซึ่งเป็นพระ ขนาดใหญ่ ประดิษฐานในพระอุโบสถมาแต่ต้นนั้น พระพุทธรูป ซึ่งอาจอัญเชิญพระเก่า มาเป็นประธาน แต่ลักษณะของฐานชุกชี และ การประดิษฐานพระนั้น เป็นแบบที่อยู่ ในความนิยมเมื่อครั้งก่อนสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมาก บางทีอาจเป็นวัดเก่าแก่ ที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงปฏิสังขรณ์ขึ้นก็เป็นได้

สันนิษฐานกันว่าจะคงจะเป็นเครื่องหมายบอกให้ทราบ ว่า วัดนี้เป็นวัดที่สมเด็จพระ นารายณ์มหาราชทรงสร้าง และคงจะทำขึ้นในคราวปฏิสังขรณ์นี้เอง แต่ฝีมือช่าง ตลอดจนลักษณะ และลวดลายนั้น ผิดแผกจากศิลปกรรมในรุ่นเดียวกัน อาจจะเป็นฝีมือ ช่างชาวลพบุรี จิตรกรรมฝาผนังทั้งดงาม กราบนมัสการรูปเหมือน พระพุทธวรญาณ พระเถระผู้มีความสูง และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ วัดกวิศรารามเรียบร้อยแล้ว ทรงอาราธนา พระสงฆ์ สามัญญิกายมาอยู่จำพรรษา โดยมีเจ้าอาวาสสืบต่อกันมาจึ่งองค์ ไม่ปรากฏ แต่เจ้าอาวาสทุกองค์มีสมณศักดิ์เป็น "พระครูรามัญสมณคุณ" ต่อกันมา จนกระทั่ง เปลี่ยนจากวัดรามัญเป็นวัดมหานิกาย

พระอุโบสถ มีลักษณะเป็นพระอุโบสถมหาอุด ภายในวัดมีพระอุโบสถที่มีประตู ทางเข้าออกทางเดียวกัน หน้าต่างเจาะช่อง ศิลปะแบบอยุธยา มีมุขเด็จอยู่ด้านหน้า ที่รัชกาลที่ ๔ โปรดให้ต่อออกมาและขยายพัทธสีมาให้ใหญ่กว่าเดิม พระประธาน

เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยศิลปะอุทอง จิตรกรรมฝาผนังเป็นลายรูปดอกไม้ที่มีความงดงามยิ่งนัก

เจดีย์ภายในวัด มีเจดีย์ทรงกลมตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม ตั้งอยู่ทางด้านหลังพระอุโบสถ ภายในเขตพัทธสีมา ชิดกับตัวพระอุโบสถ ตามธรรมเนียมความนิยมสร้างโบสถ์หรือวิหารหน้าสถูปหรือเจดีย์ เจดีย์องค์นี้น่าจะมีมาแต่เดิมแล้ว แต่ลักษณะในปัจจุบันได้รับการบูรณะในรัชกาลที่ ๔ หอไตรริมบ่อน้ำหน้าพระอุโบสถก็เช่นเดียวกัน เป็นหอไตรขนาดพอเหมาะ มีลายหน้าบัน เป็นก้านขดสวยงาม

ศาลาและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ศาลาและกุฏิซึ่งสร้างขึ้นในครั้งนั้น ก็ยังมั่นคงแข็งแรงดีอยู่ในปัจจุบัน กุฏิสร้างเป็นหมู่ตึก เป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงาม ในการปฏิสังขรณ์ในรัชกาลที่ ๔ นั้น ยังได้สร้างกำแพงสูงรอบวัด มีซุ้มประตูด้านหน้าวัดสองแห่ง และทางหลังวัดอีกแห่งหนึ่ง ซุ้มประตูและกำแพงส่วนใหญ่ ยังสมบูรณ์ดีอยู่ในปัจจุบัน

พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) เป็นที่นับถือของประชาชนชาวจังหวัดลพบุรีโดยทั่วไป เป็นพระนักเทศน์ที่สอนให้ประชาชนนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังพยายามส่งเสริมให้เยาวชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยตั้งโรงเรียนวินิตศึกษา ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ นับเป็นโรงเรียนราษฎร์ขนาดใหญ่และได้มาตรฐานของจังหวัดลพบุรี นอกจากนี้ยังจัดตั้งโรงเรียนนักธรรม - บาลี เพื่อเพิ่มพูนระดับการศึกษาให้แก่คณะสงฆ์ในจังหวัดลพบุรี พระพุทธรญาณได้ทำหน้าที่ส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนาและการศึกษา มาโดยตลอด อันก่อให้เกิดคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ประเทศชาติ สมณศักดิ์ครั้งสุดท้ายคือพระราชาคณะเจ้าคณะรองชั้นหิรัญบัฏที่พระพุทธรญาณ

วัดกวิศรารามกับการศึกษา เนื่องจากวัดกวิศรารามนั้นเป็นวัดเล็ก ทั้งที่ตั้งอยู่ก็ค่อนข้างจะลับตา เนื่องจากอยู่ท้ายพระราชวังนารายณ์ หรือพระนารายณ์ราชนิเวศน์ จึงอาจมีผู้ไม่รู้จักอยู่บ้าง แต่ก็ใช่ว่าจะเป็นผลดีอย่างยิ่ง สำหรับด้านความวิเวก และสัจสมลักษณะของวัด แต่ความเป็นวัดเล็กนั้น เป็น สิ่งที่ไม่อาจขยับขยาย ให้ใหญ่โตขึ้นได้ แม้ในภายหลังกจะได้รับการปรับปรุง อย่างมากแล้วก็ตาม เนื่องจากพื้นที่ของวัดนั้นจำกัด

ติดถนนและที่ราชพัสดุ ลักษณะของวัดจึงเป็นวัดเล็ก ๆ ตลอดมา แต่ในด้านความสำคัญนั้นมียุ่มาก เพราะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี และเป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง จึงได้รับพระราชทานเพียรพระราช เพียงวัดเดียวในจังหวัดลพบุรี เป็นวัดที่เคยมีเจ้าอาวาส เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อครั้งยังไม่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ วัดกวีศรารามก็เป็นศูนย์ ในการประกอบพิธีต่าง ๆ ของทางราชการ โดยเฉพาะเป็นที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ของจังหวัดลพบุรี

ท่านเจ้าคุณพระพุทธรญาณ' เจ้าอาวาสองค์ที่ ๒ หลังจากเปลี่ยนมาเป็นวัดมหานิกายนั้น นับตั้งแต่ท่านเดินทางเข้ามาอยู่ในวัดนี้ เมื่อ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ และมีพระอยู่เพียง ๕ รูปนั้น ก็ได้เริ่มปรับปรุงวัดเป็นการใหญ่ ทางด้านสถานที่นั้น ไม่อาจขยายได้ดังกล่าแล้ว ท่านจึงได้ปรับปรุงทางด้านอื่น นับตั้งแต่เริ่มจัดให้เป็นสำนักศึกษาทางนิกธรรมและบาลี ขึ้นเป็น อันดับแรก แล้วก็ดำเนินการด้านการศึกษา ต่อมาเป็นลำดับ จนกระทั่งปัจจุบัน วัดกวีศราราม กลายเป็นศูนย์กลางการศึกษา และศาสนาของลพบุรี ในแต่ละปี มีพระจำพรรษาประมาณ พรรษาละ ๕๐ รูป และกลายเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในปัจจุบันคือ โรงเรียนวินิตศึกษาวิศรารามมูลนิธิ สำนักงานมูลนิธิ บำรุงติงสงฆ์อาพาธ พระธรรมญาณมุนี และสมาคมศิษย์กวีศรี

สำหรับโรงเรียนวินิตศึกษา ซึ่งท่านจัดตั้งขึ้น และปัจจุบันเป็นโรงเรียนของวัดกวีศรารามนั้น เป็นโรงเรียนราษฎร์ที่กระทรวงศึกษาธิการ รับรองวิทยฐานะ เทียบเท่าโรงเรียนรัฐบาล และเป็นโรงเรียนราษฎร์ในอันดับแนวหน้า ของจังหวัดลพบุรี และเป็นโรงเรียนที่อยู่ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

วัดทองป

วัดทองป ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี ตั้งอยู่ด้านนอกของกำแพงเมืองลพบุรีชั้นในด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คำว่า “ทองป” เป็นภาษามอญ แปลว่าที่รวมพลหรือรวมทหาร มีเสาหงส์ จำนวน ๑ ต้น อยู่ด้านข้างการเปรียญ ศิลปะภายในวัดทองปส่วนหนึ่งมีรูปแบบของชาวมอญหรือลาว คือ จำหลักไม้แกะคัมภีร์ในอุโบสถ สิ่งสำคัญภายในวัดประกอบด้วย อุโบสถ วิหาร การเปรียญ หอไตร หอระฆัง และเจดีย์ เป็นต้น คำว่าการเปรียญนี้ ไม่ทราบที่มาแน่ชัด สันนิษฐานว่า การเปรียญอาจมาจากคำว่า “บา - เรียน” ซึ่งเป็นชื่อเรียกชั้นต่างๆ ของหลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม การเปรียญเป็นเสมือนโรงเรียนสำหรับพระสงฆ์ที่สอนพระให้เปรียญ เดิมนั้นวัดจะมีวิหารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและทำบุญฟังเทศน์ ฟังธรรม รวมทั้งเป็นที่สำหรับพระสงฆ์เล่าเรียนพระธรรมวินัย แต่เมื่อจำนวนพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนเพิ่มขึ้น คงต้องการสถานที่เพิ่มเติม จึงเกิดคตินิยมในการสร้างการเปรียญเพื่อใช้เป็นี่เรียนของพระสงฆ์ และประกอบศาสนกิจของสงฆ์กับฆราวาส ต่อมาการศึกษาของพระสงฆ์มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมเกิดขึ้นแทน การเปรียญจึงเปลี่ยนเป็นที่สำหรับพุทธศาสนิกชนมาทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ในวันธรรมสวนะ องค์ประกอบที่สำคัญของการเปรียญ คือ บุซบกธรรมาสน์ สำหรับพระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา อาสนสงฆ์ ยกพื้นสูง และแท่นที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป เป็นต้น

โบราณสถานที่น่าสนใจ

พระอุโบสถ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เดิมมีกำแพงแก้วเตี้ย เจาะซุ้มเล็ก ๆ สำหรับวางตะเกียงไว้รอบ ฐานอาคารเป็นฐานปัทม์ หย่อนท้องช้าง ด้านหน้าอาคารมีประตูทางเข้า ๒ ช่อง กับช่องหน้าต่าง ๑ ช่อง ช่องหน้าต่างทางด้านหน้าและด้านข้าง เจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยม ซุ้มหน้าต่างมีลักษณะเหมือนกับซุ้มบัญชีของพระที่นั่งหลายองค์

ทอดมองท่อดูของดีที่ลพบุรี

ในพระราชวังพระนารายณ์ราชนิเวศน์ ประดิษฐานพระพุทธรูปหินทรายนาคปรกปางสมาธิ ศิลปะสมัยลพบุรี อายุราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ด้านหลังโบสถ์มีกลุ่มเจดีย์สร้างสมัยกรุงศรีอยุธยา รูปแบบมีทั้งเจดีย์ทรงปราสาท เจดีย์เพ็ญมุขแบบระฆังกลม และเจดีย์เพ็ญมุขแบบระฆังเหลี่ยม นอกกำแพงแก้วมีเจดีย์ทรงสูงชูด มีเรือนธาตุซ้อนกัน ๒ ชั้น แต่ละด้านของเรือนธาตุมีซุ้มทิศ

พระวิหาร

สร้างขนานกับโบสถ์ อาคารไม่มีช่องหน้าต่าง หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา เช่นเดียวกับหลังคาพระอุโบสถ ประตูทางเข้าเจาะเป็นช่องโค้งมนที่ผนังด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ ๑ ช่อง บันไดทางขึ้นโบสถ์เป็นรูปวงโค้ง เชื่อมกับยกพื้นที่มีแท่นอาสนะสำหรับพระภิกษุฉันภัตตาหารในงานบุญบางโอกาส ชุ่มประตูหน้า-หลัง สร้างเพิ่มเมื่อคราวบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ภายในวิหารมีพระพุทธรูปหินทรายปางสมาธินาคปรก ศิลปะลพบุรี อายุราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ หลายองค์

หอไตรและหอรขัง

หอไตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ตั้งอยู่บนลานประทักษิณ มีบันไดทางขึ้นสู่ลานประทักษิณขนาดเล็ก อาคารมีทางเข้าด้านหน้า ๑ ประตู เหนือกรอบประตูมีซุ้มปูนปั้น ด้านข้างเจาะช่องหน้าต่างสี่เหลี่ยมข้างละ ๒ ช่อง หน้าบันมีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ปั้นด้วยปูนทั้งหมด ที่นําสงใจคือ หางหงส์ทำเป็นเศียรนาค ๕ เศียร ที่เรียกว่า นาคเบือน ภายในหอไตร มีพระพุทธรูปนาคปรก

หอรขังตั้งอยู่ถัดจากหอไตร ส่วนบนเป็นทรงปราสาทห้ายอด

ศาลาพระศรีอารียเมตไตรย

เป็นอาคารสร้างติดพื้น หลังคามุงด้วยกระเบื้องกาบกล้วย ภายในศาลามีภาพจิตรกรรม เล่าเรื่องพุทธประวัติ ฝีมือช่างสมัยรัตนโกสินทร์ ราวรัชกาลที่ ๔-๕ เดิมเป็นที่ประดิษฐานพระศรีอารียเมตไตรย์ ปัจจุบันประดิษฐานพระปางนาคปรกปูนปั้น

ศาลาการเปรียญหลังเก่า

หันหน้าไปทางทิศตะวันตก สถาปัตยกรรมเป็นแบบสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ นั่นคือ ฐานแอ่นโค้ง เจาะช่องหน้าต่างโค้งแหลม เดิมหลังคามุงด้วยกระเบื้อง บัวหัวเสา

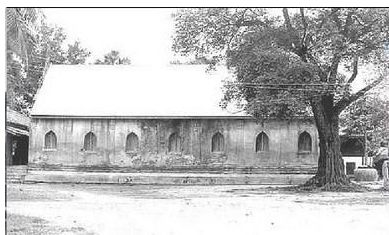

เป็นบัวกลีบยาว ประตู่และหน้าต่างทางด้านหน้า ศาลาการเปรียญหลังเก่า ปัจจุบันใช้เป็น
คลังเก็บของ

นอกจากยังมีโบราณวัตถุที่สำคัญเหลืออยู่เพียงชิ้นเดียวในเมืองไทย คือ ที่สรงน้ำ
พระโบราณ หรือที่เรียกกันว่า น้ำพุสรงน้ำพระ เก็บรักษาไว้ที่วัดแห่งนี้

วิหาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒

วิหารเมื่อราว ๓๐ ปีก่อน หลังคามุงสังกะสีแล้ว (ซ้าย) เมื่อราว ๙ ปีก่อน (ขวา)
(ภาพจาก <http://www.pantip.com/cafe/library/topic/>)

พระอุโบสถ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒

พระอุโบสถและพระวิหารวัดตองปุ (ภาพเก่ากับภาพใหม่)

วัดมณีชลขันธ์

วัดมณีชลขันธ์ เป็น ตั้งอยู่ในตำบลพรหมมาستر อำเภอมืองลพบุรี เป็นวัดสำคัญเก่าแก่ของจังหวัดลพบุรี มีสิ่งที่น่าสนใจและยังเปรียบเสมือน **ประตูเมืองลพบุรี** ได้อีกด้วย กล่าวคือเป็นเส้นทางสายตรงสายเดียว ระหว่างจังหวัดลพบุรี และจังหวัดสิงห์บุรี ต้องสร้างสะพานโดยอาศัยเกาะตัววัดเป็นที่เชื่อมกลาง ผู้คนที่สัญจรไปมาจึงต้องผ่านวัดนี้ หรือชาวสิงห์บุรีที่เดินทางมาลพบุรีและชาวลพบุรีเองก็ใช้เส้นทางสายนี้ในการเดินทางไปสู่จังหวัดสิงห์บุรีและจังหวัดอื่น ๆ ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าวัดมณีชลขันธ์เป็นประตูเข้าสู่ตัวเมืองลพบุรีด้านตะวันตก เช่นเดียวกับที่พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ณ วงเวียนเทพสตรี ซึ่งชาวลพบุรีส่วนใหญ่จะเรียกว่าวงเวียนพระนารายณ์ก็ยังเป็นประตูเมืองด้านตะวันออกอีกด้วย

วัดมณีชลขันธ์ เป็นวัดเก่าแก่ของลพบุรี ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้างและสร้างเมื่อใด ทราบแต่เพียงว่าแต่เดิมชื่อ **วัดเกาะแก้ว** และจากหลักฐานเท่าที่ปรากฏในปัจจุบัน น่าจะสันนิษฐานได้ว่าสร้างมาแต่ครั้งรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑) เดิมมีชื่อว่า วัดเกาะแก้ว เนื่องจากเป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางแม่น้ำลพบุรี ปัจจุบันมีการตัดถนนไปถึงตัววัดจึงไม่มีลักษณะเป็นเกาะเช่นเดิม สถานที่ที่มีชื่อเสียงของวัดนี้คือ เจดีย์หลวงพ่อบ้าง ผู้ที่สร้างวัดนี้คือ พระยาอภัยภทรณฤทธิพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ พระราชทานนามวัดใหม่ว่า วัดมณีชลขันธ์ กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถาน เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ นอกจากนี้ที่วัดนี้มีต้นโพธิ์ที่รัชกาลที่ ๕ ทรงปลูกไว้ ปัจจุบันถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน เพราะมีถนนตัดผ่าตรงกลางพอดี มีโบราณสถานที่น่าสนใจคือ พระเจดีย์รูปทรงแปลกตาที่ก่อเป็นรูปเหลี่ยมสูงชะลูดขึ้นไป คล้ายกับพระเจดีย์เหลี่ยมสมัยเชียงแสน แต่ตรงมุมมีการย่อไม้สิบสองทำเป็น ๓ ชั้น มีซุ้มประตูยอดแหลมอยู่ด้านข้างทั้ง ๔ ด้าน

จากที่กล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าวัดมณีฯ เป็นวัดที่มีความสำคัญ ด้วยเป็นวัดหลวง ที่ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์และด้วยเหตุที่สภาพภูมิประเทศเป็นเกาะ มีน้ำล้อมรอบ เหมาะแก่การเสด็จประพาสประทับพักผ่อนพระอิริยาบถ จึงทำให้มีเจ้านายชั้นผู้ใหญ่หลายพระองค์เสด็จมาบำเพ็ญพระราชกุศล และเสด็จมาประทับพักผ่อนหลายพระองค์ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (เคยเสด็จท้องพระมหาสมุทรเล่นสัปดาห์เมื่อวันขึ้นสิบค่ำ เดือนสิบสอง ปีวอก ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๑๕) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยเสด็จพระราชทานกฐิน ๒ ครั้ง คือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ และ พ.ศ. ๒๔๖๙ การเสด็จแต่ละครั้งก็จะประทับ ณ พระตำหนักแพ กลางท้องพระมหาสมุทร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เคยเสด็จเมื่อตอนลาผนวชก่อนขึ้นเสวยราชย์ หรือมีพระบรมวงศานุวงศ์ ได้แก่ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช และ สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ก็เคยเสด็จถวายพระกฐิน ณ วัดนี้เช่นกัน

สิ่งที่น่าสนใจในวัดนี้คือ พระพุทธรูปปางนาคปรก ที่มีความงดงาม ต้นศรีมหาโพธิ์ พระอุโบสถ พระวิหาร และพระพุทธรูปใหญ่ริมน้ำซึ่งมีลักษณะงดงามมาก ในหน้าเทศกาลเดือนสิบสอง วัดนี้เป็นแหล่งชุมนุมของประชาชนมาแข่งเรือและลอยกระทงกันเป็นประจำทุกปี และจุดเด่นที่สำคัญของพระอารามหลวงแห่งนี้ก็คือ เจดีย์หลวงพ่อแสง

เจดีย์หลวงพ่อแสง วัดมณีชลขันธ์ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันสั้น ๆ ในปัจจุบันว่า **วัดมณี** มีปูชนียวัตถุสถานที่สำคัญประการหนึ่ง คือ เจดีย์หลวงพ่อแสง เป็นเจดีย์ฐานเล็กแต่ทรงสูง อยู่ทางด้านใต้ของวัด สามารถมองเห็นได้แต่ไกล และถือเป็นสัญลักษณ์ตราประจำวัดด้วย เจดีย์นี้มีลักษณะองค์เจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองทรงสูงขลุ่ย ฐานขนาด ๑๕.๔๐ เมตร ทำเป็น ๓ ชั้น มีซุ้มประตูยอดแหลมอยู่ด้านข้างทั้ง ๔ ด้าน ชั้นที่ ๔ ตอนบนเป็นองค์ระฆัง ส่วนยอดทำเป็นแท่นบัลลังก์ และปล้องไฉนขึ้นไป เจดีย์หลวงพ่อแสงนี้เป็นที่เคารพสักการะของชาวจังหวัดลพบุรีและ

ใกล้เคียงเป็นอันมากสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย ได้เขียนถึงเจดีย์หลวงพ่อบ้างว่าผู้สร้าง คือ พระอาจารย์แสง ดังปรากฏในตำนานเมืองลพบุรีว่า **ที่ท้องทุ่งพรมหาอยู่ใกล้เมือง มีพระเจดีย์สูงที่วัดมณีชลขันธ์ องค์ ๑** แลเห็นได้แต่ไกล ชวนให้สำคัญว่าเป็นของสร้างไว้แต่โบราณ แต่แท้จริงเป็นของพระภิกษุองค์ ๑ ชื่อพระอาจารย์แสง เป็นผู้คิดแบบสร้างขึ้นเมื่อรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองทรงชลูด กำลังเอนไปทางทิศใต้จนมีผู้ให้สมญานามว่า **หอเอนเมืองลพบุรี** เล่ากันว่า หลวงพ่อบ้างผู้สร้างวัดนี้ สร้างเจดีย์ความสูงขนาด ๕-๖ ชั้น โดยไม่ใช้นั่งร้านสร้างเสร็จแล้วก็กระโดดลงมาแล้วหายตัวไป เมื่อคราวฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี จังหวัดลพบุรีและผู้รักในศิลปโบราณสถาน ได้ช่วยกันบูรณะบริเวณรอบพระเจดีย์ให้เป็นสวนสาธารณะ ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ทำให้บริเวณนั้นร่มรื่น น่าดูยิ่งขึ้นต่อมามีการสร้างวิหารเพื่อประดิษฐานรูปหล่อหลวงพ่อบ้าง และสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังสี โดยร่วมใจกันบูรณะเจดีย์ครั้งใหญ่เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจริญพระชนมายุ ครบ ๔๘ พรรษา ในพ.ศ. ๒๕๔๖ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลอีกด้วย

โบราณวัตถุที่สำคัญ

จารึกบนแผ่นไม้บุษบกธรรมาสน์ วัดมณีชลขันธ์ เป็นไม้สร้างในปีพุทธศักราช ๒๒๒๕ เป็นภาษาไทย จำนวนด้าน ๑ ด้าน มี ๑๑ บรรทัดวัดจุจารึก เป็นรูปสี่เหลี่ยมกว้าง ๔๘ ซม. สูง ๖๗ ซม.หนา ๑๔ มม.เนื้อหากล่าวถึงประวัติการสร้างบุษบกธรรมาสน์หลังนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๕ และรายละเอียดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายผู้สร้างคือ **ขุนศรีเทพบาลราช** รักษาและเมื่อก่อน อายุจากศักราชที่ปรากฏในจารึก คือ พ.ศ. ๒๒๒๕ ตรงกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๑๙๙ - ๒๒๓๑) เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี ได้ขอรับมอบชิ้นส่วนธรรมาสน์ ที่เก็บรักษาอยู่ในศาลาวัดมณีชลขันธ์ มาจัดแสดงลักษณะเป็นหลังคาซ้อนกันเป็นชั้น ๆ เรียวเล็กขึ้นไปจนถึงปลายสุดเป็นยอดแหลมตัวเรือนโปร่งสำหรับภิกษุนั่งแสดงธรรม มีบันไดทางขึ้นข้างบุษบก อนึ่งในสมัยอยุธยา มีความนิยมในการสร้างบุษบกธรรมาสน์เพื่อถวายวัด เนื่องด้วยความศรัทธาหรือเพื่อ

อุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้ลดความนิยมลงไป เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายสูงและใช้เวลาในการสร้างนาน เพราะต้องใช้ไม้เนื้อดี และช่างต้องมีความประณีตสูง ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์

วัดมณีชลขันธ์

วัดมณีชลขันธ์เมื่อฤดูน้ำหลากจะเห็นเป็นเกาะชัดเจน

นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานที่สำคัญของวัดมณีชลขันธ์คือ **เจดีย์หลวงพ่อแสง** ซึ่งเป็นเจดีย์ที่มีฐานเล็กแต่ทรงสูง อยู่ทางด้านใต้ของวัด สามารถมองเห็นได้แต่ไกล และถือเป็นสัญลักษณ์ตราประจำวัดด้วย เจดีย์นี้มีลักษณะองค์เจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองทรงสูงขลุ่ย ฐานขนาด ๑๕.๔๐ เมตร ทำเป็น ๓ ชั้น มีซุ้มประตูยอดแหลมอยู่ด้านข้างทั้ง ๔ ด้าน ชั้นที่ ๔ ตอนบนเป็นองค์ระฆัง ส่วนยอดทำเป็นแท่นบัลลังก์และปล้องไฉนขึ้นไป เจดีย์หลวงพ่อแสงนี้เป็นที่เคารพสักการะของชาวจังหวัดลพบุรีและใกล้เคียงเป็นอันมากสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย ได้เขียนถึงเจดีย์หลวงพ่อแสงว่าผู้สร้าง คือ พระอาจารย์แสง ดังปรากฏในตำนานเมืองลพบุรีว่า ที่ห้องทุ่งพรหมาศอยู่ใกล้เมือง มีพระเจดีย์สูงที่วัดมณีชลขันธ์ องค์ ๑ แลเห็นได้แต่ไกล ชวนให้สำคัญว่าเป็นของสร้างไว้แต่โบราณ แต่แท้จริงเป็นของพระภิกษุองค์ ๑ ชื่อพระอาจารย์แสง เป็นผู้คิดแบบสร้างขึ้นเมื่อรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองทรงขลุ่ย กำลังเอนไปทางทิศใต้จนมีผู้ให้สมญานามว่า หอนเมืองลพบุรีเล่ากันว่า หลวงพ่อแสงผู้สร้างวัดนี้ สร้างเจดีย์ความสูงขนาด ๕-๖ ชั้น โดยไม่ใช้น้ำสร้างเสร็จแล้วก็กระโดดลงมาแล้วหายตัวไป เมื่อคราวฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี จังหวัดลพบุรีและผู้รักในศิลปะโบราณสถาน ได้ช่วยกันบูรณะบริเวณรอบพระเจดีย์ให้เป็นสวนสาธารณะ ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ทำให้บริเวณนั้นร่มรื่น น่าดูยิ่งขึ้นต่อมามีการสร้างวิหารเพื่อประดิษฐานรูปหล่อหลวงพ่อแสง และสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังสี โดยร่วมใจกันบูรณะเจดีย์ครั้งใหญ่เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจริญพระชนมายุ ครบ ๔๘ พรรษา ในพ.ศ. ๒๕๔๖ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลอีกด้วย

โบราณวัตถุที่สำคัญคือ **จารึกบนแผ่นไม้ขุบกรรมาสน์** สร้างในปีพุทธศักราช ๒๒๒๕ เป็นภาษาไทย จำนวนด้าน ๑ ด้าน มี ๑๑ บรรทัดวัดจุจารึก เป็นรูปสี่เหลี่ยมกว้าง ๔๘ ซม. สูง ๖๗ ซม. หนา ๑๔ มม.เนื้อหากล่าวถึงประวัติการสร้างขุบกรรมาสน์หลังนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๕ และรายละเอียดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายผู้สร้างคือ ขุนศรีเทพบาลราชรักษาและแม่ออกบัน อายุจากศักราชที่ปรากฏในจารึก คือ พ.ศ. ๒๒๒๕ ตรงกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๑๙๙ - ๒๒๓๑) เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม

เจดีย์หลวงพ้อแสงในอดีต

เจดีย์หลวงพ้อแสง

(ภาพจาก : <http://www.madchima.org/forum/index.php?>)

พ.ศ. ๒๕๒๕ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี ได้ขอรับมอบ ชิ้นส่วนธรรมมาสน์ ที่เก็บรักษาอยู่ในศาลาวัฒนธรรมนิทัศน์ มาจัดแสดง ลักษณะเป็น หลังกาซ้อนกันเป็นชั้น ๆ เรียวเล็กขึ้นไปจนถึงปลายสุดเป็นยอดแหลม ตัวเรือนโปร่ง สำหรับภิกษุนั่งแสดงธรรม มีบันไดทางขึ้นข้างบุชบก อนึ่ง ในสมัยอยุธยาที่มีความนิยม ในการสร้างบุชบกธรรมมาสน์เพื่อถวายวัด เนื่องจากความศรัทธาหรือเพื่ออุทิศส่วนกุศล แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้ลดความนิยมลงไป เนื่องจากมี ค่าใช้จ่ายสูงและใช้เวลาในการสร้างนาน เพราะต้องใช้ไม้เนื้อดี และช่างต้องมีความประณีตสูง ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์

บุษบกธรรมาสัน

เจดีย์แบบลังกาในวัดมณีชลขันธ์

(ภาพจาก : <http://www.madchima.org/forum/index.php?>)

บ้านวิชาเยนทร์

บ้านวิชาเยนทร์ หรือ **บ้านหลวงรับราชทูต** ตั้งอยู่ทางเหนือของวังนารายณ์ราชนิเวศน์ และวัดเสาชิงช้า ทางตะวันตกใกล้กับวัดปิ่น และทางตะวันออกใกล้กับเทวสถานปรารักษ์แขก สร้างขึ้นราวปี พ.ศ. ๒๒๒๘ เพื่อใช้รับรองราชทูตชาวตะวันตกที่มาเฝ้าฯ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาสมเด็จพระนารายณ์ได้พระราชทานที่พักอาศัยนี้ให้แก่เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ สมุหนายกชาวตะวันตกในราชสำนักสยาม ณ เวลานั้นใน **พระราชพงศาวดาร ฉบับสมเด็จฯพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน** ระบุไว้ว่า “ส่วนเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ผู้ว่าราชการที่สมุหนายก, ให้ก่อตึกสี่เหลี่ยมอันใหญ่, แลตึกเวียนมีกำแพงแก้วล้อมรอบเป็นที่อยู่, แลให้ก่อตึกปิจูตึกคชสาร, แลตึกฝรั่งอื่นทั้งหลายเป็นอันมากตำบลที่ใกล้วัดปิ่น...”

บ้านวิชาเยนทร์ แบ่งเป็น ๓ ส่วนด้วยกัน คือส่วนด้านตะวันออกเป็นบ้านพักของคณะทูตชาวฝรั่งเศส ส่วนด้านตะวันตกเป็นบ้านพักของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ขุนนางชาวกรีก และท้าวทองกีบม้า ภรรยา ส่วนกลางเป็นที่ตั้งของโบสถ์ของคริสต์ศาสนา ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบเรอเนซองส์ ผสมสถาปัตยกรรมไทย น่าจะกล่าวได้ว่าเป็นแห่งแรกของไทย และของโลกได้อ่านน่าภาคภูมิใจ

ลักษณะของสถาปัตยกรรมในบ้านวิชาเยนทร์ บางหลังเป็นแบบยุโรปอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอาคารใหญ่ทางทิศตะวันออก ก่ออิฐถือปูนสูง ๒ ชั้น หน้าต่างและซุ้มประตูของอาคารแสดงให้เห็นลักษณะศิลปะตะวันตกแบบเรอเนซองส์ซึ่งแพร่หลายในระยะเวลาเดียวกัน ที่สำคัญอีก คือ อาคารที่เป็นโบสถ์คริสต์ศาสนาผังและแบบของโบสถ์เป็นแบบยุโรป มีซุ้มประตู หน้าต่าง เป็นซุ้มเรือนแก้วมีเสาปลายเป็นรูปกลีบบัวยาว ซึ่งเป็นศิลปะแบบไทย ถือว่าเป็นโบสถ์คริสต์ศาสนาหลังแรกในโลก ที่ตกแต่งด้วยลักษณะของโบสถ์ทางพระพุทธศาสนา เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน) เป็นนักผจญภัยชาวกรีก ผู้กลายมาเป็นสมุหนายกในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา เกิดที่แคว้นเซฟาโลเนีย (ประเทศกรีซ) เมื่อ ค.ศ. ๑๖๔๗

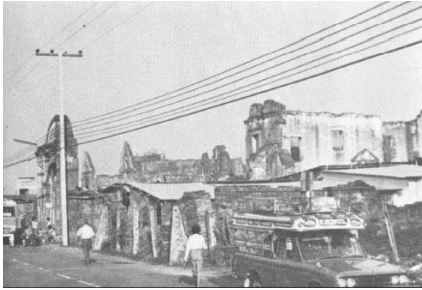

(พ.ศ. ๒๑๙๐) โดยมีเชื้อสายของชาวกรีกและเวนิซ เข้าทำงานให้กับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ลักษณะของสถาปัตยกรรมในบ้านวิชาเยนทร์ บางหลังเป็นแบบยุโรปอย่างแท้จริงโดยเฉพาะอาคารใหญ่ทางทิศตะวันออก ก่ออิฐถือปูนสูง ๒ ชั้น หน้าต่างและซุ้มประตูของอาคารแสดงให้เห็นลักษณะศิลปะตะวันตกแบบเรอเนสซองค์ ซึ่งแพร่หลายในระยะเวลาเดียวกัน ที่สำคัญอีก คือ อาคารที่เป็นโบสถ์คริสต์ศาสนา ผังและแบบของโบสถ์ เป็นแบบยุโรป มีซุ้มประตู หน้าต่าง เป็นซุ้มเรือนแก้ว มีเสาปลายเป็นรูปกลีบบัวยาว ซึ่งเป็นศิลปะแบบไทย ถือว่าเป็นโบสถ์คริสต์ศาสนาหลังแรกในโลก ที่ตกแต่งด้วยลักษณะของโบสถ์ทางพระพุทธศาสนา

ด้วยเหตุที่มีสิ่งก่อสร้างหลายหลังดังกล่าว จึงสันนิษฐานว่าส่วนใดเป็นที่พำนักของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์และส่วนใดเป็นที่พำนักของคณะทูตชาวฝรั่งเศส มีผลจากการสำรวจแผนผังบริเวณบ้านวิชาเยนทร์พบว่า ส่วนกลางและส่วนทางทิศตะวันออก มีสิ่งก่อสร้างที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ให้มีความสัมพันธ์กัน คือ โบสถ์และตึกหลังใหญ่ ๒ ชั้น และได้รับการก่อสร้างอย่างมั่นคงแข็งแรงดูสวยงาม บริเวณดังกล่าวจึงควรเหมาะสมใช้เป็นที่พักผ่อนรับทูตชาวต่างประเทศโบสถ์คริสต์ศาสนาคงใช้เป็นที่พักประกอบพิธีทางศาสนาของบาทหลวงคณะเยซูอิต ได้เข้ามาพร้อมคณะทูตหลายรูป ส่วนอาคารบริเวณทางทิศตะวันตกคงเป็นที่พักอาศัยของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์

เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน) เป็นนักผจญภัยชาวกรีก ผู้กลายมาเป็นสมุหนายกในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เกิดที่แคว้นเซฟาโลเนีย (ประเทศกรีซ) เมื่อ ค.ศ. ๑๖๔๗ (พ.ศ. ๒๑๙๐) โดยมีเชื้อสายของชาวกรีกและเวนิซ เข้าทำงานให้กับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ มาก่อน

บ้านวิชาเณทร์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ก่อนบูรณะ

บ้านวิชาเณทร์หลังบูรณะบูรณะ

แบบจำลองบ้านวิชาเอนทร์ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยสำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี

อาจกล่าวได้อย่างเต็มปากว่า จากการได้เห็น “ย้อนชมอดีตความหรรหราบ้านวิชาเอนทร์” ไปกับการสนธิฐานล่าสุดโดย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร” และ “แบบจำลองบ้านวิชาเอนทร์ ที่สำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี” ได้จัดทำขึ้นนี้ น่าสนใจ แสดงให้เห็นว่า บ้านวิชาเอนทร์ น่าจะเป็นบ้านที่หรรหามากในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เคียงคู่กับ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ที่เดียว

ขอจบเรื่อง “ทอดน่องท่องดูของดีที่ลพบุรี” เพียงเท่านี้จ้า

ขอขอบคุณนักอ่านทุกท่านที่อ่าน มาอ่านถึงบรรทัดสุดท้ายนี้จ้า

เกี่ยวกับผู้เขียน

ประวัติส่วนตัว

เกิดวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๙ ที่บ้านเลขที่ ๓๐ หมู่ ๕ ต.อินทประมูล อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง เป็นบุตรนายฝอย นางบุญเรือน พิณรุพันธ์ บิดามารดา มีอาชีพ ทำนา

ประวัติการศึกษา

- สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา (ป. ๕)
จาก ร.ร.วัดเกาะ (โพธิ์ทองเพิ่มพิทยากุมิ) อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง
- สำเร็จการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม. ๓)
จาก ร.ร.มัธยมผ่องพิทยา อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง
- สำเร็จการศึกษา ประโยคครูประกาศนียบัตรจังหวัด (ว.)
จาก ร.ร.ฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา
- สำเร็จการศึกษา ประโยคครูมูล (ป.)
จาก ร.ร.ฝึกหัดครูพระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา
- สำเร็จการศึกษา ประโยคครูประถมศึกษา (ป.ป.ช.)
จาก ร.ร.เพาะช่าง กรุงเทพมหานคร
- สำเร็จการศึกษา ประโยคครูมัธยมศึกษา (ป.ม.ช.)
จาก ร.ร.เพาะช่าง กรุงเทพมหานคร
- สำเร็จการศึกษา การศึกษาระดับบัณฑิต (กศ.บ.)
จาก วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร กรุงเทพมหานคร
- สำเร็จการศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.)
จาก คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร

ประวัติการทำงาน

- วิทยาลัยครูเทพสตรี ลพบุรี
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน กรุงเทพมหานคร
- มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย จ.ปทุมธานี

ตำแหน่งหน้าที่ในการทำงาน

- หัวหน้าหมวดวิชาหลักสูตรศึกษา วิทยาลัยครูเทพสตรี จ.ลพบุรี
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาศิลปะและวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก
- ประธานบรรยเวกษก์ และ นายกสโมสรอาจารย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก
- รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน กรุงเทพมหานคร
- หัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา, ประธานคณะกรรมการประชาสัมพันธ์, เลขานุการคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน กรุงเทพมหานคร
- บรรณาธิการ วารสารศรีนครินทรวิโรฒ วิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพมหานคร
- เลขานุการและประชาสัมพันธ์ชมรมผู้สูงอายุ อาจารย์และข้าราชการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- กรรมการโครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย จ.ปทุมธานี และมหาวิทยาลัยปทุมธานี จ.ปทุมธานี

ผลงานที่ปรากฏต่อสาธารณชน

เขียนบทความและสารคดีเกี่ยวกับศิลปะ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ การศึกษา และการบริหารการศึกษา ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ วารสาร และนิตยสารต่าง ๆ เช่น วิทยาสาร,

วัฒนธรรมไทย, สามทหาร, พาที, เอกลักษณ์ไทย, เสียงอ่างทอง, ชาวกรุง, มิตรครู, สยามรัฐ, มติชน, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, มติครู, สยามโพสต์, ต่วย'ตูน, สารานุกรมศึกษาศาสตร์, ศิลปวัฒนธรรม, จดหมายข่าว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, จดหมายข่าว ชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลปากเกร็ดเวชการ, จดหมายข่าว ชมรมผู้สูงอายุ อาจารย์และข้าราชการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และวารสารของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น

เขียนหนังสือที่พิมพ์เป็นเล่ม เช่น ศิลปศึกษาสำหรับครู, หัตถศึกษาแขนงต่าง ๆ, ความซาบซึ้งในศิลปะ, การสอนศิลปศึกษาในชั้นประถม, ศิลปะกับมนุษย์, ลพบุรีที่น่ารู้, อ่างทองของเรา, พิษณุโลกของเรา, เทียวชมโบราณวัตถุสถานในเมืองพิษณุโลก, อุดรดิตถ์ของเรา, พิธีกรของเรา, สุโขทัยเมืองเก่าของเรา, มรดกศิลปกรรมสยาม, การบริหารโรงเรียน, การบริหารโรงเรียนด้านความสัมพันธ์กับชุมชน, เทคนิคแห่งการเป็นผู้นำและธรรมะกับการศึกษา, ไปเชียงตุง มุ่งโตเกียวก เทียวปารีส พิชิตยูนนาน, เมืองโบราณของเรา, ศิลปะโบราณคดีของเกาะเกร็ดและนนทบุรี, เรื่องที่น่ารู้ในอเมริกา, เทียวคลองชมวัด, เทียววัดชมวัง : เมืองพิษณุโลก, ประวัติศาสตร์เมืองนนทบุรี นักบริหารมืออาชีพ. ประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี, เส้นทางปูชนียจารย์, ชีวิตในวัยเด็กของผม, เทียวอินเดีย, เทียวพม่า, เทียวเวียตนาม, เทียวสิงคโปร์, เทียวชมปราสาทนครวัด, เทียวบาหลิ, ทอดน่องท่องดูของดีที่อ่างทอง ที่โพธิ์ทอง และ ทอดน่องท่องดูของดีที่อ่างทอง

ที่อยู่ปัจจุบันของผู้เขียน

๒๙/๒๑๒ เมืองทองธานี ซอย ๘

ถนนแจ้งวัฒนะ หมู่ที่ ๙ ต.บางพุด

อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐

โทร. ๐-๒๕๐๓-๒๖๖๘, ๐๘-๖๕๓๙-๙๗๔๕

Line ID : ๐๘๑๘๐๖๑๔๐๑

E-mail Address : huan@swu.ac.th, huanphinthuphan@hotmail.com

Website : <http://facstaff.swu.ac.th/huan/>

Facebook : http://www.facebook.com/huanphinthuphan?ref=tn_tnmn

<https://www.facebook.com/profile.php?id=๑๐๐๐๔๐๕๓๙๒๗๕๐๔๓>

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

321 ถนนนารายณ์มหาราช ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี 15000

โทรศัพท์ 0 3641 3096